

Ellen Brun, Jacques Hersch, Jens Lohmann (red):

Fallet Chile.

Om möjligheten av en fredlig övergång till socialismen

Svensk utgåva 1974

Innehåll

Inledning.....	1
Salvador Allende: Vår väg till socialismen.....	9
Paul M. Sweezy och Harry Magdoff: Fredlig övergång till socialismen?.....	14
Exemplet Chile.....	24
Vänstern gör upp bokslutet.....	25
Folkmakt (Poder Popular).....	37
Jens Lohmann: Militärens historiska roll i Chile.....	42
Paul M. Sweezy: Frågan om makten.....	54
Oskar Lange: Om övergångspolitiken.....	60
Claes Croner: Socialiseringsproblemet och den politiska kampen i Chile.....	64
Régis Debray: Vi kan inte vänta på revolutionen för att störta de tjockmagades regim.....	73
Några meningsskiljaktigheter mellan kamrat Togliatti och oss.....	77
André Fontaine: Från Chile till Sverige ... och till Frankrike.....	81
Jaime Faivovich: Kan vi undgå konfrontationen?.....	84
Allendes sista tal.....	88
Appendix.....	90
Vänsterpartierna i Chile.....	90
Kronologi.....	91
För vidare läsning.....	98
Om författarna.....	99

Inledning

Ett lands sociala erfarenheter utgör såväl en del av dess egen historia som en del av den samlade mänsklighetens kunskaper. Erfarenheten från Chile utgör därvidlag inte något undantag.

Vad vi här tänker på är inte så mycket efterdyningarna efter militärkuppen den 11 september 1973 — vilken avsatte den tre år gamla, lagligt valda regeringen under Salvador Allende — utan mera det som hade ägt rum dessförinnan. Det militära ingripandet i det politiska livet i ett av Latinamerikas hittills politiskt mest stabila länder, vars organisationsnivå och medvetandegrad påminner om förhållandena i vissa västeuropeiska länder, kräver en alldeles särskild uppmärksamhet. Det var dessa särskilda omständigheter som kom att ge kuppen i Chile ett helt annat förlopp och innehåll än de sedvanliga latinamerikanska *pronunciamentos*.

Den fascistiskt styrda terrorregimen har redan beskrivits i pressen och har med rätta fördömts av en stor del av världsoinionen. Redaktörerna för denna antologi ansluter sig till denna fördömelse. Men efter flera diskussioner har vi kommit till den uppfattningen att solidaritet med fascismens offer inte utesluter utan tvärtom kräver ett försök att dra generell lärdom av händelseförloppet. Frågan inställer sig om denna utveckling, som principiellt kan anses hota en progressiv utvecklingsprocess i vilket land som helst, kunde ha undvikits. Med exempel från Indonesien, Brasilien, Grekland och nu senast Chile i färskt minne förefaller fascismen efter sitt nederlag i andra världskriget att vara på väg tillbaka. Det är långt mellan Chile och Skandinavien, vill kanske någon invända. Emellertid saknar vi än så länge bevis för att högt utvecklade industriländer skulle vara immuna för det slaget av politiska fenomen.

Socialt och politiskt är fascismen typisk för en viss given situation. Den dyker upp när ekonomiska problem allvarligt försvårat den hittills förda politiken och undergrävt tilltron till regeringens förmåga att lösa problemen och det samtidigt uppstår en folklig rörelse, vilken, överlämnad åt sitt eget öde, kan förväntas ändra på det ifrågavarande samhällets struktur och maktförhållande. Fascismen är den särskilda form som kontrarevolutionen antar när den går såväl de utländska som inhemska monopolens oförställda ärenden. Samtidigt innebär den på det ideologiska planet ett utnyttjande av den del av medelklassen som har kommit i kläm i utvecklingen och som känner sig skrämmd och osäker. Alla dessa omständigheter förelåg i Chile.

Redan innan koalitionen av socialistiska och folkliga partier i form av *Unidad Popular* (Folkets enhet) hade bildat regering under Salvador Allende, fanns det en massrörelse, vilken förr eller senare till följd av sin natur måste stöta samman med den gamla föråldrade strukturen och *los momios* (mumierna), som landets reaktionära krafter kallades i dagligt tal. Underskattade man denna avgörande aspekt av fascismen i de partier som tillhörde Unidad Popular-koalitionen? Tre års innehav av regeringsmakten hade inte gjort det möjligt för dem att avvärja det fascistiska hotet — tvärtom.

Dessa erfarenheter förefaller att innehålla en mening först och främst — men inte bara — till marxister. Politiskt har dessa mer än några andra sysslat med statsmaktens problem. Marx' analys av Pariskommunen lade grunden för den vetenskapliga socialismens uppfattning i denna fråga. Den fördjupades sedan av Lenin, vilken i sin polemik med den tidens reformister använde sig av uttrycket ”parlamentarisk kretinism” om dem som trodde på en successiv och fredlig övergång till socialismen. Diskussionen om övergången till socialismen fortsatte under 1960-talet som ett led i de ideologiska meningsskiljaktigheterna mellan Moskva och Peking. Sedan andra världskriget har det varit ett faktum att flertalet kommunistiska partier i Europa och Latinamerika — Moskva inbegripet — i praktiken övertagit teorin om den fredliga övergången till socialismen

som själva hörnstenen i sin strategi. Detta trots att de, som Régis Debray framhåller i sitt inlägg i boken, alltså saknar en teori som svarar mot denna praxis. Det kinesiska inlägget i debatten med dåvarande italienska kommunistledaren Togliatti är inte bara ett klassiskt politiskt dokument utan belyser hela omfattningen av meningsskiljaktigheterna på detta område.

Detta var anledningen till att flera stora kommunistpartier som det franska och det italienska, vilka under senare år själva varit sysselsatta med att försöka bilda folkfrontsregeringar, betraktade Unidad Populares seger i Chile 1970 som en välkommen bekräftelse på sin egen strategi. Exemplet Chile användes i agitationen för dessa partiers egna reformistiska ansträngningar, samtidigt som det användes som vapen mot de vänsterkrafter som inte fäste samma tillit till denna strategi.

Även de socialdemokratiska partierna i Europa kunde peka på Unidad Populares respekt för legaliteten och principen om icke-våld som en bekräftelse på sin egen förda politik inom ramen för det parlamentariska systemet, som man i mer än femtio år har identifierat sig med här i Skandinavien. Ytterligare en politisk grupp som måste finna stort intresse i de erfarenheter som vunnits i Chile är de liberala krafterna i våra länder, som utan att direkt sträva efter socialism ändå är anhängare av ett öppet demokratiskt system och som i motsvarande utsträckning är starka motståndare till fascism. Erfarenheterna från Chile förpliktigar envar antifascist till närmare eftertanke.

Kanske därför att erfarenheterna från Chile i tiden ligger så pinsamt nära, upplevde man efter militärkuppen hur just de som dittills hade framhävt exemplet Chile som närmast universellt giltigt, nu fick brått att påpeka att det chilenska experimentet ”inte bevisade något”. Solidariteten med Chiles folk, hävdade man nu, krävde att analys och kritik lades på hyllan. Emellertid skulle detta vara att bortse från de diskussioner som redan på ett mycket tidigt stadium fördes både i själva Chile och internationellt — samt de klassiska analyserna av problematiken. Det är något av detta kritiska material som boken lägger fram, och det är dessvärre på intet sätt uttryck för någon efterklokhet.

Händelserna i Santiago var av ett slag som gör det befogat att fråga vad som kommer att ske under motsvarande förhållanden i Rom, Paris, Stockholm eller Köpenhamn? Som redaktören för *Nouvel Observateur*, Jean Daniel, uttrycker det för sitt lands vidkommande: ”Det är belysande att chilensarna har tvingats genomleva problemet — som för ögonblicket men kanske inte i framtiden är mycket teoretiskt i Frankrike — nämligen problemet om den lagliga och fredliga övergången till socialismen. Denna erfarenhet har de också gjort på våra vägnar. Eller, uttryckt på ett annat sätt, om vi är lika illa rustade som de var inför samma slag av hinder, kommer vi att få samma slag av efterräkningar.”

Från samhällsvetenskaplig synpunkt rör det sig om de demokratiska spelreglernas hållbarhet. Vad händer om en regering, som kommer till makten på parlamentarisk väg, inte begränsar sig till att söka administrera kapitalismen, utan i praktiken försöker att ersätta denna med socialismen? I Europa har man ofta sett regeringsmakten skifta mellan borgerliga och så kallade socialistiska krafter utan att det kapitalistiska systemet fördenskull rubbats. Reformerna som genomförts av en typ av regering har sällan upphävts när en annan typ av regering övertagit rodret. I synnerhet under en period av långvarig högkonjunktur, likt den under 1960-talet, tvekar konservativa regeringar att lägga sig i arbetarrörelsen, medan å andra sidan socialdemokratiska regeringar har visat stor förståelse för nödvändigheten av att försäkra sig om ett så kallat ”företagsvänligt” klimat som en förutsättning för full sysselsättning. Resultatet av de många åren av socialdemokratiska regeringar i Skandinavien har därför blivit vad den danske socialdemokraten Bent Hansen kallat

”välstånd utan välfärd”.¹ Det vill säga, en generellt förbättrad levnadsstandard, men så gott som oförändrad *fördelning* av makten och det materiella. Förutsättningen för den sociala kompromiss som denna politik grundar sig på är fortskridande ekonomisk tillväxt. Men samtidigt som Chile genomgår sitt historiska experiment upplever de skandinaviska socialdemokratierna sin djupaste kris. I en tid av hårdnande internationell konkurrens, stigande råvarupriser och ekonomiska svårigheter kommer bevarandet av ett visst mått av ”företagarvänlighet”, som är nödvändigt för investeringar och ekonomisk aktivitet, att lägga ökande bördor på befolkningens axlar. När man ser vilka svårigheter som tornar upp sig kan man med rätta fråga sig om inte hela det socialdemokratiska projektet håller på att spela ut sin roll.

Om så är fallet kommer vi säkert att få se flera försök som påminner om dem som gjordes i Chile. Hur situationen skulle komma att utveckla sig i den händelse en vänsterorienterad regering som satt vid makten i något av våra länder resolut beslöt att införa den såkallade demokratiska socialismen, är ännu så länge en öppen fråga. Många har velat understryka det faktum att Chile är ett land i beroendeställning och menat att situationen härvidlag måste vara lättare för de högt utvecklade industriländerna. Den uppfattningen är knappast längre hållbar. Om inte annat så avslöjade oljekrisen vintern 1973-74 att industriländerna lider under ett beroende som inte är mindre fundamentalt.²

Uppbyggandet av en stabil och oberoende ekonomi i dessa såkallade förbrukarsamhällen kommer att kräva en ytterst omfattande omläggning av produktions- och konsumtionsvanor — något som hittills inga antikapitalistiska krafter i Europa har förberett sig på eller tagit med i sina strategiska beräkningar.

Om man bortser från denna avgörande aspekt och går in på en ”i övrigt-lik”-argumentation, kan man fråga: Vilken skulle vara det borgerliga samhällets första reaktion på bildandet av en genuin vänsterregering? Även om det inte gjordes medvetna försök att skapa kaos, skulle man, liksom i Chile, få uppleva panik på börserna, vikande investeringsvilja samt kapitalflykt. Dessutom skulle en viss utländsk press under alla omständigheter göra sig gällande. Detta skulle vara tillräckligt för att skapa knapphet på varor och arbetslöshet, vilket snabbt skulle göra den nya regeringen impopulär. De här utsikterna skulle i sig vara helt tillräckliga för att tvinga en eventuell socialistisk regering att vara så återhållsam att den skulle upphöra att vara socialistisk annat än till namnet. Bakgrunden till de här ekonomiska mekanismerna och deras politiska verkningar belyses här i boken av den polske ekonomen Oskar Lange.

Slutligen — om den omtalade upplösningsprocessen, på grund av folkets press på regeringen, inte ger resultat — har man som sista utväg militären, vilken i varje samhälle är organiserad, inte bara till skydd mot utländska fiender, utan som bevarare av den rådande samhällsordningen såväl internt som internationellt. I Frankrike drar man sig alltså till minnes att flera generaler mot slutet av 1930-talet gick så långt att de föredrog en tysk militär seger framför att se den dåvarande franska folkfronten konsoliderad! Också i de skandinaviska länderna sipprar det emellanåt fram upplysningar om polisens och underrättelsetjänstens mörka gärningar, vilka står i skärande

¹ Bent Hansen, *Velstand uden velfærd*, Köpenhamn 1969. Denna kritiska analys av reformpolitikens begränsningar i Danmark inspirerades ursprungligen av liknande undersökningar som gjorts i Sverige — med analogt resultat.

² Här får man bara inte tänka sig beroendet av råvaror och de ekonomiska privilegierna i den internationella arbetsfördelningen. Strategiskt viktiga poster i internationell ekonomi håller på att komma under såkallade multinationella företags kontroll, vilket ger dessa en makt och ett inflytande som vida överträffar de enskilda regeringarnas. ”Att nationalisera ett sådant företag i ett bestämt land,” skriver experten på multinationella företag, Charles Levinson, ”är som att nationalisera svansen på en hund!” ”Utvecklingen av de multinationella företagen kullkastar nästan alla våra invanda begrepp om stat, makt, pengar, planekonomi, nationalisering, arbetarkamp och utrikeshandel.” (ur *Nouvel Observateur*)

kontrast till den fasad av demokrati länderna normalt skyltar med. Dessutom hör armén traditionellt till samhällets mest konservativa sektor.

Är det så att den borgerliga demokratin, sådan vi känner den, i själva verket bara kan fungera så länge de politiska aktörerna håller sig till spelets regler? Att den med andra ord förvandlas till sin motsats i det ögonblick någon på ett konsekvent sätt utmanar det system som får det fria näringslivet att fungera? Frågan är om försöken att på fredlig väg komma fram till ett annat samhällssystem inte i sig innebär en inbjudan till motoffensiv från de borgerliga krafternas sida i form av ekonomiskt kaos, militärkupper eller inbördeskrig? I så fall skulle möjligheten av en fredlig övergång med andra ord paradoxalt nog bero på i hur stor utsträckning man förberett sig på möjligheten av en icke-fredlig konfrontation.

När man diskuterar de här frågorna måste man göra klart för sig att statsapparaten inte är ett neutralt organ. Som instrument för den borgerliga makten, dvs. ett instrument som tjänar till att övervaka de kapitalistiska spelreglerna, utgör den resultatet av en historisk utveckling som går långt tillbaka i tiden. För att bli till ett redskap för förändring av samhällssystemet måste därför samma statsapparat ändra karaktär och omvandlas till sin motsats, nämligen till ett instrument för en anti-kapitalistisk politik. Med andra ord: det måste skapas en helt ny statsapparat. Man kan i det här sammanhanget säga att diskussionen om våld eller icke-våld (konfrontations- eller icke-konfrontationspolitik) uppställer en falsk problematik, i det den stillatigande gör alla som ser skeptiskt på möjligheterna till en fredlig övergång till anhängare av våld. Motståndarna till våld beskylls så i gengäld för att vara anhängare av *status quo*. Emellertid finns det tillräckligt många historiska exempel för att man ska kunna tillåta sig att dra vissa slutsatser. Som Paul M. Sweezy uttryckte sig inför de chilenska studenterna under en föreläsning i Santiago i oktober 1971:

Historiskt har alla revolutioner varit våldsamma processer, men våldet är inte kärnpunkten och det ligger inget irrationellt i att söka genomföra en revolutionär process utan våld. Det ska bara tilläggas att ju starkare de revolutionära är ju mer framträdande deras förmåga och vilja till att möta kontra-revolutionärt våld med revolutionärt våld — desto större är chanserna för att våldet kan undvikas.

Allendes dilemma låg i den växande antagonismen mellan olika sociala kategorier i landet, eller i vad marxismen kallar *klasskampen*. Den utvecklingen hade redan börjat under föregående regering och UP:s maktövertagande var i realiteten resultatet av en djupgående kris i det chilenska samhället. Den kristligt-demokratiska regeringen under Eduardo Frei hade under flera års reformpolitik spelat på massornas ”revolution i stigande livsförväntningar” utan att kunna tillfredsställa dem. Eftersom Freis populism hade gjort många besvikna hade UP:s program stor lockelse på arbetarklassen och de fattiga. Inte desto mindre kom valsegern i september 1970 som en överraskning för alla, inberäknat vänsterkrafterna, vilka var allt annat än förberedda på det som sedan följde.

En återblick på situationen visar dessutom att en avgörande faktor bakom UP:s valseger hade varit bildandet av en aktivt fungerande vänster till vänster om Unidad Popular-koalitionen som i mångas tycke framstod som det rätta alternativet. (Därmed intet sagt om detta alternativs förmåga att ta makten.) Den revolutionära vänsterrörelsen hade, efter att i flera år ha fört en guevaristisk politik som byggde på partisankrig och illegalitet, gått över till en strategi som gick ut på att mobilisera och förena sig med arbetare och bönder. Till detta kom upprorstendenser hos de fattiga bönderna, vilka spontant hade börjat ockupera jord på de stora godsens i desperation över att de sedan länge utlovade jordreformerna inte genomfördes.

Allt detta fick till följd att regeringsprogrammet blev mer radikalt utformat än något annat tidigare formulerat program. Å andra sidan kände delar av medelklassen givetvis med sig att om vänsterpartierna i Unidad Popular skulle förlora valet, skulle den revolutionära processen endast

trappas upp. Mot bakgrunden av dessa omständigheter måste Allendes kandidatur ses som ett mindre ont som kunde neutraliseras inom ramarna för det institutionella, för att sedan kontrolleras och efter hand ersättas. Det förhållandet att det fanns en aktiv vänsterorienterad rörelse, som eventuellt var beredd att skrida till direkta aktioner, var med andra ord i själva verket en förutsättning för Allendes valseger. Det betyder naturligtvis inte att förutsättningarna för en våldsam omvälvning var för handen, men hela det flätverk av regler som hittills hade behärskat det chilenska samhället hade hamnat i skottgluggen. Därtill kom en djupgående splittring av de borgerliga krafterna, vilket ytterligare bidrog till Allendes regeringsövertagande.

Även om regeringsmakten formellt nu låg i vänsterkoalitionens händer, var de genomförda reformerna ännu inte av det slag som förändrade samhällsstrukturen i riktning mot socialismen. Vissa Chilebedömare — och det gäller även för inläggen i den här boken — har dessutom påpekat att rörelsen i riktning mot en successiv övergång till socialism redan hade avstannat långt innan själva kuppen ägde rum. De nordamerikanska Chile-kännarna James och Betty Petras skrev sålunda:

All institutionell verksamhet blockerades av oppositionens lagliga och olagliga åtgärder. De enda radikala förändringar som ägt rum under det senaste året har varit resultatet av spontana aktioner av arbetarklassen utanför regeringen och i vissa fall tvärtom UP-ledningens uttryckliga direktiv. (*Ramparts*, nov. 1973.)

Frågan om den politiska makten ställdes i realiteten inte heller på allvar, även om den diskuterades livligt bland de mer politiskt medvetna. Som den allt annat än socialistiska tidningen *The Times* realistiskt anmärkte: ”Problemet är inte så mycket hur man uppnår makten, som hur man behåller den eller snarare hur man ombildar regeringens lagliga makt till reell makt.” (17/9-73) Utan denna makt blir kampen för att komma i regeringsställning till ett slags fetischism.

Men folklig makt uppstår inte från en dag till en annan. Hade den chilenska processen från början styrts av en konsekvent utformad strategi, kunde försöken att organisera massorna i basorganisationer ha utgjort ett led i konsolideringen av folkmakten. Men bristen på centralt stöd och ledning gav utvecklingen en spontan och anarkistisk karaktär som skrämde medelklassen utan att på allvar styrka arbetarnas och de fattigas tillförsikt. Skräcken för inbördeskrig, som den oundvikliga konfrontationen med det bestående riskerade att utlösa, ledde till kompromisser och avmobilisering av massorna. Som ett resultat av den defensiva och senfärdiga politiken gick initiativet UP ur händerna, och militärkuppen kunde genomföras med åtföljande massaker.

I rättvisans namn må framhållas att en betydande del av borgerskapet, inklusive de kristliga demokraterna, hade förväntat sig ett annat händelseförlopp, nämligen en *fredlig och legal övergång till antisocialism*. Strategin gick ut på att genom att skapa kaos förmå majoriteten av folket att vända sig bort från Unidad Popular.

Till att börja med såg det ut att lyckas. Första veckan efter valet den 4 september 1970 upplevde Chile sin dittills allvarligaste kris. Börsen föll med 50 %, och under loppet av 48 timmar tog man ut 900 miljoner escudos (80 miljoner dollar) på bankerna, medan dollarns värde fördubblades på svarta börsen — ett omissskänt tecken på kapitalflykt. Försäljningen av konsumtionsvaror sjönk till hälften av det normala (för vissa konsumtionsvaror sjönk den ända till 80 %). Ute på landsbygden slaktade man boskap i mängder, och man försökte sig på att driva djuren över gränsen till Argentina. Vårsådden skars ned. Tusentals chilener lämnade landet.

Internationellt försökte man också sabotera Allende-regeringen. Pressen var desto starkare till följd av Chiles ställning som råvaruproducent på världsmarknaden. Kopparpriserna, som vid slutet av Freis regeringsperiod hade stigit till 745 pund sterling per ton, föll utan förvarning på ett

”mirakulöst” sätt till 408 pund sterling vid Allendes makttillträde. Alla dessa faktorer skapade enorma svårigheter och bidrog till en social polarisering, till en skärpning av klassmotsättningarna, helt oberoende av UP:s önsknings och planer.

Från den tidigare kristligt demokratiska regeringen hade man till yttermera visso fått överta en galopperande inflation på 35 % och en betydande skuld till utlandet. Fastän USA motsatte sig varje lättnad i återbetalningen av den utländska skulden och sökte blockera internationella kreditinstituts långivning till Chile, lyckades Allende dock efter hand att få till stånd ett modus vivendi med sina västeuropeiska kreditgivare. Samtidigt steg kopparspriset åter något till följd av en allmän internationell prisstegring på råvaror. Det var med andra ord efter tre års regeringstid en ekonomisk stabilisering på väg. Detta kan ha varit ett av de borgerligas motiv för att slå till. De borgerliga hade blivit besvikna, först vid kommunalvalet i april 1971 och senare vid kongressvalet i mars 1973, som bägge hade pekat på en växande tilltro till och stöd för Unidad Popular hos befolkningen. Den politiska slutsatsen måste således bli att trots den ekonomiska och politiska offensiven mot regeringen, hade befolkningens stöd till regeringen ökat.

Hela denna utveckling kunde inte annat än oroa de anti-socialistiska krafterna i Chile, jämte huvudgaranten för det kapitalistiska världssystemet, nämligen USA. På grund av USA:s relationer till Latinamerika hade man i Washington från första stund betraktat utvecklingen i Chile med den största oro. Det kubanska exemplet hade redan haft avsevärda verkningar nere på kontinenten, och med det nya experimentet i Chile riskerade man att ännu en modell uppstod, som kunde utöva inflytande inte bara i resten av Sydamerika utan till och med i Västeuropa. Om det lyckades för ett land som låg inom den kapitalistiska sfären och som geografiskt befann sig fjärran från både Sovjet och Kina att övergå till socialismen under loppet av 1970-talet, skulle det få stora politiska konsekvenser. Den 15 september 1970 (mindre än två veckor efter Allendes seger i Chile) höll president Nixons specielle rådgivare, dr Henry Kissinger, en presskonferens i vilken han redogjorde för Washingtons syn på händelserna i Chile. Pressmötet kommenterades i amerikansk och utländsk press och två dagar senare skrev New York-journalisten Cyrus Sulzberger i sin berömda artikel under rubriken ”Italiensk spagetti i chilisås” om de följder som exemplet Unidad Popular i Chile kunde få för liknande strävanden i Italien.

På grund av USA:s svårigheter i Vietnam och de ekonomiska problemen kunde ett direkt militärt ingripande i stil med det som skedde i Santo Domingo 1965 svårligen genomföras. Dessutom hade man under den misslyckade Grisbukts-invasionen på Cuba erfarit hur ett sådant interventionsförsök kunde tjäna till att samla befolkningen och få den att sluta upp kring just det som man önskade störta. Avslöjandena om ITT:s (det amerikanska bolaget International Telephone and Telegraphs) misslyckade försök att i samarbete med den amerikanska underrättelsetjänsten CIA söka förhindra Allende att få regeringsmakten hade just haft en sådan verkan. Man nöjde sig under sådana omständigheter med att bojkotta Chiles försök att skaffa lån hos de internationella kreditinstituten och hjälpte under hand högerorienterade kretsar i Chile, bl.a. genom ekonomiskt stöd till den långvariga åkarstrejken, som under sommaren 1973 bidrog till att skapa det klimat som möjliggjorde militärkuppen. Mot denna bakgrund är det nästan ofattbart att Allenderegeringen under sina tre år i regeringsställning tillät att de intima relationerna mellan Pentagon och den chilenska armén bibehölls. Medan alla andra former av amerikanskt bistånd avbröts, fortsatte Washington med den militära hjälpen till den chilenska militären, som under denna tid ytterligare fördjupade samarbetet med det amerikanska militära etablissemangen. Det är i sammanhanget intressant att president Allendes änka, fru Hortensia Bussi de Allende, i sitt första offentliga uttalande efter makens död, sade att man hade tagit miste och inte följt det råd som så många chilensare hade gett Allende: ”Nu ser vi att folket har rätt. Det räcker inte att uppnå regeringsmakten genom val. Folket skulle ha beväpnats eller haft en armé som stod i dess tjänst.”

(Citat ur den mexikanska tidningen *Excelsior*, den 21/9 1973.)

Hur bestickande denna sanning än kan förefalla, måste det å andra sidan sägas att en sådan lösning skulle ha ställt sig svår att genomföra under de föreliggande omständigheterna. UP-koalitionen hade byggt upp sin strategi på legalitet och sökte oavlåtligt pacificera högerflygeln genom eftergifter. Upprättandet av en folkligt förankrad armé hade förutsatt att man följt en helt annan strategi från början.

Den största illusionen inom Unidad Popular rörde just armén och sprang djupast sett ur en uppfattning av staten såsom en neutral kraft i samhället. Händelserna kom att på ett tragiskt sätt konkretisera det problemet, som i boken diskuteras av Jens Lohmann och Paul M. Sweezy. Den bristande förmågan eller viljan att betrakta förhållandet till armén som en livsviktig fråga kom att gränsa till oansvarighet, och de som satsar på den fredliga övergången till socialism är fortfarande skyldiga sina sympatisörer en giltig teoretisk förklaring på den punkten.

I detta sammanhang var det kommunistiska partiets hållning avgörande, då dess argument att Chiles armé hyste respekt för legaliteten medförde en politisk avmobilisering av problemet. I december 1972 kunde Luis Corvalán, generalsekreteraren för Chiles kommunistiska parti, till den internationella tidskriften *La nouvelle revue internationale* (utgiven i Prag på 16 språk), uttala följande:

Enligt författningen driver armén inte politik. Armén består framför allt av människor. Och vare sig människan bär uniform eller ej, är hon en samhällsvarelse. Den revolutionära processen skärper klasskampen och påverkar alla borgare. Det skulle därför vara en illusion att tänka sig att de väpnade styrkorna förblir opåverkade. Också där avspeglas och uttryckes det klasskillnader och skillnader i politisk inställning som delar det chilenska samhället. Men oaktat skillnaderna *känner sig militären förenad av en rad värdenormer: respekten för författningen och lagen, lydnad gentemot den lagliga regeringen.* (Vår kursivering.)

Orsaken till att vi tillerkänner CKP:s roll en alldeles speciell betydelse är den att de latinamerikanska kommunistpartierna är de enda politiska organisationer som har existerat i cirka ett halvt århundrade. Samtidigt för de en politik som i de flesta avseenden helt följer den linje som de västeuropeiska kommunistpartierna håller sig till, något som i sin tur utgår från en bestämd strategisk uppfattning, vilken boken — utan någon möjlighet att föra en detaljerad diskussion om ämnet — önskar skapa debatt kring.

I och med Fidel Castros seger på Cuba — en utveckling som de kubanska kommunisterna hade mycket litet att göra med — utmanades de latinamerikanska ortodoxa partierna av många nya vänsterorienterade organisationer, vilkas viktigaste gemensamma nämnare var skepsis inför möjligheten av att få till stånd en samhällsförändring på fredlig väg. Med kubanskt stöd sökte de sig fram på olika vägar, t.ex. väpnat partisankrig, för att senare lägga mer vikt vid massmobilisering. Kampen mellan dessa två linjer ingick också i experimentet Chile. Efter 18 års politisk agitation, byggd på strategin om den fredliga övergången, var Chiles kommunistparti splittrat. Unidad Populars valseger stärkte och förenade partiet, som nu hade utsikter att bli den starkaste politiska kraften i Chile. Däri ligger också partiets ansvar. Det kan inte bara berömma sig av valsegern, utan måste också vara med och dela ansvaret för vad som följde.

Efter militärkuppen i Chile kommer debatten om de två linjerna återigen att blossa upp, inte bara i Latinamerika³ utan också i Västeuropa, där både det franska och det italienska kommunistpartiet

³ Kanske med hänsyn till den diskussion som skulle komma uttalade Fidel Castro följande vid ett massmöte i Havanna den 28 september 1973: "Exemplet Chile bör bli en läxa: man gör inte revolution endast med folket, vapen är också nödvändiga! Och man gör inte revolution bara med vapen, också folket behövs!"

går in för en strategi som påminner om den chilenska, nämligen bildandet av en koalition med socialister eller kristliga demokrater, med siktet inställt på att överta regeringsmakten. De skandinaviska kommunistpartierna utformar på ett liknande sätt sin strategi och hoppas på att kunna bilda folkligt sinnade koalitioner, som kan leda till socialism på fredlig parlamentarisk väg. Bakom dessa begreppsforeställningar förnimmer man ofta en outtalad känsla av att kapitalismen inte mer kommer att drabbas av några djupgående revolutionära kriser. Men även på den punkten är det risk för att de faktiska händelserna kommer att överrumpla många.

En analys av de chilenska erfarenheterna kan leda till olika slutsatser: 1) att en fredlig övergång alltjämt är möjlig. Endast på grund av vissa missgrepp och ”vänsterprovokationer” misslyckades man i Chile med det som kan lyckas på andra håll; 2) att endast en massmobilisering och förberedelse för den väpnade kampen kan leda till socialism (på fredlig väg eller med våldsmedel, beroende på styrkeförhållandena); samt slutligen den tredje möjligheten, som här i boken representeras av den liberale André Fontaines inlägg: 3) att en progressiv reformpolitik utan risk för inbördeskrig under nuvarande omständigheter bara är realistisk om socialisterna blir kvar i oppositionsställning och nöjer sig med att ”pressa” en icke-socialistisk regering.

Vi vill inte ge sken av att vår antologi kan ge ett entydigt svar på de här frågorna. Boken innehåller en rad analyser och politiska diskussioner kring den situation som utvecklade sig i Chile under Allenderegimen. I bokens sista del har vi dessutom lagt till några mer ”klassiska” eller generellt utformade bidrag som tar upp problematiken kring en realistisk strategi för övergången till socialismen. I Regis Debrays inlägg skildras det dilemma som den otålige socialisten hamnar i när han befinner sig i en allt annat än revolutionär situation. Samtidigt utvisar detta hur kort steget kan vara från en extremistiskt utformad gerillateori till en likaledes utopiskt utformad reformism, när man saknar politisk förståelse för den problematik man har att ta ställning till.

Därmed kan debatten börja.

Ellen Brun Jacques Hersh Jens Lohmann

Den som genomför en revolution blott till hälften gräver bara sin egen grav.
Saint Just 1794

Salvador Allende: Vår väg till socialismen

Salvador Allendes första rapport till kongressen, 21 maj 1971 i utdrag.

Även om Unidad Populares program hade utarbetats före valet, kan den nyvalde presidentens första rapport till kongressen likväl ses som en politisk programförklaring. Det är intressant att notera hur Allende framställer den chilenska vägen till socialism som ett alternativ till andra historiska exempel.

Omständigheterna i Ryssland år 1917 och i Chile nu är mycket olika. Ändå är den historiska utmaningen likartad.

I Ryssland år 1917 fattade man de beslut som haft det största inflytandet på samtidens historia. Där kom man på tanken att det efterblivna Europa skulle kunna komma före det utvecklade Europa, att den första socialistiska revolutionen inte nödvändigtvis skulle inträffa i industrimakterna. Man antog utmaningen och upprättade en av formerna för byggandet av det socialistiska samhället, nämligen proletariats diktatur.

Idag tvivlar ingen på att länder med stor befolkning på den vägen kan bryta efterblivenheten och på relativt kort tid komma i nivå med vår tids civilisation. Sovjetunionens och Folkrepubliken Kinas exempel talar för sig själva.

Liksom Ryssland då står Chile nu inför nödvändigheten att inleda ett nytt sätt att bygga det socialistiska samhället: vår revolutionära väg, den pluralistiska vägen, som marxismens klassiker talade om men som hittills aldrig kommit till utförande. De sociala tänkarna har antagit att de första att följa den vägen skulle bli mer utvecklade länder, troligen Italien och Frankrike med sina mäktiga, marxistiska arbetarpartier.

Men ännu en gång gör historien det möjligt att bryta med det förgångna och bygga en ny samhällsmodell, inte bara där det teoretiskt var mest förutsebart, utan där det skapades de mest fördelaktiga konkreta förutsättningarna för framgång. Chile är idag det första landet i världen som kallats att förverkliga den andra modellen för övergång till det socialistiska samhället.

Denna utmaning väcker ett livligt intresse, också utanför vårt lands gränser. Alla vet, eller känner intuitivt, att här och nu börjar historien ta en ny vändning, i den mån som vi chilener är medvetna om uppgiften. En del av oss, kanske en minoritet, ser bara de enorma svårigheter som är förknippade med den. Vi andra, de flesta, söker en möjlighet att framgångsrikt ta itu med den. För min del är jag säker på att vi kommer att ha den energi och den kapacitet som behövs för att föra våra ansträngningar framåt och utforma det första socialistiska samhälle som byggts enligt en demokratisk, pluralistisk och frihetlig modell.

Skeptiker och katastrofteoretiker kommer att säga att det inte är möjligt. De kommer att säga att ett parlament som så väl har tjänat de härskande klasserna är oförmöget att omvandla sig och bli det chilenska folkets parlament.

Men inte bara det, de har med eftertryck sagt att krigsmakten och karabinjärerna, som hittills har upprätthållit den institutionella ordning som vi kommer att lämna bakom oss, inte skulle acceptera att garantera den folkvilja som har beslutat sig för att bygga socialismen i vårt land. De glömmer krigsmaktens och karabinjärernas fosterländska medvetande, deras yrkesmässiga tradition och deras underkastelse under den civila makten. För att säga det med general

Schneiders* egna ord: inom krigsmakten, som ”en integrerad och representativ del av nationen och en struktur inom staten, organiserar och motväger det permanenta och det tillfälliga de periodiska förändringar som styr det politiska livet i ett lagligt styrelseskick”.

För min del förklarar jag, herrar ledamöter av Nationalkongressen, att eftersom denna institution grundar sig på folkets röster, finns det inget i dess natur som hindrar den att förnya sig och i praktiken omvandla sig till Folkets Parlament. Och jag hävdar att Chiles krigsmakt och karabinjärvår, trogna gentemot sin plikt och sin tradition att inte ingripa i den politiska processen, kommer att utgöra ett stöd för en samhällsordning som motsvarar den folkvilja som tar sig uttryck i de former som författningen anger. En ordning som blir rättvisare, mänskligare och generösare för alla men i första hand för arbetarna, som hittills har gett så mycket och fått nästan ingenting.

Orsakerna till underutvecklingen [i vårt land; har varit — och är fortfarande — de traditionellt härskande klasserna i förening med det utländska beroendet och den inhemska klassmässiga ut-sugningen. De har gjort sig förtjänster på sina förbindelser med utländska intressen och genom att tillskansa sig de överskott som producerats av arbetarna utan att låta dessa behålla mer än det minsta möjliga för att upprätthålla sin arbetskapacitet.

Vår första uppgift är att upplösa denna tvångsstruktur som bara alstrar en snedvriden tillväxt. Men samtidigt är det nödvändigt att bygga den nya ekonomin så att den avlöser den gamla utan att bryta kontinuiteten och med största möjliga bibehållande av den produktiva och tekniska kapacitet som vi har uppnått trots underutvecklingens kriser, bygga upp den nya ekonomin utan att några artificiella kriser drivs fram av dem som kommer att få se sina gamla privilegier avskaffas.

Vår väg till socialism

Att uppfylla dessa ambitioner innebär en lång väg och stora ansträngningar för alla chilensare. Det förutsätter dessutom, som ett grundläggande villkor, att vi lyckas upprätta de institutionella kanalerna för att förverkliga den nya socialistiska samhällsordningen i pluralism och frihet. Uppgiften är oerhört komplicerad eftersom det inte finns någon förlaga som vi kan hämta inspiration från. Vi trampar en ny väg; vi vandrar utan vägvisare på okänd mark; och den enda kompass vi har är vår trohet gentemot humanismen från alla tidsåldrar — i synnerhet den marxistiska humanismen — och som riktmärke planerna för det samhälle som vi strävar till och som inspireras av det chilenska folkets djupast rotade önsknings.

I mera konkreta termer är vår uppgift att som den chilenska vägen till socialismen fastställa och förverkliga en ny modell för statsapparaten, näringslivet och samhället som skall vara inriktad på människan, hennes behov och hennes ambitioner. För detta behöver vi modet hos dem som vågar betrakta världen på nytt som ett projekt i människans tjänst. Det finns inga tidigare erfarenheter som vi kan använda som modell; vi måste i teorin och i praktiken utveckla nya former för social, politisk och ekonomisk organisation, både för att bryta underutvecklingen och för att bygga socialismen.

Vi kan lyckas med detta bara under förutsättning att vi varken rusar iväg okontrollerat eller avviker från vår uppgift. Om vi skulle glömma att vårt mål är att skapa ett samhälle för människan, skulle hela vårt folks kamp för socialismen bara resultera i ännu ett reformistiskt försök. Om vi skulle glömma de konkreta förutsättningar som vi har att utgå från och här och nu försöka genomföra något som överstiger våra möjligheter, skulle vi också misslyckas.

* General René Schneider, arméchef år 1970. Mördad den 22 okt. 1970, som ett led i försöket att hindra Allende från att tillträda presidentämbetet den 3 nov. efter valsegern den 4 sept. (*red. anm.*)

De befogenheter som man har anförtrott oss inbegriper landets alla materiella och andliga resurser. Vi har nått en punkt där en tillbakagång eller stagnation skulle innebära en nationell katastrof som inte skulle kunna repareras. I detta ögonblick är det min plikt, såsom den främste ansvarige för Chiles öde, att klart utvisa den väg vi följer och den fara och det hopp som den ställer oss inför.

I den revolutionära process som vi upplever finns det fem centrala punkter som vår politiska och sociala kamp kan sammanfattas i: lagenlighet, institutionell ordning, politiska friheter, våldet och samhällskontrollen över produktionsmedlen, frågor som inverkar på varje medborgares nuvarande och framtida tillvaro.

Principen om lagenlighet

Legalitetsprincipen råder idag i Chile. Den har genomdrivits efter många generationers kamp mot absolut makt och godtycke i statens maktutövning. Denna landvinning kan inte uppges så länge det finns skillnader mellan styrande och styrda.

Det är inte laglighetsprincipen som folkets proteströrelser riktar sig mot. Vi protesterar mot ett system av lagar vars grundförutsättningar återspeglar ett samhällssystem byggt på förtryck. Vårt juridiska normsystem, metoderna för att reglera de samhälleliga relationerna mellan människorna i Chile, motsvarar idag det kapitalistiska systemets krav. Under övergången till socialismen kommer lagarna att motsvara de behov ett folk har under ansträngningen att bygga upp ett nytt samhälle. Men en laglig ordning kommer det att finnas.

Vårt system av lagar måste förändras. Därför vilar just nu ett stort ansvar på kongressens båda kamrar: att bidra till att omvandlingen av vårt juridiska system inte blockeras. Det beror i hög grad på kongressens sinne för realism om den kapitalistiska lagligheten skall avlösas av en socialistisk laglighet i enlighet med de samhälleliga och ekonomiska förändringar som vi håller på att genomföra, utan att ett våldsamt sönderbrytande av den juridiska ordningen öppnar vägen för godtyckligheter och övergrepp som vi med känsla för vårt ansvar vill undvika.

Institutionell utveckling

Den reglerande funktion i samhället som måste finnas i en rättsstat är inbyggd i vårt system av samhällsinstitutioner. Den kamp som förts av de rörelser och partier som idag utgör regeringen har på ett avgörande sätt bidragit till en av de mest positiva faktorer som vi har i landet: ett öppet system av institutioner som också har kunnat stå emot dem som har försökt förgripa sig på folkviljan.

Flexibiliteten hos vårt institutionella system gör att vi kan vänta oss att det inte kommer att utgöra någon ogenomtränglig skyddsvall. Och att det liksom våra lagar kommer att anpassa sig till de nya kraven för att på författningsenliga vägar skapa de nya institutioner som krävs för att avskaffa kapitalismen.

Den nya institutionella ordningen kommer att motsvara den grundprincip som rättfärdigar och styr vårt handlande: att till arbetarna och folket som helhet överföra den politiska och den ekonomiska makten. För att göra detta möjligt måste man ge förtur åt uppgiften att upprätta ett samhälleligt ägande av de viktiga produktionsmedlen.

Samtidigt är det nödvändigt att anpassa de politiska institutionerna till den nya verkligheten. Därför kommer vi vid lämpligt tillfälle att låta folkets suveräna vilja uttala sig om nödvändigheten av att ersätta den nuvarande författningen, som till sina grunddrag är liberal, med en socialistiskt inriktad författning. Och att ersätta det nuvarande tvåkammerssystemet med en en-

kammarkongress.

Det är i enlighet med denna verklighet som vi i vårt regeringsprogram har förbundit oss att genomföra vårt revolutionära arbete med respekt för rättsstaten. Det är inte bara en formell förbindelse, utan ett uttryckligt erkännande av att laglighetsprincipen och den institutionella ordningen hör samman också med ett socialistiskt system, trots de svårigheter som hänger samman med övergångsperioden.

Att bibehålla dem och förändra deras klassinnehåll under denna svåra period är en stor uppgift av avgörande betydelse för det nya samhällssystemet. Ändå räcker det inte med bara vår vilja för att genomföra den: det kommer huvudsakligen att bero på vår sociala och ekonomiska struktur, dess utveckling på kort sikt och graden av realism i vårt folks politiska agerande. I detta ögonblick tror vi att det kommer att visa sig möjligt, och vi handlar i enlighet med den övertygelsen.

De politiska friheterna

Det är också viktigt att komma ihåg att de politiska friheterna, för oss som representerar folkets krafter, är något som folket har erövat under sin svåra väg mot frigörelse. De ingår i det positiva i den historiska period som vi lämnar bakom oss. Och de bör följaktligen finnas kvar. Av samma skäl respekterar vi också samvetsfriheten och frihet för alla trosriktningar.

Men vi skulle inte vara revolutionärer om vi begränsade oss till att bibehålla de politiska friheterna. Folkets enhetsregering kommer att förstärka de politiska friheterna. Det räcker inte med att proklamera dem i ord, ty det innebär besvikelse eller hån. Vi kommer att göra dem verkliga, påtagliga och konkreta, och de kommer att kunna utövas i den mån som vi erövrar den ekonomiska friheten.

Följaktligen baserar Folkregeringen sin politik på en förutsättning som på ett konstlat sätt förnekas av en del: förekomsten av sektorer och klasser i samhället med intressen som är motsatta och utesluter varandra, och förekomsten av ojämlika politiska nivåer inom en viss klass eller sektor.

Inför dessa skillnader tar sig vår regering an deras intressen vilka förtjänar sitt uppehälle genom sitt arbete: arbetare och fria yrkesutövare, tekniker, konstnärer, intellektuella och tjänstemän. Ett socialt block som breddas alltmer som en följd av den kapitalistiska utvecklingen och som förenas alltmer i sin gemensamma egenskap av löneanställda. Av samma orsak stöder vår regering små och medelstora företagare. Vi stöder alla grupper som i varierande grad utnyttjas av den minoritet som äger maktcentra.

Den flerpartikoalition som utgör Folkregeringen motsvarar denna verklighet. Och i de ständiga intressekonflikterna mellan koalitionen och den härskande klassen använder vi oss av de mekanismer för konfrontation och avgörande som anges av det etablerade institutionella systemet. Koalitionen erkänner oppositionens rätt till politiska friheter och utvecklar sin verksamhet inom de institutionella ramarna. De politiska friheterna är en landvinning för hela det chilenska samhället såsom stat.

Alla dessa handlingsprinciper, som grundar sig på vår revolutionära politiska teori, som motsvarar landets verklighet i nuvarande situation och som ingår i Unidad Populars regeringsprogram, alla dessa handlingsprinciper har jag helt och hållet bekräftat som republikens president.

Våldet

Chiles folk håller på att erövra den politiska makten utan att se sig nödsakat att använda vapen. Folket går framåt mot sin sociala befrielse utan att ha tvingats kämpa mot en despotisk eller diktatorisk regim, utan mot begränsningarna i en liberal demokrati. Vårt folk har en rättmätig vilja att passera övergångsperioden till socialismen utan att behöva tillgripa auktoritära styrelseformer.

Om ett inre eller yttre våld i någon form — fysiskt, ekonomiskt, socialt eller politiskt — skulle hota vår normala utveckling och arbetarnas landvinningar, skulle detta innebära utomordentligt allvarliga risker för den institutionella kontinuiteten, rättsstaten, de politiska friheterna och pluralismen. Kampen för social frigörelse eller för vårt folks fria självbestämmande skulle då oundvikligen ta sig andra former än de som vi med rättmätig stolthet och historisk realism kallar den chilenska vägen till socialism. Regeringens beslutsamma hållning, folkets revolutionära energi, krigsmaktens och karabinjävernans demokratiska fasthet, kommer att se till att Chile går säkert framåt på vägen mot sin befrielse.

De folkliga krafternas enhet och medelklassens förnuft ger oss det nödvändiga övertaget för att den privilegierade minoriteten inte så lätt skall kunna ta till våld. Om inte våldet släpps loss mot folket, kommer vi att under demokrati, pluralism och frihet kunna omvandla de grundstrukturer som det kapitalistiska systemet vilar på. Utan onödigt fysiskt tvång, utan kaos i institutionerna, utan att produktionen desorganiseras; i den takt som regeringen bestämmer med hänsyn till tillgodoseendet av folkets behov och hur våra resurser utvecklas.

Att uppnå social frihet

Vår väg innebär att införa social frihet genom att utöva de politiska friheterna, vilket kräver som grundförutsättning att ekonomiskt likaberättigande uppnås. Detta är den väg som folket har bestämt sig för, eftersom det erkänner att en revolutionär förändring av ett samhällssystem kräver att man tar de mellanliggande stegen. En rent politisk revolution kan genomföras på några få veckor. En social och ekonomisk revolution kräver årtal — så lång tid som behövs för att tränga igenom i massornas medvetande, organisera de nya strukturerna, få dem att fungera och anpassa dem till de andra. Det är utopiskt att tro att man kan hoppa över de mellanliggande stadierna. Det går inte att bryta ner en social och ekonomisk struktur, en tidigare existerande samhällsinstitution, utan att först åtminstone minimalt ha utvecklat den som skall ersätta den. Om man inte erkänner att den historiska förändringsprocessen ställer detta naturliga krav, kommer verkligheten att se till att man blir påmind om det.

Den väg som min regering har stakat ut innebär att vi är medvetna om dessa fakta. Vi vet att för att förändra det kapitalistiska systemet med respekt för lagar, institutioner och politiska friheter, måste vi anpassa vårt ekonomiska, politiska och sociala handlande till vissa ramar. Alla chilensare känner mycket väl till vilka ramar det gäller. De finns angivna i regeringsprogrammet, som håller på att genomföras obönhörligt, utan eftergifter och på det sätt och med den intensitet som vi har tillkännagett på förhand.

La superación "del capitalismo" en Chile i Primer Mensaje del Presidente Allende ante el Congreso Pleno.

Santiago, 21 de Mayo de 1971.

Paul M. Sweezy och Harry Magdoff: Fredlig övergång till socialismen?

Med utgångspunkt i en analys av den politiska utveckling som ledde fram till Unidad Popular valseger under Salvador Allende pekade de båda marxistiska ekonomerna Paul M. Sweezy och Harry Magdoff redan i ett tidigt skede (november 1970) på de förestående svårigheterna och de nya perspektiv som öppnade sig för den nya regeringen i Chile. Den artikel som återges nedan är hämtad ur Monthly Review, januari 1971.

Situationen i Chile för närvarande (i slutet av november 1970) är i viktiga avseenden unik i den politiska historien. En folkfrontsregering (*Unidad Popular*) har kommit till makten efter ha blivit vald på ett program som är mycket radikalare än något program ett socialistiskt parti eller en folkfront i Västerlandet någonsin ställt upp, än mindre vunnit på i det förflutna. Det är viktigt att ha detta klart för sig, eftersom Unidad Populärs program redan spelat och otvivelaktigt kommer att fortsätta att spela en avgörande roll för händelseutvecklingen i Chile, ett av Latinamerikas nyckelländer. Här är det politiskt viktigaste avsnittet i folkfrontens program, däribland de inledande paragraferna till det avsnitt som rubriceras ”Uppbyggandet av den nya ekonomin”:

Folkets förenade krafter har till främsta mål för sin politik att ersätta den nuvarande ekonomiska strukturen, att göra slut på det inhemska och utländska monopolkapitalets och latifundiesystemets makt och att påbörja byggandet av socialismen.

I den nya ekonomin kommer planeringen att spela en mycket viktig roll. Dess centrala organ kommer att ligga på högsta administrativa nivå, och deras i demokratisk ordning fattade beslut kommer att ha en verkställande karaktär.

Samhällsegendomens omfattning

Vår ekonomis omvandlingsprocess kommer att börja med en politik som syftar till att upprätta en dominerande statlig sektor, bestående av företag som redan befinner sig i statlig ägo plus sådana som kommer att exproprieras. Som en första åtgärd kommer vi att nationalisera de viktiga naturtillgångar, såsom koppar-, järn-, nitrat- och andra gruvor, vilka nu befinner sig i det utländska kapitalets och i de inhemska monopolens kontroll. Denna sektor av nationaliserade verksamheter kommer således att omfatta följande:

1. Större koppar-, nitrat-, jod-, järn- och kolgruvor;
2. Landets finansväsende, i synnerhet de privata bankerna och försäkringsbolagen;
3. Utrikeshandeln
4. Större företag och monopol i distributionsledet;
5. Överhuvudtaget sådana verksamheter som är av betydelse för landets ekonomiska och sociala utveckling, såsom produktion och distribution av elektrisk energi; transporter på räls, i luften och till sjöss; kommunikationer; produktion, raffinering och distribution av olja och dess derivat, däribland gas; stål, cement, petrokemiska produkter och tunga kemikalier, cellulosa och papper.

Alla dessa expropriationer kommer att företas under fullt hänsynstagande till de små aktieägarnas intressen.

Det är svårt att tänka sig ett mer svepande programuttalande. Det allmänna målet anges inte vara begränsat till reformer inom ramen för det rådande systemet. Makten ska tas ifrån kapitalisterna och jordägarna, och den socialistiska uppbyggnadsprocessen ska påbörjas. Nationaliseringarna ska omfatta alla ”befälsposter” i ekonomin som antingen nämns vid namn eller klart innefattas i satsen ”verksamheter som är av betydelse för landets ekonomiska och sociala utveckling”. Och

den enda hänvisningen till kompensationer i hela programmet är den sista meningen, som utlovar ”fullt hänsynstagande till de små aktieägarnas intressen” och som knappast är avsedd att verka lugnande på de stora aktieägarna.

Två frågor uppstår genast: 1. Hur kom överhuvudtaget ett så radikalt program att antas? Och 2. vad har det haft för inverkan på situationen efter valet?

1. Folkfrontsprogrammets historia återstår ännu att berätta, och om den någonsin kommer att bli berättad beror förmodligen på vad som händer i Chile från och med nu. Av skäl som vi hoppas ska bli klara efter hand som vi går vidare kan programmet med tiden öka eller minska i betydelse. I det senare fallet kommer dess ursprung att falla i glömska; i det förra fallet kommer det att bli föremål för ett livligt intresse. Under mellantiden kan följande observationer göras, vilka för övrigt kan komma att ändras i ljuset av vidare information.

Viktigt, för att inte säga avgörande för att förstå programmet är att veta att det upprättades innan *Unidad Populars* presidentkandidat hade utsetts och vid en tidpunkt då få människor trodde att vänstern hade någon chans att vinna valet. Det var därför inte ett ”program att vinna på, utan ett program att förlora på”. Detta innebär att programmet var avsett att tillfredsställa olika delar av vänstern, också den del av den revolutionära vänstern som stod utanför folkfronten, och inte att vinna marginalväljare från centern och högern. Förmodligen tänkte man vid den tidpunkten inte ett ögonblick på vad som skulle bli den möjliga konsekvensen av att vinna valet på ett så radikalt program som det som faktiskt antagits.

En annan sak i detta sammanhang förtjänar också att tas med i beräkningen. Det är ingen hemlighet i Santiago att kommunistpartiet motsatte sig att i UP:s program nämna någonting om socialismen och ville begränsa målsättningsuttalandet till vad som kunde betraktas som ”borgerligt demokratiska” reformer.

Förmodligen gick kommunistpartiet med på ett kraftfullare program i syfte att bevara vänsterns enhet. Dessa omständigheter kan ha inflytande på hur programmet kommer att tolkas och/ eller tillämpas i framtiden.

2. Vilka tankar och avsikter de som dragit upp UP:s program än haft är det alldeles säkert att den chilenska och utländska bourgeoisin tog dokumentet på djupaste allvar. Denna slutsats följer inte av vad borgerliga talesmän sagt eller inte sagt, utan av det faktum att valet av Allende utlöste vad en konservativ tidskrift utan överdrift kallade landets ”största ekonomiska kris på årtionden”¹. Det är rätt rimligt att ta aktieomsättningen på Santiagobörsen för perioden 24 augusti till 25 september som ett mått på hela den chilenska ekonomins reaktion på valet av Allende:

För mer än tretti år sedan skrev framlidne Oskar Lange, en av vår tids stora ekonomer, följande i ett lysande profetiskt uttalande:

Ett ekonomiskt system baserat på privat företagsamhet och privat ägande av produktionsmedlen kan endast fungera så länge säkerheten för privategendomen och för inkomsten av ägande och företagande kan upprätthållas. Själva förekomsten av en regering som är inriktad på att införa socialism är ett ständigt hot mot denna säkerhet. Därför kan den kapitalistiska ekonomin inte fungera under en socialistisk regering, såvida inte regeringen är socialistisk endast till namnet.

Det faktum att den chilenska bourgeoisin råkade i panik omedelbart efter valet visar med all önskvärd tydlighet att den väntade sig att den nya regeringen skulle bli socialistisk både i sak och till namnet. (I detta sammanhang kan det vara värt att komma ihåg att valet av labourregeringar i Storbritannien eller socialdemokratiska regeringar i Skandinavien aldrig föranlett en liknande

¹ *Pordada*, Santiago, oktober 1970.

komplimang från de lokala bourgeoiserna.) Och det framstår som helt klart att det som skapade denna stämning inte var partierna eller individerna som ingick i regeringen, utan det program som de hade beslutat att lägga till grund för sin framtida politik. Här är det lärorikt att läsa den konservativa Santiagotidningen *Portadas* kommentarer i sin oktoberbilaga om valet:

Unidad Populars seger satte ett stort frågetecken över många av de verksamheter som före valet bidrog till att utveckla landets produktiva tillgångar. Sålunda har inkomstkällan för en del av dem som lever på räntor av kapital eller jord, företagare, hantverkare, tjänstemän och arbetare satts på spel. Detta kan var och en bekräfta som det minsta brytt sig om att sondera den allmänna opinionen. Dessutom har fronten sin styrka och idémässiga grund i det program som upprättats av de politiska krafter med vilka senator Allende är förbunden.

Det uppenbara svaret på ovissheten beträffande de framtida inkomstkällorna är att begränsa efterfrågan på varor och tjänster till ett minimum, dvs. till rena nödvändigheter.

De ekonomiska enheternas beslutsamhet att göra investeringar beror huvudsakligen på den väntade framtida lönsamheten av dessa investeringar och på den risk de utsätter sig för.

För närvarande, med den väldiga förändring i den ekonomiska strukturen och resursallokeringen som föreslås i *Unidad Populars* program, är det omöjligt att uppskatta investeringarnas lönsamhet vare sig de planerades före eller efter valet. De förändringar som förordas i programmet är sådana till sin natur och innebär sådana förändringar i vår ekonomi att varje försök att uppskatta investeringarnas vinstkvoter är en tekniskt omöjlig uppgift.

Vidare är det oundvikligt att den risk som är förbunden med varje ekonomiskt vågstycke idag är mycket större än den var före den 4 september.

Det finns ytterligare ett faktum av mycket stor betydelse som å ena sidan förvärrar den diskuterade processen [dvs. den ekonomiska krisen] och å andra sidan hjälper till att förklara den. Detta faktum hänför sig till nyckelaspekterna av *Unidad Populars* program vilka innebär radikala förändringar i inriktningen av den inhemska produktionen. Ordagrant lyder programmet: "Landets produktiva tillgångar kommer att flyttas över från överflödiga och dyrbara artiklar avsedda för att tillgodose de höga inkomsttagarna till produktion av artiklar för folklig konsumtion, billiga artiklar med hög kvalitet."

Vad som först faller i ögonen är det vaga språk som brukas i detta program ... Men det är det konkreta som oundvikligen skapar osäkerhet hos vem som helst som läser de föregående raderna. Oklarheten om vad som är "överflödigt" och "dyrbart" kan endast mätas sig med oklarheten om vad som är "folkligt" och "billigt". För den klart övervägande delen av landets inhemska produktion kan de föregående orden endast ha gett upphov till det slag av osäkerhet som nödvändigtvis leder till beslutsfattande i strid med landets ekonomiska utveckling ...

En liknande effekt har framkallats av andra aspekter av *Unidad Populars* program, de som rör expropriationspolitiken. Programmet säger att expropriationerna kommer att omfatta "alla sådana verksamheter som är av betydelse för landets ekonomiska och sociala utveckling".

Här arbetar återigen uttalandets enorma oklarhet mot landets nuvarande ekonomiska stabilitet. Det är svårt att föreställa sig att någon vill göra investeringar i ett sådant osäkert klimat som detta uttalande kan förorsaka. I sista hand är eller kan varje slag av verksamhet vara av betydelse för landets ekonomiska och sociala utveckling. Inte heller konkretiseras närmare betalningsformen för expropriationerna. Fraser som "fullt hänsynstagande till de små aktieägarnas intressen" vimlar det av, men de varken definierar eller lugnar.

Vidare är det i samband med frågan om expropriationerna korrekt att inse att man inte bara måste vara en liten, icke monopolistisk företagare för att få fortsätta sin verksamhet på normalt sätt. Det är nödvändigt att inse att alla dessa företag, små och medelstora, till sitt övervägande flertal arbetar som leverantörer till de större företagen och att alla åtgärder som påverkar de senare också kommer att ha konsekvenser för de förra. Att ekonomiska kriser antar formen av kedjereaktioner är inte en nyhet som

vi vill hitta på, utan endast understryka.

I dessa uttalanden ser vi klart uttryckta från bourgeoisins synpunkt de skäl som fick Lange att dra slutsatsen att ”den kapitalistiska ekonomin inte kan fungera under en socialistisk regering, såvida inte regeringen är socialistisk endast till namnet”. Och samma artikel fortsätter med att dra den logiska och ur sin egen synvinkel ”obestridliga” följsatsen att

vilka åtgärder en *Unidad Popular*-regering än må vidta för att återvinna sitt förlorade förtroende kommer den inte att lyckas. Och den kommer inte att lyckas blott därför att om den gjorde det skulle det automatiskt innebära att den hade beslutat överge sitt program.

Här ligger alltså frågans kärna: den nya regeringen kom till makten på ett program som är ett stående hot mot det rådande ekonomiska systemet (och naturligtvis mot dem som gynnas av det). Under dessa förhållanden fungerar systemet inte och kan inte fungera på ett tillfredsställande sätt, dvs. det kan inte motsvara samhällets ekonomiska krav, inte ens med den beroende och underutvecklade kapitalismens redan misskrediterade mått mätt. *Antingen* får regeringen handla efter programmet så att den försöker vinna kontroll över ekonomin: detta kunde verkligen innebära början (om än bara början) till byggandet av socialismen. *Eller* får regeringen träda tillbaka från programmet och anta en politik som chilenska och utländska kapitalister anser sig kunna leva med. Låt oss se lite närmare på dessa båda alternativa utvägar ur dagens dilemma.

Beträffande den första — ett försök att upprätta en effektiv statlig kontroll över ekonomin — förefaller det klart att ingenting mindre än en fullständig nationalisering av ”befälsposterna” skulle kunna leda till framgång. Privatkapitalet kommer inte att ge upp sin makt och sina prerogativ utan kamp, och det första slagfältet kommer naturligtvis att bli i själva företagen. Med andra ord kommer de, så länge de gamla ägarna och företagsledarna håller sina ställningar, att bekämpa varje försök från regeringens sida att påtvinga dem en politik som de anser stå i motsättning till sina intressen. Att utfärda direktiv och utnämna ”uppsyningsmän” är därför knappast ett användbart substitut för att nationalisera och direkt utse företagsledare som är ansvariga inför de politiska myndigheterna.

Men vad händer om regeringen antar en omfattande nationaliseringspolitik (vilket naturligtvis skulle vara helt i överensstämmelse med dess program)? I så fall kan man vänta sig att kampen kommer att övergå från den ekonomiska till den politiska nivån. Bourgeoisins andra linje för försvar av *status quo* skulle vara i kongressen, där mitten- och högerpartierna har majoriteten i båda kamrarna. Men tack vare konstitutionella ändringar genomförda under Freis regering skulle inte ens kongressens förkastande av nationaliseringspolitiken bli slutet på affären. Dessa konstitutionella ändringar föreskriver bland annat folkomröstningar i händelse av oenighet mellan den lagstiftande och den verkställande makten, och Allende har gjort klart att han, om det skulle bli nödvändigt, kommer att göra bruk av detta vapen. I en intervju med chefredaktören för den mexikanska tidningen *Excelsior*, kvällen före installationen, ägde följande samspråk rum:

Vilken har den största fördelen, en socialistisk regim som kommer till makten på den demokratiska vägen, eller en som kommer till makten genom revolution?

[Allende:] Den som kommer till makten på den demokratiska vägen är naturligtvis missgynnad. Den måste respektera de rådande normerna, och inom dessa de nya formerna. Jag ämnar utlysa en folkomröstning om kongressen förkastar de nya former som *Unidad Popular* föresätter sig att upprätta.

Men folkomröstningen är en form av manikeism ... Är den giltig? Skulle ni vara nöjd med att förfara på det sättet?

[Allende:] Vad ni säger är riktigt, men det är det enda sättet. Jag har ingen annan väg. Eller vill ni att jag ska avgå? Vi har fört den här kampen i många år och alltid i de demokratiska kanalerna. Vi ska inte

göra avsteg från dem. Folkomröstningen förutses i konstitutionen. Det är ett vapen som jag med laglig rätt kan tillgripa. Och jag ämnar återberopa det. Ni har rätt om ”ja” och ”nej”, och av det skälet ska vi göra allt vi kan för att se till att folket i grunden förstår det problem det ställs inför. Det är en viktig uppgift att höja medvetenheten kring fundamentala frågor. (*El Mercurio*, 3 november 1970.)

En seger för regeringen i en folkomröstning skulle knappast heller avgöra frågan. I stället skulle förmodligen en andra förskjutning av kampen inträffa, denna gång från den fredliga politiken till den våldsamma, ett steg som ingen bourgeois ställd inför vad den betraktar som ett hot mot sina grundläggande intressen någonsin tvekat att ta.

Nästan alla människor i Chile inser att inneboende i den nuvarande situationen ligger åtminstone *möjligheten* av en våldsam konfrontation mellan å ena sidan folkfrontsregeringen och dess anhängare och å andra sidan bourgeoisin och dess anhängare, och de flesta skulle nog gå med på att en av de troliga utlösande faktorerna kunde bli kampen om nationaliseringspolitiken. Det vore emellertid dumt att på nuvarande stadium försöka förutse vilka former en sådan konfrontation skulle kunna anta eller den eventuella utgången. Allt man kan göra är att anteckna några av parternas starka och svaga sidor samt några av de ovissheter som endast tiden kan klara upp.

Från ideologisk och moralisk synpunkt är bourgeoisins ställning svag. Liksom överallt i Latinamerika är det rådande, beroende kapitalistiska samhället i allmänhet misskrediterat och har få öppna anhängare. Högern baserar sin anslutning på antikommunism snarare än på prokapitalism, och centern, som i Chile betyder de kristliga demokraterna, tävlar med vänstern när det gäller att förklara sin hängivenhet för ”revolutionen”. Freis slagord var *Revolución en Libertad* (Revolution i frihet), och, som en av valkampanjens analytiker anmärkt, ”det ansikte som R. Tomic — årets presidentkandidat från det kristligt demokratiska partiet — visade upp för högerväljarna var minst lika ’revolutionärt’ som Allendes”.² Under sådana förhållanden är det högst osannolikt att bourgeoisin skulle kunna mobilisera någon större massanslutning i händelse av en uppgörelse om nationaliseringspolitiken. Den skulle, liksom de flesta andra bourgeoisier i Latinamerika, få lita till stöd från inhemska och/ eller utländska väpnade styrkor. Och detta ställer frågan om de chilenska väpnade styrkornas roll i landets affärer förr, nu och i framtiden. Lyckligtvis har det nyligen publicerats en undersökning i frågan av en fransk sociolog, Alain Joxe, som redogör för en vitt spridd myt och upprättat en faktabakgrund till en realistisk diskussion av problemet.³

Myten är att de chilenska väpnade styrkorna i motsats till sina såta vänner i andra länder historiskt och av tradition är ”opolitiska” och inte ingriper i landets styrelse. Detta är nonsens, vilket Joxe klart och detaljerat visar. Här behöver vi bara citera några av hans sammanfattande påståenden. Han avslutar sin Inledning som följer:

Problemet är sålunda: 1. att definiera den ”apolitiska” traditionen som en del av de ”härskande klassernas ideologi”... 2. att definiera arméns nuvarande icke-inblandning som ett latent och permanent deltagande i det politiska spelet och inte som ett enkelt avståndstagande . . .

Och två sidor längre fram tillägger Joxe:

Att efter varje framgångsrikt ingripande återupprätta ett system i vilket arméns ständiga inblandning i strikt politiska affärer inte är nödvändig ger upphov till en optimal illusion. En militär intervention i Chile är lika med tio i andra länder: det är utmärkt. Den chilenska militärens politiska lugn beror på den varaktiga tillfredsställelse som följer med väl förrättat värv. Naturligtvis är det inte samma armé

² Juan E. Garcés, ”Salvador Allende, Presidente de Chile: Reflexions sobre un Proceso Electoral”, Santiago, oktober 1970 (stencil).

³ Alain Joxe, *Las Fuerzas Armadas en el Sistema Politico de Chile*, Editorial Universitaria, Santiago 1970.

och inte heller samma värv 1891 som 1924-1931. Traditionsbegreppet är relativt, och man tvekar att säga att den chilenska armén har en tradition att ingripa vart trettionde eller vart fyrtionde år. Man kan försöka förklara traditionen med historien, men inte det nuvarande systemet med blotta traditionen.

Det undgår säkert inte läsaren att idén om arméns tradition att ingripa vart trettionde eller vart fyrtionde år kommer nästan exakt fyrtio år efter den sista interventionen, vid en tidpunkt då frågan på nytt blivit brännande aktuell.

Här är några viktiga fakta om de chilenska väpnade styrkorna hämtade från samma undersökning:

1. Det finns ungefär 46 000 medlemmar av de väpnade styrkorna (armén, flottan och flygvapnet) till vilka bör läggas 24 000 *carabineros*, en militariserad nationell polisstyrka. Mot bakgrund av detta ligger Chile på andra plats efter Kuba bland Latinamerikas länder i fråga om militär personal i procent av den totala befolkningen. Detta är desto mer anmärkningsvärt som Chile (i motsats till Kuba) inte varit allvarligt hotat av utländsk invasion på många år och (i motsats till många andra länder i Latinamerika) inte haft några problem med inhemsk gerilla.

2. Såväl i fråga om militära anslag som leverans av överskottslager ligger Chile på andra plats efter Brasilien bland länderna i Latinamerika som mottagare av militär hjälp från Förenta staterna. Om man lägger ihop dessa och andra former av militär hjälp, ”drar ifrån återbetalningarna från budgetåret 1953 till budgetåret 1966, hamnar Chile återigen på andra plats efter Brasilien och långt före andra, med hänsyn till befolkningen viktigare länder och i vilka gerillarörelser arbetar”. Joxe lämnar följande siffror för Förenta staternas sammanlagda militära hjälp under denna period: Brasilien 374 miljoner dollar; Chile 143 miljoner dollar; Peru 134 miljoner dollar; Columbia 102 miljoner dollar; Argentina 88 miljoner dollar; Venezuela 67 miljoner dollar; Ecuador 53 miljoner dollar. Om vi jämför dessa data med en per capita-bas får vi följande rangordning:

Placering	Land	Förenta staternas militära hjälp (dollar per capita)
1	Chile	15,88
2	Peru	11,17
3	Ecuador	8,83
4	Venezuela	7,44
5	Columbia	5,37
6	Brasilien	4,34
7	Argentina	3,83

Med andra ord har Chile i förhållande till sin befolkning varit den största mottagaren av militär hjälp i Latinamerika sedan Förenta staterna antog *Mutual Security Act* 1951.

3. ”Chile framstår också som en av de flitigaste utnyttjarna av Förenta staternas militära utbildningsprogram. Mellan 1960 och 1965 utbildades 2 064 chilenska soldater i Förenta staterna och 549 utanför Förenta staterna. Dessa siffror ger Chile tredje plats efter Brasilien (3 632 man) och Peru (2 306) med hänsyn till antalet utbildade i Förenta staterna; men Chile ligger mycket lägre beträffande antalet utbildade 'utanför Förenta staterna', dvs. i allmänhet i utbildningscentret för antigerillakrigföring i kanalzonen.” Chiles avsaknad av gerilla förklarar naturligtvis denna diskrepans.

Sammanfattningsvis kan vi säga att den chilenska militären vid flera tillfällen på ett avgörande sätt ingripit i landets politiska liv; att Chile, om man undantar Kuba, har det största militära etablissemanget av alla länder i Latinamerika i förhållande till sin befolkning; och att, återigen i förhållande till befolkningen, Chile har mottagit mer militärt stöd av Förenta staterna än något

annat latinamerikanskt land. Om vi tar i beaktande att Förenta staternas militära hjälp inte bara har till syfte att stärka mottagarstaternas väpnade styrkor, utan också att binda dessa militärapparater så nära som möjligt till Förenta staterna (i fråga om vapen, utbildning och ideologi), kan vi lugnt dra slutsatsen att Förenta staterna inte någonstans i Latinamerika varit mer framgångsrika än i Chile när det gäller att integrera de lokala väpnade styrkorna med vad man kan kalla imperiets militäretablissemang.

Varför har Chiles och Förenta staternas bourgeoisier samarbetat för att åstadkomma dessa resultat i vad som så ofta utmålas som det mest "civila" och minst militariserade landet i Latinamerika? Svaret verkar bestå av två delar. A ena sidan har vänstern i Chile i många år varit en mer mogen och bättre organiserad politisk kraft än i de flesta andra latinamerikanska länder. Detta har relaterats både som orsak och verkan till att Chile är den överlägset mest utvecklade borgerliga demokratin i Latinamerika. Med tanke på dessa specifika kännetecken hos det chilenska samhället är det inte förvånande att världskapitalismens växande kris, särskilt under åren efter andra världskriget, i detta land avspeglats i en långsam men nästan oavbruten tillväxt av vänsterns styrka i valen. Det har länge stått klart för bourgeoisin att en fortsättning på denna trend förr eller senare skulle göra det möjligt för en vänsterregering att överta makten med konstitutionella medel, och detta perspektiv har dikterat en borgerlig strategi som består i att bygga upp och bibehålla ett starkt militärt etablissemang som en motvikt till vänsterns växande politiska styrka. I gynnammaste fall (ur borgerlig synpunkt) skulle militärens blotta existens verka som en tillräcklig broms på vänstern, och om värre blev värst skulle militären alltid kunna ingripa öppet, som den gjort vid tidigare tillfällen i Chiles historia.

Samma tankegångar har naturligtvis vägt tungt i Washington — åtminstone i den mån Förenta staternas analytiker av latinamerikanska affärer förmått riktigt tolka den chilenska situationen. Men Förenta staterna har haft ytterligare skäl att vilja bygga upp en stark militärapparat i Chile och att så nära som möjligt integrera den med imperiets övergripande kontrollsystem (här kommer vi till den andra delen av svaret på den fråga som vi ställde). Dessa skäl är rotade i vissa ekonomiska och geografiska fakta om den globala situationen. Beträffande den ekonomiska sidan betonade *New York Times* kärnpunkten i en Washingtonrapport som publicerades den 26 november:

Ekonomiskt är Chile reellt oberoende av Förenta staternas hjälp. Det finns mindre än 28 miljoner dollar i "rörledningen" i ej utbetalda fonder från lån och anslag som beviljats så långt tillbaka som 1967. Den enda överenskommelse som undertecknats i år gällde 2,5 miljoner dollar till att finansiera stipendier i Förenta staterna för chilenska akademiker, men ännu har ingen fått något anslag.

Med en hög fart på kopparsproduktionen och relativt höga priser på världsmarknaden uppgår Chiles valutareserver till mer än 500 miljoner dollar. Nitti procent av den chilenska kopparsproduktionen säljs till Västeuropa och Japan, och därför skulle en eventuell stängning av marknaden i Förenta staterna inte allvarligt påverka ekonomin.⁴

Man behöver bara tillägga att koppars utgör omkring 80 % av Chiles totala export, och att det mesta av den chilenska importen från Förenta staterna, som aldrig varit någon större andel av den

⁴ Det faktum att lite chilensk koppars går till Förenta staterna innebär naturligtvis inte att den saknar intresse för de stora amerikanska kopparsproducenterna. Anaconda och Kennecott gör också efter Freiregeringens så kallade chilensiseringsprogram väldiga profiter på försäljningen av chilensk koppars till Europa och Japan. Och även om och när gruvorna nationaliserats av Allenderegerningen kan de nordamerikanska jättarna i samarbete med sina motsvarigheter i de andra avancerade kapitalistländerna fortsätta att ta hem profiter genom att kontrollera den världsomspännande handeln med koppars. Se Theodore H. Moran, "Chile y el Mercado del Cobre: 'Dependencia' e 'Independencia' en la Década del 70", *Panorama Económico* (Santiago), juli 1970. Enligt en åtföljande redaktörsnot baserar sig artikeln på en doktorsavhandling vid Harvard.

totala importen, lätt skulle kunna ersättas av köp från Europa eller Japan. Av alla nykolonier i Förenta staternas imperium är förmodligen få, om ens någon, så ekonomiskt oberoende och därmed så litet utsatt för kontroll genom ekonomiska påtryckningar som Chile. Dessutom skulle Chiles geografiska läge på den södra halvan av Sydamerika göra det ytterligt svårt för Förenta staterna att också under gynnsammaste förhållanden sända sina egna väpnade styrkor in i landet; och under nuvarande förhållanden, med Förenta staternas militära inblandning i Sydostasien och den potentiellt explosiva politiska situationen hemma, är en sådan intervention helt utesluten. Inte undra på att *N. Y. Times* nyss citerade rapport uttalar att ”en militär intervention för att driva bort Allenderegimen övervägdes aldrig här” — dvs. i Washington — ”av praktiska såväl som politiska skäl”. Vilket innebär att om man ska uppnå sina mål i Chile — dvs. hindra landet från att definitivt slå över åt vänster och bryta sig ur imperiet — är Förenta staterna, liksom den chilenska bourgeoisin, i mycket hög utsträckning beroende av de chilenska väpnade styrkorna. Därav landets framträdande position i Latinamerika som mottagare av militär hjälp från Förenta staterna.

Det råder sålunda föga tvivel om att hotet om intervention från de chilenska väpnade styrkornas sida är verkligt. Faktiskt så lite tvivel att den mest relevanta frågan kanske inte är om den kommer att äga rum utan snarare varför den inte redan har ägt rum.

Det påstås i Santiago att det högsta befälet för Chiles väpnade styrkor alldeles efter valet den 4 september sände ut en kommuniké till alla underställda enheter i vilken den första punkten var ett framt påstående att om Allende hindrades från att inta sitt ämbete skulle det bli inbördeskrig i Chile. Historien kan vara bokstavligen sann, den kan lika gärna vara falsk: det viktiga är att den avspeglade en vitt spridd uppfattning i både civila och militära kretsar. Väljarnas första val hade fallit på Allende, och av lång tradition kunde kongressen väntas välja kandidaten med de flesta rösterna till presidentämbetet, även om ingen hade absolut majoritet. Den som i detta skede försökte åsidosätta denna normala konstitutionella procedur skulle taktiskt ha stått på ytterligt svag grund.⁵ Inte bara de som röstade på Allende utan förmodligen en stor andel av dem som röstade på den kristlige demokraten Radomiro Tomic skulle ha tyckt att de försvarade, inte en särskild kandidat eller partikoalition, utan själva det demokratiska styrelseskicket. Och denna känsla skulle ha delats av många i de väpnade styrkorna, i synnerhet bland de yngre officerarna och de inkallade soldaterna. Ett försök till ett militärt maktövertagande innan Allende ens hade tillträtt ämbetet och innan den politik hans regering hade föresatt sig att följa hade blivit klar skulle således ha mött ett starkt motstånd och riskerat att splittra de väpnade styrkorna själva. Dessutom skulle det ha kommit vid en tidpunkt då bourgeoisin var stadd i oro och några av dess medlemmar flydde landet medan andra var upptagna med att få ut så mycket av sina pengar som möjligt.⁶

Under dessa förhållanden är det inte förvånande att de militära ledarna inte var benägna att ingripa, utan föredrog att bida sin tid. De kunde hoppas att blotta närvaron av en intakt militärapparat skulle verka tillräckligt avskräckande på den nya regeringen; och om detta skulle visa sig bedrägligt, kunde de vänta på vad som för dem skulle vara ett gynnsammare tillfälle för att

⁵ Detta fick man bekräftat genom yttersta högerns försök att utlösa ett tillstånd av medborgerligt kaos, vilket kulminerade i kidnappningsförsöket och sedermera mordet på general René Schneider, arméns överbefälhavare, den 22 oktober. Försöket uppväckte inget märkbart svar vare sig inom eller utom de väpnade styrkorna. Den som drog störst fördel av det var Allende, vars politiska ställning stärktes genom avslöjandet av yttersta högerns komplotter.

⁶ Vi har inte sett någon uppskattning av kapitalflyktens omfattning. I en artikel från Buenos Aires citerade *New York Times* den 17 september en argentinsk ”finansexpert” som sade: ”Jag har intrycket att de flesta riktigt rika chilensare fått ut sina pengar från Chile för länge sedan, åtminstone före valet. Vad vi nu ser är flödet av de mindre fiskarna, som nu plötsligt upptäckt att de kan bli bortblåsta.” I början av november påstods i Santiago att dollarpriset på den svarta marknaden var två eller tre gånger det officiella på 14 escudos, en klar antydning om en fortlöpande kapitalflykt.

ingripa. En uppgörelse om nationaliseringspolitiken kunde säkert ge detta gynnsammare tillfälle.

Komna så här långt måste vi återvända till ett tidigare skede i vår analys. Vi hävdade ovan att kapitalismens oförmåga att fungera tillfredsställande under en regering som är inriktad på att införa socialism skulle tvinga Allenderegimen att antingen gå fram med en nationaliseringspolitik för att vinna kontroll över ekonomin, eller att träda tillbaka från folkfrontens program och ”anta en politik som chilenska och utländska kapitalister anser sig kunna leva med”. Efter att ha undersökt några möjliga implikationer av den förra handlingslinjen, övergår vi nu till den senare. Det behöver inte sägas att det är den linjen bourgeoisin hoppas att man kommer att följa.

Med att ”träda tillbaka” från programmet menar vi naturligtvis inte någonting så enkelt som ett formellt övergivande av programmet, helt eller delvis. Vad vi menar är att genom tolkning och tillämpning moderera programmet så att inhemska och utländska kapitalister tillåts tro att systemets huvudsakliga ram inte kommer att rubbas. Detta skulle vara helt och hållet förenligt med ett energiskt genomförande av vissa reformer — såsom fullständig nationalisering av koppargruvorna, fullbordande av den jordreform som redan påbörjades av Freis regering⁷ och andra selektiva nationaliseringar — som erfarenheten i många länder visat vara förenliga med kapitalismens fortsatta existens och expansion. Man får aldrig glömma bort att det viktigaste för kapitalisterna är att själva systemet bevaras. Inom systemet kan allehanda eftergifter göras om det skulle behövas, och man kan alltid leva på hoppet att eftergifterna kan tas tillbaka senare under ändrade förhållanden. Det enda som måste bekämpas intill döden är en definitiv förändring av själva systemet.

Med dessa punkter i minnet vågar vi en gissning att ett tillbakaträdande från programmet skulle bestå av tre delar: 1. att driva på med reformer som (åtminstone tillfälligt) kan godtas av bourgeoisin; 2. att på ett eller annat sätt uppskjuta handling i fråga om strukturella förändringar som inte kan godtas av bourgeoisin; och 3. att aktivera ett kortsiktigt program för att sporra ekonomin till en högre produktions- och sysselsättningsnivå. Om det kortsiktiga programmet skulle lyckas komma över den kris som utlöstes av valet, skulle situationen förändras och regeringen inte längre stå under det hårda trycket att vinna kontroll över ekonomins befälsposter. När kristämningen väl undanröjts kunde båda sidor — regeringen och bourgeoisin — dra en lättadens suck, eftersom det är uppenbart att ingen vill ha en uppgörelse på detta stadium. Följden skulle kunna bli en period av ”normala” politiska skärmytslingar med de olika partierna manövrerande för att skaffa sig fördelar i kommunalvalet, som är utsatt till april 1971, och i valen till kongressen nästa år.

I detta scenario är naturligtvis allting beroende av det kortsiktiga ekonomiska programmets framgång. Ekonomiska experter började arbeta på ett sådant program nästan omedelbart efter valet, och ett utkast färdigställdes lagom till Allendes installation. Som en av de unga ekonomer som arbetade med programmet förklarade för oss är programmet väsentligen av vad vi i Förenta staterna skulle kalla New Deal-typ. Det utgår från obestridda fakta såsom den stora arbetslösheten och den underutnyttjade produktionskapaciteten (i början av november bedömde den nye arbetsministern att produktionskapaciteten utnyttjades endast till omkring 70 procent), och kombinerar en politik för omfattande offentliga arbeten (i synnerhet bostadsbyggande och därmed sammanhängande tjänster) med skatte- och penningpolitiska åtgärder i syfte att stimulera befolkningens köpkraft. Sträng priskontroll skulle förhindra att dessa vinster gick till spillo, vilket

⁷ Knappast någon i Chile tvivlar på att dessa två steg kommer att tas i en nära framtid eller tror att de kommer att möta något allvarligt motstånd. I fallet med gruvorna gäller de stora öppna frågorna kompensationen och vilken roll bolagen kommer att spela under de statligt ägda gruvföretagens kontrakt. I fråga om jordreformen har huvudprinciperna redan fastställts: vad som återstår är en fullständig och genomgående tillämpning av dem.

vanligtvis varit fallet i det förflutna, genom inflationen. (Chiles inflation har pågått i generationer. I år uppgår den till ungefär 35 procent. Det kortsiktiga programmet syftar till att begränsa den till 15 procent nästa år.)

Så långt vi kan bedöma är det kortsiktiga programmet tekniskt och logiskt ett utomordentligt arbete — vilket emellertid inte betyder att det nödvändigtvis kommer att fungera på det sätt man avsett. Liksom alla sådana övningar i ekonomisk planering förutsätter det vissa typer av beteende hos de intressen som berörs av det. I synnerhet förutsätter det att både små och stora företagare kommer att samarbeta med programmet och inte sabotera det, och att den chilenska underrättelse-tjänsten har alla de sällsynta egenskaperna hederlighet, medborgaranda och dylikt som är nödvändiga för att etablera och genomföra ett effektivt system för priskontroll. Om dessa och andra förutsättningar som underförstås i det kortsiktiga programmet skulle visa sig vara felaktiga, skulle alltihop kunna bli ett fiasko. I så fall skulle krisstämningen kanske förvärras i stället för att förjagas. Och regeringen skulle återigen ställas ansikte mot ansikte med valet: att antingen fortsätta med nationaliseringspolitiken och försöka vinna reell kontroll över ekonomin, eller att träda tillbaka ytterligare från programmet och försöka finna ett *modus vivendi* med det inhemska och utländska kapitalet.

Om den föregående analysen uppnått sitt ändamål har den övertygat läsaren om att dagens situation i Chile är full av frågetecken och ovissheter. Men det vore vilseledande att sluta med den anmärkningen. Det finns också en mängd visshet — eller om ni vill nästan-visshet — bakom hela situationen som i sista hand kommer att bestämma utgången.

Den ena är den chilenska bourgeoisin med dess utländska uppbackare och dess länge och väl fostrade militärapparat. Den kommer inte att ge upp sin makt, sin rikedom och sina privilegier utan en desperat kamp. Det kan inte bli någon socialism i Chile förrän bourgeoisin tillfogats ett avgörande nederlag.

Den andra är de chilenska massorna — fattiga, exploaterade, förvägrade möjligheten att leva ett människovärdigt liv. Det kan inte bli något meningsfullt framsteg för dessa människor förrän deras exploatörer störtats och grunderna till ett nytt socialistiskt samhälle lagts.

Hittills har massorna deltagit i den politiska processen som väljare snarare än som aktörer. Men de är långtifrån likgiltiga. Löften har getts, förväntningar uppstått. Massorna vakar och väntar, tänker sina egna tankar.

I förordet till *Ryska revolutionens historia* skrev Trotskij:

I vanliga tider höjer sig staten, vare sig den är monarkistisk eller demokratisk, över nationen, och historien görs av specialister på dylika affärer — kungar, ministrar, byråkrater, parlamentariker, journalister. Men i de avgörande ögonblick då den gamla ordningen inte längre blir uthärdlig för massorna, bryter de över de barriärer som utesluter dem från den politiska arenan, skjuter åt sidan sina traditionella representanter och skapar genom sitt eget ingripande den första grunden till ett nytt styrelsesätt.

Det vore förhastat att förutsäga tillkommelsen av ett sådant ögonblick i Chile, men det vore blint att förneka dess möjlighet.

(29 november 1970)

© Paul M. Sweezy and Harry Magdoff 1971

Exemplet Chile

av *Erich Fried*

Revolutionens vägar
 är svåra och omstridda
 men kontrarevolutionens väg
 är enkel
 som en kulas väg genom ett huvud
 De gamla utsugarnas vägar till sabotaget
 och de rikas vägar till valutaflykten
 och arméns flygvapnets och flottans vägar
 till militärkuppen
 och de multinationella företagens vägar
 till den lyckade sammansvärjningen
 röjdes och asfalterades av stormakten i norr

Arbetarnas vägar till makt
 ligger i det mörker
 som lyhörda mörkermän slår vakt om
 men militärdiktaturens väg ligger i ljus
 i strålkastarljus och upplyst av elden från de nyaste vapnen
 som Förenta staterna levererade till armén

Vägarna till socialismen är omstridda
 de stridande kallade varandra äventyrare
 och revisionister och vänster- eller högervidna
 och striden gällde parlamentarisk demokrati
 vapen åt folket ockupationer val medborgarråd
 men militärdiktaturens väg är enkel
 och kallar sig återställande av lugn och ordning
 och är fascism

Förräderiet är enkelt
 meneden är enkel och väl betald
 belägringstillståndet är enkelt
 liksom ständrätten
 Men det är också enkelt att se
 vem som betalar och vem som får betalt
 och varför
 och vem som bör betala det —
 och vilka som måste betala för alltsammans
 en dag

Das Lehrstück Chile ©Erich Fried 1973
 Svensk tolkning: Rolf Törntorp och Bertil Edin

Vänstern gör upp bokslutet

En rundabordsdiskussion

Den 24 till 26 november 1972 hade Kristna för socialismen sammankallat till en rundabordskonferens med vänsterpartierna för att diskutera den aktuella situationen i Chile. I konferensen deltog: Mireya Baltra, medlem av kommunistpartiets (PC) centralkommitté och f.d. arbetsminister i Allenderegeringen; Hernán del Canto, från socialistpartiet (PS), regeringens generalsekreterare; Miguel Enriquez, generalsekreterare i MIR; Mosco Parra, från den kristna vänstern, samt José Antonio Viera Gallo från MAPU (de båda sistnämndas inlägg finns inte med här).

Diskussionen, som tidigare varit publicerad i Les Temps Modernes (maj 1973) och här återges i förkortad form, speglar situationen i Chile efter Unidad Populars två första verksamhetsår och ger en god bild av de olika politiska meningsriktningarna.

Hernán del Canto (P.S.): Det är också vår uppfattning att Chile befinner sig i en revolutionär process. Sedan den 4 september 1970 har klasskampen i hög grad intensifierats. Detta har sin historiska, ekonomiska och sociala grund.

På det historiska planet har vi allt sedan slutet av förra seklet, i och med den växande industrialiseringen och utvecklingen av arbetarklassen och dess organisationer, fått bevittna många sammanstötningar mellan borgarklassens och proletariats motstridiga intressen.

Den revolutionära processen började således långt före den 4 september 1970.

Vi står inte inför en regering med ett socialistiskt program ”i egentlig mening”. Vi tror inte att ett sådant program innebär att de revolutionära möjligheterna är uttömda — med andra ord att när väl programmet genomförts också de revolutionära målen skulle vara uppnådda.

Våra huvudmål är självfallet att erövra hela makten och att bygga socialismen. Regeringen är ett taktiskt instrument för genomförandet av dessa strategiska syften. Programmet är alltså av övergående och taktisk karaktär, och det föresätter sig att bana vägen för socialismen, att erövra hela den politiska och ekonomiska makten åt proletariats.

Alliansen inom U.P. och regeringen kan endast förstås om man tar hänsyn till den politiska utvecklingen i Chile. Från åren 1940-42 har den chilenska arbetarklassen ökat avsevärt på grund av den industriella utvecklingen. Denna arbetarklass har skapat förutsättningarna och sökt de allierade den för närvarande behöver för att nå de uppställda målen. Sina allierade finner den i de sektorer av småbourgeoisin som förvandlats till en fattig medelklass genom den växande utarmningen till följd av de ekonomiska svårigheterna. Dessa sektorer kommer således att knyta samman sina mål och intressen med arbetarklassens. Vi anser denna allians inom U.P. — arbetarpartier och småborgerliga partier — vara riktig. Vi vill stärka denna allians, utveckla den, föra in den proletära ideologin i de småborgerliga sektorer som objektivt existerar i vårt samhälle. För oss är den chilenska processen en oavbruten process. Det är inte en process som fortgår i etapper, men självklart känner den ebb och flod, framgångar och motgångar. Varför inte erkänna, i ljuset av leninismen, att en arbetarklass aldrig avstått från möjligheten att under vissa betingelser göra taktiska eftergifter för att nå sina strategiska mål? Däri ligger ett väsentligt element för alla marxist-leninister: den absoluta nödvändigheten av att ha ett fördelaktigt styrkeförhållande för att kunna utdela allvarliga slag mot den fiende som motsätter sig förverkligandet av de revolutionära och socialistiska målen under innevarande etapp.

Det finns alltså ingen orsak att bli ”nedslagen” om arbetarklassen, fullt medveten om sina grundläggande syften (makten och socialismen), full av tillit till sig själv och sina allierade, i ett

visst ögonblick anser det nödvändigt att ta ett steg tillbaka för att senare kunna gå framåt bättre. Vi ska inte göra avkall på den leninistiska ståndpunkten — det vore enligt vår mening att göra avkall på den vetenskapliga marxismen och revolutionens historiska erfarenhet.

Vi tror att det finns människor, också inom den chilenska revolutionära rörelsen, som inte riktigt förstår betydelsen av de svårigheter vi möter, som inte vetenskapligt bedömer den politik som socialismens fiender för, som missförstår imperialismens roll i vårt land, som har en tendens att underskatta svårigheterna och som begränsar sig till att påpeka misstagen, urartningarna, eftergifterna och bristerna. Vi tror att det är felaktigt att analysera processen i sådana termer. Vi måste analysera de hinder som står i vägen för processen, vi måste analysera fiendens styrka och förstå de motsättningar som existerar inom bourgeoisin, de vägar som den slår in på för att återta åtminstone den verkställande makten och den taktik som den använder för att hindra oss från att genomföra denna revolutionära process.

Avslutningsvis skulle jag vilja ställa en viktig och för vårt land aktuell fråga, nämligen att vi idag har ett kabinett med ett militärt inslag. Vi vill inte kringgå den frågan, för vi anser att det är ett problem som sysselsätter den chilenska arbetande klassen, de chilenska revolutionärerna och de krafter som är för omvandlingen och revolutionen.

Vi bedömer den nuvarande lösningen som temporär, beroende på konjunkturen. Den politiska lösning som ministerkrisen i november fick bör betraktas som ett taktiskt steg från de revolutionära krafternas sida i deras strävan att genomföra programmet och föra landet till socialismen. Vi underskattar inte den antagonism som råder inom institutionerna.

Mireya Baltra (PC): Till att börja med skulle jag vilja säga att revolutionerna är miljoner människors verk, men att deras drivkraft är arbetarklassen. Ledningen av den politiska rörelsen tillkommer arbetarklassens avantgarde. Och under så speciella omständigheter som dem vilka för närvarande råder i vårt land, där partier med olika ideologier, olika organisationer och olika synpunkter på den revolutionära utvecklingens konkreta problem i ett samhälle som vårt, gått samman i den politiska ledningen, blir det obestridligen viktigt — en historisk utmaning — att ha ett enda kriterium, en organiskt sammanhängande målsättning, en taktik och en strategi för att föra denna revolution.

Den chilenska revolutionen är en ovanlig revolution, sade Fidel Castro på Nationalstadion. Vi tror också att den har något ovanligt över sig. Chile är det enda kapitalistiska landet i världen som har en enda landsorganisation som företräder alla politiska strömningar i den fackliga rörelsen, och jag tror inte det är mindre ovanligt att det i vårt land, kanske mer än i andra länder, finns en rörelse som er, de kristna för socialismen.

När revolutionen görs av miljoner människor och när tankebrytningarna ovedersägligen sporrar den politiska kampen, skulle man kunna tycka att det är ännu en fängslande egenskap hos den chilenska processen att de väpnade styrkorna deltar i kabinettet tillsammans med arbetarna, och det med ett program som, jag upprepar det, är antiimperialistiskt. Det står klart att vi måste förklara vad som hänt. Om vi är konsekventa, om vi är vetenskapliga, om vi är marxister, bör vi ställa oss frågan vad som hänt och vi bör nå fram till en allsidig, djupgående analys för att förstå händelserna i september och oktober,¹ och vi bör ta med i beräkningen reaktionens och

¹ Mireya Baltra syftar dels på de kupplaner som avslöjades den 14 september 1972. Enligt dessa skulle en kupp mot Unidad Popular-regeringen gå till så att man först skulle provocera fram en transportstrejk, varvid bl.a. livsviktiga livsmedelsleveranser skulle hindras att nå fram, uppror och oroligheter skulle anstiftas, järnvägsräls och andra viktiga kommunikationslinjer och tillika anläggningar skulle delvis ödeläggas och sättas ur funktion, massiva provokationer mot de väpnade styrkorna organiseras under den traditionella militärparaden den 19 september med

imperialismens naturliga strävan att fördriva oss från de ställningar vi erövrat och att få oss att ta tillbaka revolutionära åtgärder som oåterkalleligt vidtagits av folkregeringen.

Vi tror att det som hänt beror på Unidad Populares misstag. Vi har fått betala för våra fel. Det finns svagheter inom U.P., det tar för lång tid att komma överens inom folkrörelsens högsta politiska ledning, det finns svårigheter av övergående art på olika punkter, och vi är fast övertygade om att vi måste övervinna dem och att detta förpliktar oss till en bestämdare, klarare, mer analytisk och snabbare enighet i beslutsfattandet.

Vi tror att det saknas en klart utformad politik gentemot mellanskikten. Dessa mellanskikt får vi inte överlämna på ett fat till reaktionen, till imperialismen. Och där tar jag stöd av Fidel som, om jag minns rätt, på Concepción-universitetet hävdade att en revolution görs för att samla styrkorna, att det är miljoner mänskliga varelser som gör den och att vi följaktligen bör rycka undan de krafter från motståndarlägret som vi behöver för att föra denna revolutionära process med stor kraft, med många människor, med stort revolutionärt medvetande. Vi tror att yttersta vänstern gjort den revolutionära processen mycken skada. Och vi tror också att vi inte gjort allt vi borde ha gjort, det vill säga att föra en mycket grundlig ideologisk kamp mot yttersta vänsterns ståndpunkter.

Vi tror att det finns hederliga ståndpunkter och revolutionärer inom MIR, men jag tror att yttersta vänsterns, den småborgerliga revolutionismens, ståndpunkter kan karaktäriseras så här: Man handlar som om man om morgonen öppnade fönstret i sitt rum och mötte revolutionens sol och, förblindad av den, ville göra allt på tjugofyra timmar och därför uppfattar sig själv som arbetarklassens upplysta ledare. Jag tror att yttersta vänstern är förblindad av revolutionens sol, att den måste mogna mera och att den måste förklara sig med större precision.

Arbetsgivarnas strejk har förhindrat en bred nationell antiimperialistisk enhet. CIA mobiliserar, CIA planerar. Imperialismen kommer inte att göra samma sak här som den gjorde i Dominikanska republiken, i Brasilien eller i Bolivia. Här spelar imperialismen sina kort dag för dag i en ständig konfrontation som vi revolutionära måste leva med. Man bör föra en ideologisk kamp mot yttersta vänstern därför att vi tror att man vanställer de överenskommelser som folkregeringen ingått med folket. Det är riktigt — och det måste sägas öppet — att det finns en högeropportunistisk tendens inom folkfronten och inom själva regeringen. På grund av den har vi t.ex. gett fienden alltför god tid. Vi har inte framhävt frihetens och demokratins problem, utan låtit reaktionärerna göra det till ett baner, till ett kamptema i det abstrakta. Vi tror till skillnad från dem att frihet och demokrati, konkreta problem som uppstår i ett samhälle, är arbetarklassens och de revolutionära krafternas exklusiva arvegods. Dessutom dras vi med allvarliga svagheter i den fackliga rörelsen. Transportväsendet till lands, handelsmännen, de små industriidkarna. Det finns

anledning av självständighetsdagen, och fångslade och exilerade högre officerare skulle befrias och hämtas hem till Chile. Därmed skulle vägen till en kupp vara klar. Arméns instruktionschef, brigadgeneral Alfredo Canales Márquez avslöjades som ledare och avskedades.

Dessutom syftar Mireya Baltra på den transportstrejk och de omfattande butiksstängningar som ägde rum i oktober 1972, just i ett försök att skapa så mycket ekonomiskt kaos i landet att det skulle finnas grund för en militärkupp. För den chilenska bourgeoisin innehar det emellertid ett bakslag i ett viktigt avseende, nämligen att arbetarna, slumminnevånarna och bönderna i stället för att förhålla sig passiva aktivt gick med i arbetet för att motverka följderna av transportstrejken och butiksstängningarna. Detta skedde genom att frivilliga brigader organiserades för att sörja för leveranserna till de folkliga kvarteren, fabriker som stängde eller saboterade produktionen ockuperades och övertogs av arbetarna, och en spontan organisering av arbetarna, slumminnevånarna och bönderna, bl.a. i självförvarssyfte började ta fart.

I stället för att utnyttja denna växande folkliga mobilisering till stöd för en socialistisk linje, valde U.P.-regeringen emellertid att ta in de tre värncheferna i regeringen på nyckelposter, för att därigenom ”neutralisera de väpnade styrkorna” och sätta högerkrafterna ur spel. Upptagandet av militären i regeringen betydde en kraftig dämpning av regeringens reformpolitik. (*red.*)

alltsomallt femtitusen lastbilar i landet, varav tolv tusen kontrolleras av Vilaríns organisation² och detta har inget av partierna inom Unidad Popular tagit upp annat än helt ytligt.

Vi har sett att det är av vital betydelse i en revolutionär process att analysera frågan om handel och distribution. Vi borde ha kunnat kontrollera dem bättre, vi som är i regeringen, vi som har makten och använder den för att förändra arbetarnas och folkets ideologi. Varför var vi inte i stånd till att bilda en egen organisation inom transportväsendet och inom handeln? På så sätt förlorar man huvudmålet ur sikte: att stärka den samhällseliga sektorn i ekonomin, att återställa arbetarnas arbetsdisciplin för att skapa stora industrikomplex som kan producera de varor man väntar sig av dem. I stället ger man sig till att exproprieras småföretag med åtta, tio, femton eller tjugo arbetare som inte ens tillhör proletariatet, vars kärna finns i gruvorna, i textilindustrin, i metallindustrin och som ensamt kan leda den revolutionära processen. Vi tror att det är våra huvudsakliga svagheter. Men det finns åtminstone en till, och det är den ideologiska och politiska kampens svaghet på alla fronter.

Men en konkret fråga nu är att vi måste ena hela folket mot fascismen. Fascismen är den största faran och, kamrater, fascismen här i Chile har spritt sig bland massorna. Den mobiliserar massorna, den kämpar för att vinna över massorna från arbetarklassens partier. Det råder inget tvivel om att arbetarklassen, tack vare sin organisering, kan slå tillbaka fascismen på samma sätt som den redan kunnat hejda vissa kupplaner, och detta inte med ord utan genom en mycket stark daglig, ständig mobilisering av massorna, en mobilisering som inte bara yttrar sig i manifestationer, utan t.ex. i det faktum att när arbetsgivarna utlyste sin antipatriotiska strejk förklarades inte en enda industri. Vår arbetarklass är en utomordentligt, mycket disciplinerad armé, och vi tror att denna kabinettsombildning i första hand bidragit till att avstyra kupplanerna och att det var arbetarklassens eget handlande som avgjorde att de väpnade styrkorna nu skulle tas in i regeringen.

Hernán sade: ”För oss är det ett faktum av övergående art.” Låt oss se lite närmare på saken. Kanske inte. Låt oss analysera det hela. Har det eller har det inte skett någon förändring i de väpnade styrkornas mentalitet? General Prats sade ordagrant i en intervju den 2 november: ”Nu är det inte längre proletariatet, utan en del av de fria yrkesutövarna och arbetsgivarna som huvudsakligen bildar oppositionen och motståndet. Dessa har stöd av en majoritet i parlamentet och av den mest inflytelserika delen av massmedia. Man kan alltså lätt förstå vilket psykologiskt tryck som utövas på armén och man kan också förklara varför de hårdaste slagen riktats mot den person som har befälet över den här institutionen.” Och Prats tillägger: ”Här finns det en regering som tillträdde i slutet av 1970 och som ska finnas kvar till 1976. Det har inte förekommit någon inblandning i denna regering. Det är en författingsenlig regering som har laglig rätt att genomföra sitt program, och president Allende utvecklar detta program med respekt för författningen och lagen.”

När journalisten frågar honom om de väpnade styrkorna stöder Unidad Populärs program, om de är överens med inrättandet av socialismen, svarar general Prats: ”Jag är militär och jag ska inte ta ställning. Det är landet som godtagit detta program och som militär bör jag förvänta mig att regeringen handlar efter programmet.” Men detta program är mot imperialismen, mot oligarkierna, mot feodalismen och det syftar till att utveckla samhällssektorn, att exproprieras de stora jordägarna och att stärka arbetarklassens ställningar.

² León Vilarín, ledare för åkarnas (lastbils- och bussägarnas) förening, som genomförde åkarstrejken i oktober 1972 och igen från den 26 juli 1973 till militärkuppen den 11 september såsom led i försöken att störta Unidad Popular-regeringen. Efter militärkuppen den 11 september blev han en av juntans ivrigaste förespråkare, och har bl.a. förtagit flera utlandsresor till latinamerikanska och västeuropeiska länder för att ”förklara” juntans politik. (red.)

Den chilenska reaktionen vill ha inbördeskrig, den vill inte ha val i mars. Dess hopplösa kamp är en hägring. Den vill få oss till en konfrontation; vi för vår del vet att arbetarklassen är i stånd att förekomma konfrontationen och att vinna ideologiska ställningar och makt för att förhindra ett inbördeskrig. Detta förefaller oss vara den riktiga ståndpunkten. Men om revolutionärernas vilja, fascismen och imperialismen i ett visst ögonblick skapar en konfrontation, kommer ingen i det här landet att sitta med armarna i kors. Varför skulle vi vifta med pistolen för att tala om att vi är revolutionärer? Vi kommer att bruka den och vi vet var vi ska ha vapnen när det gäller för folket att försvara sin revolution. Och det är en sak vi vill understryka. Vi kommunister är inga reformister, vi är inte rädda för en konfrontation. Vi vill undvika den därför att det betyder ett onödigt inbördeskrig som kommer att klyva vårt land i två delar. Men alla ska veta att vi revolutionärer ingalunda tänker bli sittande på en stol och teoretisera. Vi kommer att vara mäktiga den patriotiska uppgift som revolutionen fastställer åt oss.

Det viktigaste när det gäller att hejda fascismen, och jag ska sluta med det, är massmobiliseringen. Ingen kan hindra oss från att utveckla denna mobilisering. Vi räknar med att de kommunala kommandoenheter kommer att organisera försörjningen och transporterna. Och eftersom vi är mitt inne i en revolution, måste vi organisera oss, organisera vårt försvar kvarter för kvarter. Vi måste veta var milisen och fascisterna bor. Detta är verkligen en stor och viktig uppgift. Man måste ge sig hän åt den med kropp och själ. Man måste gå till verket med fantasi och uppfinningsrikedom.

Miguel Enriquez (MIR:s generalsekreterare): Vi betraktar oss som marxist-leninister. Marxismen-leninismen ger oss de analytiska instrument vi behöver för att förstå vad som händer. Man behöver inte gå till ovanliga beskrivningar av en process. Man behöver inte söka efter sekundära variabler för att visa att den är sammansatt, mycket rik, att den är i rörelse, att den är dynamisk. Det är alla revolutionära processer. Problemet är att med dessa åtminstone relativt stränga instrument exakt definiera vad som händer. Ett av marxismen-leninismens grundläggande analysredskap består i att karaktärisera perioderna. Och med hjälp av detta instrument karaktäriserar vi denna period som en förrevolutionär period. Denna period började enligt vår mening den 4 september. En förrevolutionär period är en period under vilken åtminstone två företeelser sammanfaller. Å ena sidan en djupgående kris för den härskande klassen, såväl för själva klassen som för dess politiska representanter, och å andra sidan en växande mobilisering bland folket, en större medvetenhet och organisering inom klassens avantgarden. Detta fanns redan före den 4 september och det utkristalliserade sig i ett visst ögonblick i U.P.-regeringen. Att bedöma regeringen som mål i sig är att överge klassuppfattningarna. En förrevolutionär period var på väg; massrörelserna — i mellanskikten, bland de fattiga, bland bönderna, bland arbetarna, bland slumbeboarna — tilltog i styrka. Å ena sidan ökade den drivande klassen, arbetarklassen, inte bara sin aktivitet, utan höjde också sin organisatoriska förmåga och sin medvetenhetsnivå. Under samma tid, på sextitalet, inträdde den härskande klassen som sådan och de partier som företräder dess grundläggande intressen i en kris. Detta förklarar varför det fanns två kandidater den 4 september.³ Ty det är inte enbart folkets kraft som fört U.P.-fronten till regeringen. Visst är det

³ Utöver Salvador Allende, som var kandidat för vänsterkoalitionen Unidad Popular, fanns det två borgerliga kandidater i presidentvalet den 4 september 1970, den kristlige demokraten Radomiro Tomic och den gammalkonservative tidigare presidenten (1958-64) Jorge Alessandri. Medan de borgerliga partierna i fruktan för Allendes seger 1964 kunde enas om en gemensam kandidat, den kristlige demokraten Eduardo Frei, och därmed vinna valet, var de splittrade 1970, vilket medförde följande röstfördelning: Allende 36,2 %, Alessandri 34,8, och Tomic 28,9. Då ingen av kandidaterna fick över hälften av rösterna, skulle Kongressens två kamrar (där de borgerliga var i majoritet) utse den nya presidenten. Efter flera försök att förhindra att Allende utsågs, följde kongressmedlemmarna den historiska traditionen att utse den ledande kandidaten, Salvador Allende. (*red.*)

den viktiga, grundläggande aspekten, men man måste också ta hänsyn till den härskande klassens kris. Vad karaktäriserar då mer en förrevolutionär period? Krisen, vankelmodet och splittringen inom småbourgeoisin. Och det var just det vi såg den 4 september.

För tillfället försöker vi bara tillämpa en begreppsmodell på verkligheten; för en revolutionär gäller det att åtminstone bidra till att denna förrevolutionära period omvandlas till en revolutionär period som möjliggör maktövertagandet.

Och i klarspråk är det inte fråga om en revolution utom eller inom lagen, en väpnad eller vapenlös revolution, och inte heller huruvida man ska höja pistolerna eller inte visa dem; problemet här gäller erövrandet av makten, en ny arbetarnas och böndernas revolutionära regering, proletariats diktatur som inrättas i ett konkret samhälle.

Vad borde man då göra? Just det som vi säger här och som för övrigt är inskrivet i Unidad Populars program, nämligen att man måste införliva de olika samhällsskikten. Det gällde att införliva dem reellt och att dra fördel av de tillfällen som processen, som klasskampen gav oss. Det gällde konkret att ställa detta instrument i tjänst hos folket i dess kamp, genom att kanalisera folkets mobilisering, men inte genom att bromsa den, förlama den, förråda den, utså splittring i den; inte heller genom att ideologiskt undertrycka de kampformer som folket skapade och gå så långt som till polisiärt förtryck.

Vad har vi uppmanat massrörelserna till? Att försvara någonting riktigt, regeringens stabilitet. Revolutionen kan inte nå framgång om regeringen inte har framgång, med president Allende, med Unidad Populars program.

Man måste vara med folket och det är det vi försökt visa. Vi säger inte att de reformistiska strömningarna inte skulle ha försökt förverkliga dessa syften, men det var i sättet att förverkliga dem som vi skilde oss från dem.

Vilken riktning övervägde den 4 september? Vi säger det klart och utan omsvep: i själva verket var det den reformistiska. Inte så att regeringen som helhet är reformistisk, men den reformistiska strömningen överväger.

Vilken var konkret regeringens allmänna politik? På det ekonomiska området har man faktiskt vidtagit åtgärder, man har exproprierat några företag, man har gått framåt med jordreformen, man har tillfogat imperialismens intressen några slag. Men det har gjorts allvarliga misstag som utlöste en omfattande inflationistisk kris och dragit in landet i en livsmedelsbrist som avlägsnat oss från folket.

Produktionen har ökat, men framför allt ökade konsumtionen onormalt, och produktionsöverskottet stannade i händerna på bourgeoisin som bröt det ekonomiska kretsloppet. Av politiska skäl har den inte investerat, och resultatet har blivit inflation och brist. Stora folklager har blivit bedragna. Vissa skikt av bourgeoisin har stärkts. På så sätt har det uppstått motsättningar som gör en politik verkningslös. Det här är inte rätta platsen för att diskutera svårigheterna. En revolution stöter med nödvändighet på enorma svårigheter. Men vad man inte får göra när man ställs inför svårigheter är att undvika att befatta sig med deras orsaker. Livsmedelsbristen och inflationen är ofrånkomliga fakta, och högern underlåter inte att påpeka dem. Vad har man gjort på det politiska området beträffande statsapparaten? Man har sagt att denna process kännetecknas av att den stöder sig på lagen, konstitutionen, den härskande klassens rättvisa. De legala spetsfundigheterna kan emellertid vara användbara redskap. Vi ska inte kasta alla de lagliga redskapen överbord. MIR:s ”massfronter”, som t.ex. revolutionära arbetarfronten (FTR), utnyttjar den fackliga lagstiftningen, den fackliga organisationen, men vi kan inte acceptera de legala begränsningarna. Vi måste utveckla vår massmobilisering, våra förbindelser med folket.

Man har teoretiserat om att lagstiftningen härstammar från folket, om att de valda ombuden genomdrivit vissa lagar i Chile. Det är riktigt, ingen lag i världen har dikterats av himlen. Allihop har uppstått i klasskampen och representerar de normer som bourgeoisin uppställt för att hålla klasserna i jämvikt och för att behärska dem. Självfallet har man inom dessa normer gjort eftergifter till arbetarklassen.

Man säger för övrigt att staten är kapitalistisk, att man måste förändra den. Vad har man gjort med de statliga strukturerna?

Man har närt dem som en fetisch, man har inte bekämpat dem. Man har underordnat massrörelsen för att den skulle passa in i den ram som lagen och statsapparaten uppställde. Statsapparaten är ett instrument för att undertrycka och förtrycka folket. Den söker upprätthålla en minoritets utsugning och förtryck av en majoritet.

En annan sak är hur vi ska samla de nödvändiga sociala krafterna för att genomföra de oundgängliga förändringarna och spränga ramarna.... Vad vi kräver är att man bestämmer vägarna, att man utpekar fienderna, att man talar om att statsapparaten sådan den är idag är en fiende till folket. Man säger:

”Yttersta vänstern vill upplösa statsapparaten med dekret.” Aldrig har vi ställt problemet på det sättet. Vad man måste göra är att inför folket förklara statsapparaten som en fiende. Man måste säga sanningen till folket så att folket får ideologisk näring. Folket känner dagligen, i sin ständiga kamp, den byråkratiska statsapparats tyngd. Det är inte fråga om att teoretisera om den höga militära byråkrati som formar den borgerliga statsapparaten. Är de väpnade styrkorna revolutionens allierade? På det svarar vi nej.

Om vi tar hänsyn till en generals deklamationer, varför då inte också ta upp general Bravos deklamationer? Vi har alla läst de order han utfärdat och i vilka han krävde att de ockuperade fabriker skulle befrias.

Skulle våra relationer inte vara bättre om de grundade sig på mobiliseringen av folket, på ett program, på en politik gentemot de väpnade styrkorna?

Men låt oss se på ett annat problem som restes av en kamrat: Vilken karaktär har de politiska konfrontationerna idag, på vilket sätt har vi bemött de kristliga demokraterna under de två senaste åren? De har ju visat sin uppskattning av Yungue, ledaren för fascismens populistiska flygel, på Chilestadion och på tidningarnas förstasidor. Nej, det var reformisterna som än en gång förväxlade folket med de studenter vilkas högerorienterade ledare Yungue idag är.

Vilken karaktär ger vi de politiska striderna? Låt oss tala om för folket vem vi håller på att liera oss med. Låt oss inte förråda folket, låt oss inte avväpna det ideologiskt så som man systematiskt gjort på detta område. I frågan om regeringens förhållande till folket har man splittrat folket. Det är nämligen inte lika lätt som att säga att de ”fattiga” är i allians med U.P. Det är de inte. Det räcker inte att säga arbetarnas och böndernas allians. Man måste tala om en allians mellan industri- och lantproletariatet och landsbygdens och städernas fattiga. Våra samhällen har idag en komponent som aldrig existerat i något annat samhälle. Städernas fattiga — arbetslösa, tillfällighetsarbetare, kringvandrande försäljare, osv. — är revolutionens allierade. Det är absolut nödvändigt att ha en politisk linje beträffande deras problem.

Det stämmer att det fanns en tid då man spontant försökte expropriera små fabriker. Det är inte det som är problemet. Man måste skapa en politik för den lilla och mellanstora industrin, för de arbetare som utstår den hårdaste utsugningen, en överutsugning än grymmare än i storindustrin. I praktiken hade regeringen ingen politik för denna sektor.

Det är så anarki och hållningslöshet uppstår i politiken. Eftersom dessa arbetare inte har intryck av att vara ledda, eftersom ingen löser deras problem, följer de logiskt den enda förebild regeringen ger dem: expropriationen.

Ur detta uppstår vad vi kallar folkets splittring. När man slår ner på vissa delar av bourgeoisin medan andra går skadeslösa uppstår motsättningar inom den del av folket som arbetar åt de sistnämnda. Detta är ett synnerligen svårt problem.

Man har inte heller lyckats att integrera folket helt, i synnerhet inte landsbygdens fattiga. Dessa folklager har ingen kanal genom vilken de skulle kunna inlemmas i processen. Endast arbetarklassen har införlivats. Det är inte negativt, tvärtom: arbetarklassen är avantgardet, den ledande klassen. Men det är inte den enda klassen. Man har inte slutit förbund med dessa fattiga. Man har inte förelagt dem en konkret bostadspolitik, osv. Man måste lägga fram en politisk linje på alla dessa områden och finna ett organiskt sätt på vilket de kan göra sin röst hörd. Vi hänvisar till vad vi kallar maktens embryoorgan, de kommunala arbetarkommandona. Vi anser att det är på den vägen vi ska lyckas införliva de fattiga på ett organiskt sätt, så att de kan komma till tals på annat sätt än genom sin närvaro på ett möte eller genom röstsedeln.

Den förrevolutionära perioden har blivit utdragen. Den har inte mognat och inte lett till en revolutionär situation. Det är så säregenheterna i denna process framträtt. I Latinamerika antar dessa perioder en alldeles säregen karaktär. Vi föredrar därför att tala om en utdragen förrevolutionär period.

För det första har staten vecklats upp som en solfjäder. Dess olika komponenter upplöses: den lagstiftande makten skils från den dömande och den verkställande. De väpnade styrkorna får en relativ självständighet.

Samtidigt öppnar sig klasserna på liknande sätt. Hela samhället börjar sätta sig i rörelse. Inte bara folket, utan även småbourgeoisin och den härskande klassen har gått till handling alltifrån processens början. Stora folklager som tidigare varit passiva har börjat mobilisera sig och utveckla en linje kring sina egna intressen. Varje samhällssektor har ställt sina krav, och en omgruppering har skett för att skapa bättre sammanhang mellan dem och större samlad styrka. Vad som lett till krisen mellan klasserna är deras representation i form av politiska partier. En rad fenomen har uppstått som stärkt alla de politiska partierna, inte bara de revolutionära partierna och de som vi kallar reformistiska, utan också alla de andra partierna.

Det kan vara intressant att titta lite närmare på två aspekter av problemet: å ena sidan de väpnade styrkornas relativa självständighet, å andra sidan vad vi har kallat upprorstendensen bland småbourgeoisin. Sådana företeelser har tidigare i historien lett till olika lösningar i Latinamerika: den första är revolutionens seger med ofantliga svårigheter, den andra är fascismens seger, den tredje är ”gorillismens”⁴ seger, en annan säregen form för att lösa den härskande klassens kris i Latinamerika.

Enligt vår uppfattning är denna kris inte löst. Men den härskande klassen har funnit en stödjepunkt och en social bas i småbourgeoisin, och den har gått på offensiven. Regeringen å sin sida har inte förstått att behålla sin gamla sociala bas. Den har alltså gått på defensiven. Sådant är resultatet av dess reformistiska ledarskap. Oktoberkrisen har fullt klart visat att där det inte finns någon klart definierad klasspolitik, där måste man underkasta sig de traditionella spelreglerna,

⁴ Uttrycket kommer av det latinamerikanska öknamnet på reaktionära militärdiktaturer, ”gorillor”, som kännetecknas av våldsamt undertryckande av oppositionen — i synnerhet den folkliga — inställsamhet gentemot bourgeoisin och först och främst de stora utländska bolagens intressen, samt ytterligare stöd från de imperialistiska makterna, först och främst Förenta staterna. (*red.*)

besluta sig för en strid mellan partier, med alla de demagogiska, populistiska eller fascistoida metoder som detta förutsätter från bourgeoisins sida. Vi har nyss sett det: visst har arbetarklassen tagit stora steg framåt, visst har den utvecklat sin medvetenhet, sin styrka, sin organisatoriska förmåga. Men trots allt detta är det bourgeoisin som lett spelet och arbetarklassen har måst hålla sig på defensiven. Se på resultatet: militärkabinettet. Vem var det som först föreslog det? Frei,⁵ genom sin närmaste man Rafael Moreno. Bourgeoisin glädjer sig över detta, för den förstår fullkomligt vad det är för slags allians som ingåtts. När fick folket säga sitt ord? Med vem ingås denna allians? Med armén i dess helhet, soldaterna inräknade, eller med några generaler? Hela regeringen har ändrat karaktär.

Styrkeförhållandet inom kabinettet har förändrats. Ty vad karaktäriserar då armén? Det är en institution som nekar till allt folkligt inflytande, som framställer sig som självständig, hierarkisk och opolitisk. Och hur gör man revolution? Med opolitiskheten, med professionalismen och vertikalismen, eller genom att finna medlen för ett folkligt inflytande på styrkeförhållandet inom armén? I en ledare i kommunistpartiets tidning har man t.o.m. kunnat läsa att militärkabinettet skulle ha varit Chiles ”Grisbuk”⁶. Detta är fetischism och mytologi. Man håller på att ljuga för folket . . .

Hernán del Canto (PS): Revolutionärerna får inte ta sina önsknings för realiteter. Vi vill erövra hela makten, vi vill proletariats diktatur, det fullständiga undanröjandet av all form av kapitalistisk utsugning och statens upplösning som tvångsinstrument.

Ja, visst vill vi det, men vi inser också klart våra nuvarande möjligheter, som är: en regering som inte är ett mål, utan ett medel, ett instrument för att uppnå dessa strategiska mål — hela makten, makten att bygga socialismen — ett övergångsprogram som tar hänsyn till de vitala problemen i dagens chilenska samhälle, en allians mellan de olika sektorer av samhället som har gemensamma målsättningar.

Vi kan karaktärisera den borgerliga statens instrument, förtrycksinstrumenten. Men vi kan inte karaktärisera dem mekaniskt, i ”handboksmässiga” termer. Vi måste betrakta den borgerliga statens institutioner som institutioner som kan genomträngas av arbetarklassens inflytande, av dess ideologi, av den ideologiska kamp som arbetarklassen bedriver.

Vi måste förstå att vi genomlever en revolutionär process, full av hinder och svårigheter, att denna revolutionära process kommer att leda framåt om arbetarklassen har en ledning som handlar i processens riktning, om man förstår att det finns partier som har inte bara ett teoretiskt, utan också ett historiskt och praktiskt ansvar inför arbetarklassen, att denna förstår dem, att de tillgodoser dess önskemål, att de varje dag vinner segrar inom arbetarklassen.

Vi tror att det är vitalt för konsekventa revolutionärer att inte komma med angrepp utifrån, att inse att processens utveckling inte beror på slumpen, på spontaniteten, kort sagt att erkänna att rörelsen har en ledning. För denna ledning existerar, det är arbetarklassens ledning, vänsterns ryggrad, representerad av arbetarklassens partier: det socialistiska partiet och det kommunistiska

⁵ Eduardo Frei, kristlig demokratisk president 1964-1970, ledare för partiets högerflygel och dess mest inflytelserika politiker.

I kongressvalet den 4 mars 1973 blev han vald till senator, och sedan av den borgerliga majoriteten i Senaten vald till Senatens president, varigenom han blev den parlamentariska borgerliga oppositionens ledare. Spelade en viktig roll vid planläggningen av den kupp som störtade Allende. (*red.*)

⁶ Härmed åsyftas den misslyckade invasionen den nordamerikanska underrättelsetjänsten, C.I.A., företog mot Kuba den 17 april 1961. De lejda invasionsstyrkorna blev ordentligt slagna av Kubas revolutionära väpnade styrkor och folk-milis. Invasionen i Grisbukten — som platsen heter — betraktas som imperialismens första nederlag i Latinamerika. (*red.*)

partiet.

Förutsatt att man erkänner dessa konkreta fakta, förutsatt att man erkänner processens värde, programmet, regeringen, alliansen, förutsatt att man erkänner att regeringen idag är det bästa instrumentet för att kämpa om makten, under dessa förutsättningar godtar vi hela kritiken.

Vi tror att det är bra att debatten äger rum, men förutsatt att man erkänner dessa fakta som inte enbart är ett resultat av vårt eget handlande, utan också ett resultat av hela generationers kamp för att bygga upp vad vi håller på att åstadkomma och för att uppnå vad vi har uppnått.

Vi har begått misstag, det har alla erkänt. Vi kommer säkert att begå fler, därför att intresse-motsättningarna i hela klasskriget gör att de som leder processen begår misstag.

Men vi bör inte nöja oss med att påtala dessa misstag utan att erkänna värdet och de positiva sidorna av denna process, ty det vore att missförstå det historiska händelseförlopp som äger rum i vårt land.

Mireya Baltra (PC): Kamrater, jag vet inte om Miguel Enriquez när han talade om att agitera menade den kamrat som företräder kommunistpartiets centralkommitté, men eftersom han inte varit med mig vid andra tillfällen vill jag att han ska veta att det är mitt sätt att tala och att jag varken lärt det vid universitetet eller i deputeradekammarens korridorer; jag har lärt mig det bland folket, i fabrikena, i industrierna, i skolorna och på sjukhusen.

Jag tror att vi måste klara upp de här sakerna: vi har inte något skäl i världen att förlora huvudfienden ur sikte, vi har inget skäl att överge arbetarklassens, folkets och alla Chiles progressivas kamp mot imperialismen, mot oligarkin och mot monopolen.

MIR kräver av den revolutionära regeringen vad den inte kunnat få av de reformistiska regeringarna. MIR förstår inte att utnyttja det instrument som satts in i kampen för folkregeringens seger: folket, mannen på gatan, kvinnan, arbetaren, de som gjort propaganda, de som drivit den ideologiska kampen, de som utarbetat programmet, och detta måste vara klart. Arbetarklassen behöver inga rådgivare. Denna arbetarklass är inte reformistisk, ty den har avantgardepartier, PS (Socialistpartiet) och PC (Kommunistpartiet) och andra partier som ingår i Unidad Popular.

Om man, som riktigt är, säger att denna arbetarklass till följd av arbetsgivarnas strejk — den kapitalistiska strejken — tagit ett ofantligt steg framåt, är det därför att arbetarklassen är stridbar, mogen och organiserad. Följaktligen är det inte en reformistisk arbetarklass och uttrycket för denna klass är de politiska partier som vägleder den, som i sin egenskap av revolutionens högkvarter analyserar och diskuterar staten, allianserna, striderna och massorganisationerna. Det ligger en oantaglig motsägelse i det faktum att man inte erkänner detta.

Det är mycket viktigt för oss att klargöra att folkregeringens framgång är framgång för revolutionen. Vi anser inte att det är en förrevolutionär etapp och jag beklagar mycket att kamraten från MIR inte är överens med kamrat Fidel som, efter analys, bestämt förklarade att det var fråga om en revolutionär och inte om en förrevolutionär etapp.⁷ Regeringens framgång är viktig för oss och det är därför denna mogna arbetarklass tar på sig dessa positiva uppgifter som är massmobiliseringen, det frivilliga arbetet, patriotiska kvinnofronten, patriotiska transportarbetarfronten, patriotiska handelsmannafrenten, den patriotiska fronten för de fria yrkena, och de kommer att vara stödjepunkter när det gäller att föra den ideologiska kampen inom de reaktionära organisationerna. Och där återoppar jag mig på Lenin. Lenin sade att en revolutionär aldrig får beröva sig möjligheten att föra den ideologiska kampen inom de reaktionära organisationerna.

⁷ Fidel Castro talade om ”början på en revolutionär process”.

MIR deltar inte i allt detta, den teoretiserar. Också i fråga om slaget om produktionen hänvisar jag till Lenin. Lenin har sagt: för att komma till socialismen måste man vinna spannmållsslaget. Vi kommunister hävdar att om vi ska kunna konsolidera denna revolutionära etapp måste vi vinna slaget om produktionen, måste vi förändra vårt folks mentalitet: Lenin har sagt att vanans makt ibland är större än styrkan av det imperialistiska kapitalets offensiver.

Det räcker att gå med i en fackförening och att föra den ideologiska kampen i en arbetarmassa, att inte nöja sig med att spela demagog bland massorna, att inte tveka inför att säga dem att man måste stryka vissa punkter i en lista av krav, därför att det är regeringens ekonomiska politik. Det är mycket lättare att som yttersta vänstern på ett opportunistiskt sätt stödja arbetarklassens omedelbara ”ekonomistiska” krav. Man måste påpeka vad som inte går för sig och hävda nödvändigheten av att utveckla arbetarklassens korrekta uppträdande, göra den medveten om sitt ansvar, undanröja frånvaron, den ”heliga måndagen” under vilken man inte kommer till arbetet, verkligen kontrollera samhällssektorns apparater därför att de övergått till arbetarna och folket i vilkas ägo de nu är ... Det går inte att komma överens när man sätter sig över ett program som utgör ett åtagande gentemot folket. Som kommunist accepterar jag det inte och jag anser att det som Miguel Enriquez sagt är helt omöjligt att fördrö. Jag ber kamraten att han bevisar och inför massorna säger att Frei har föreslagit ett militärkabinett ”genom sin närmaste man Moreno”.

Man får inte behandla denna fråga med en sådan oantaglig lättsinnighet; det är att skada folkregeringens anseende, revolutionens anseende, och av det skälet kan vi kommunister inte acceptera det. Jag tackar så mycket för denna inbjudan till debatten, men sådana här saker kan inte accepteras. Det är inte ideologisk kamp, det är vulgärt förtal. Jag lyckönskar er till att ha fått till stånd den här debatten och drar mig tillbaka.

Prästen som leder debatten: Jag trodde att alla kamrater som är här var intresserade av att lyssna till en seriös analys, att ta del av hur varje parti såg på dagens situation och framtiden. Vi tycker själva att det är viktigt att lyssna till denna analys. Därför ber jag kamrat Mireya Baltra, i namn av sekretariatets sambandskommitté och inför alla kamraterna, att hon ska stanna kvar till slut, ty hon har förstått vår gemensamma intention att med tålmod och vidsynthet lyssna till vars och ens förklaringar. Eftersom vi har en djup respekt för det parti som hon representerar, ber vi henne att hon stannar kvar.

(Trots denna uppmaning lämnar Mireya Baltra mötet efter ett kort meningsutbyte.)

Miguel Enriquez: Bevis för senator Morenos krav på att bilda ett militärkabinett finner man lätt i tidningarna sex eller sju dagar innan detta hände. Han gjorde det på en presskonferens som han höll i republikens Senat. Det var varken en konspiration eller en hemlighet, och det borde inte ha sårat vår kamrat. Om nu kamraten ändå ville ge utlopp för sin ilska, så borde hon rikta den mot de kristliga demokraterna, vilket dessutom vore god politik för kommunistpartiet.

Vad beträffar den uppmaning som riktades till MIR att göra detta påstående offentligt svarar jag att MIR har gjort det i en särskild bilaga till tidningen *La Tercera*⁸, därför att ingen annan tidning ville publicera det, därför att man tog tillbaka det i sista stund i *Ultima Hora*⁹. Det publicerades också i *El Rebelde*¹⁰.

När det gäller frågan huruvida vi bedömer styrkeförhållandet rätt eller inte och om det är en utopi eller inte att tänka på bestämda mål, är jag helt ense med alla som gjort inlägg här om att det

⁸ Högerorienterad dagstidning med stor spridning.

⁹ Socialistisk kvällstidning, vid den tiden ledd av reformister och centrister.

¹⁰ MIR:s officella organ.

verkliga problemet inte är ”att vilja göra vad man inte kan göra”. Men det gäller inte heller att ”ingenting göra” därför att vi idag inte har de nödvändiga krafterna, och det är just det som är problemet.

Det gäller att lägga fram bestämda program, bestämda mål, bestämda former för mobiliseringen av massorna, klara ideologiska debatter genom vilka vi kan samla de nödvändiga krafterna; men när vi gör raka motsatsen, när vi försöker bromsa, ideologiskt och politiskt bekämpa de kampformer och de sektorer som just försöker samla dessa krafter, kommer vi att uppnå det motsatta resultatet.

En annan sak: jag försöker besvara frågan om lönepolitiken. Jag tror inte det är möjligt att lägga fram en oansvarig ekonomistisk politik. En sådan politik kan i alla fall inte vara linjen för ett arbetarklassens parti.

Men det finns vissa saker att klara upp: arbetarklassen har ingen anledning att ur sina fickor betala för reformismens tvekan att expropriera bourgeoisin och upprätta arbetarkontroll över det överskott som bourgeoisin ackumulerat och som den ostraffat vägrar att investera. Det kommer an på den att lösa det trängande problemet om ledningen och som på detta område är en reformistisk ledning. Inte heller ska arbetarklassen med sina inkomster betala de enorma lönerna till administrationens tjänstemän. Och man kan inte kräva uppoffringar av arbetarklassen när man samtidigt håller sig med en enorm byråkrati som stärks och blir allt större.

Vi är helt överens om att inte lägga fram en oansvarig politik. Samtidigt anser vi att arbetarklassen inte ur sina fickor ska behöva betala kostnaderna för reformismens vacklan. Den har rätt att lägga fram sina krav och att åtminstone försvara sina inkomster. Regeringens prisstegringspolitik beror på dess fruktan för att ta ifrån bourgeoisin den del av rikedom och makten som den berövar arbetarklassen. Det finns alltså inget annat att göra än att låta sedelpressarna gå, att framkalla prisstegringar, att justera lönerna och att öka inflationen. Det ökar inte produktionskapaciteten, och bourgeoisin fortsätter att ackumulera enorma överskott. Så ter sig problemet också för arbetarklassen.

Ett annat problem gäller vilket program det är fråga om och på vilket sätt vi förverkligar det. Det är en sak att betrakta valen som vägen till maktövertagandet och en helt annan sak att betrakta dem som en måttstock, en termometer med vilken man kan uppskatta kraftansamlingen på andra områden, på mobiliseringens område, på det organisatoriska planet. Vad beträffar själva deltagandet i valkampen finns det inga motsättningar.

Problemet om huvudfienden ska jag inte utveckla här, men jag tror att ett av reformisternas problem är att de alltför lätt förväxlar huvudfienden. Det har de gjort upprepade gånger, däribland i sina debatter med anledning av oss. De kommunistiska kamraterna drar sig inte tillbaka från tevedebatterna med nationalistpartiet och de kristliga demokraterna, men när det gäller MIR drar de sig alltid tillbaka, oavsett vad debatten rör sig om, därför att det alltid finns någonting som ”förolämpar arbetarklassens parti” eller förolämpar regeringen. Enligt vår mening är det ett konstgrepp för att dölja sekterismen, och ingenting annat.

Jag ska sluta med att säga att ni har varit med om en av de värsta former som den ideologiska kampen inom folket och inom vänstern kan anta, och jag tror att ni har en rätt viktig roll att spela på det här området och att ni har möjligheten att göra det.

Tack. (*Applåder.*)

Folkmakt (Poder Popular)

Rundabordsdiskussion¹

I samband med åkariägar- och arbetsgivarstrejken i oktober 1972 lät man i ökad omfattning utsträcka organiseringen i industrikvarter, arbetar- och slumkvarter och jordbrukscentra för att hålla produktionen och distributionen i gång. Efter "oktoberkrisen", när regeringen valde att slå in på en mer moderat linje och bl.a. tog militär med i regeringen, byggdes dessa organisationer (kommunkommandon, arbetsplatsförsvar och liknande) ut, och det var inte minst den medvetandegörelse som dessa var ett uttryck för — och samtidigt medverkade till att utveckla — som påverkade kongressvalet den 4 mars 1973 till förmån för UP-partierna.

Med den fortsatta utbyggnaden av arbetarnas organisering i basen kom dessa organisationer på ett naturligt sätt att ingå i kampen om makten. Samtidigt fördjupades motsättningarna på vänsterkanten om hur basorganisationerna skulle uppfattas.

Inom den regerande koalitionen gjorde sig olika strategiska uppfattningar gällande, och denna oenighet skapade allvarliga problem. På den ena sidan befann sig kommunistpartiet och president Allende, vilken såg "den chilenska vägen till socialismen" som ett slags äktenskap mellan arbetarklassen och mellanskikten. Denna uppfattning innebar att man försökte bromsa upp initiativen från basen vad gällde expropriering av industriverksamheter och jord samt ett framhävande av rättsstaten. På denna linje gick även MAPU-OC. Den andra uppfattningen ville upplösa den borgerliga staten och från basen bygga upp en folkmakt för att genom denna "poder popular" åstadkomma en alternativ struktur till den borgerliga staten. På denna linje stod, mer eller mindre klart uttalat, den vänsterrevolutionära rörelsen (MIR), MAPU, socialistpartiets (PS) vänsterflygel och den kristna vänstern I synnerhet MIR gick ytterst aktivt in i detta basarbete.

Historiskt sett har varje segerrik revolutionär process emellertid letts av en politisk organisation som inte bara åtnjuter en allmänt utbredd aktning — även hos andra än de egna anhängarna — utan dessutom har en väl fastslagen strategi och goda relationer till massorna. Den återgivna diskussionen, som är hämtad från Chile Hoy den 3 och 10 aug. 1973 (efter kuppen den 11 sept. förbjöds tidningen), speglar därför en ovanlig situation på ett mycket jordnära plan. På grund av sin sammansättning visade sig regeringen ur stånd att leda befolkningen, som utsattes för olika politiska gruppers konkurrerande uppfattningar om såväl organisationsformer som strategi. Om den centrala maktfrågan redan varit löst och om det existerat ett revolutionärt avantgarde, skulle sådana initiativ från basen ha inneburit en positiv utveckling. Och i så fall skulle de troligen inte heller ha varit oförenliga med vissa allianser med delar av medelklassen. I Chile saknade man på ett tragiskt sätt en sådan fast utformad strategi. Diskussionen visar därför på en viss oklarhet bland aktivisterna rörande problem som rent historiskt borde ha varit lösta i form av en revolutionär teori redan före regeringsövertagandet. De ifrågavarande organisationsformerna utgör emellertid ett bidrag till hur folket kan organisera sig sedan den viktiga frågan, frågan om makten, väl har lösts.

¹ Diskussionen hade följande deltagare: fackföreningsordföranden vid Kores, delegaten till Macul-industriområdet, Hugo López som representant för MAPUC-OC; fackföreningsordföranden vid Alusa, delegaten till Vicuña Mackenna-industriområdet, Arturo Martínez som representant för MAPU; ordföranden vid San Joaquín-industriområdet, Víctor Muñoz, textilarbetare vid Sumar Nylon; och ledaren för kultur- och propagandakommisionen i Barrancas' kommunkommando, Alan Marchant, båda för socialistpartiet (PS); ordföranden i Centralstationskvarterets kommunkommando, Juan Olivares, arbetare vid Enafri, och ledaren för Barrancas' kommunkommando, Patricio Romo, båda tillhörande MIR. Kommunisterna var också inbjudna till diskussionen, men deltog inte.

Följande utdrag utgör den första delen av den tre timmar långa diskussion mellan representanter för arbetsplatsförsvaret (cordones industriales) och kommunkommandon (comandos comunales) som ägde rum efter ett misslyckat militärt kupp försök den 29 juni 1973, under vilket arbetarna på president Allendes uppmaning ockuperade sina fabriker. I juli, då diskussionen ägde rum, var alltså många fabriker ockuperade trots president Allendes uppmaning att häva ockupationen. Fabriksockupationer i stor skala ägde första gången rum under "oktoberkrisen" 1972, och de utgjorde i hög grad grunden för de nya folkliga maktorganen.

Chile Hoy: Det har diskuterats mycket om folkets makt. Det sägs att kommunkommandona skulle vara den viktigaste början till folklig makt. Vad anser ni om saken?

Olivares (MIR): Varför satsar vi på kommunkommandona? Eftersom vi fortfarande lever i en borgerlig stat. Och vad har vi för framtidsutsikter? Vilken är vår uppgift? Jo, att omvandla arbetarklassens makt till en självständig makt, en makt som är oberoende av regeringen och självständig gentemot staten. Det vill säga dubbla maktstrukturer. Den borgerliga staten är en sak, den tjänar varken arbetarklassen eller folket. Därför föresätter sig arbetarklassen att skapa en självständig statsapparat, en klassmakt som skall omvandla staten; det är dit vi syftar.

Regeringen ingår i ett byråkratiskt och borgerligt system. Den är ett instrument för arbetarklassen, men inte en del av den, så länge den inte går in för att ställa sig i dess tjänst. Vad är det då vi vill? Jo, att regeringen skall ställa sig i arbetarklassens tjänst. När den gör det, blir den naturligtvis en del av folkets makt. Men till dess är den bara ett instrument.

López (MAPU-OC): Se här, du säger två saker. Du säger att regeringen är ett instrument för klassen och sedan säger du att folkets makt är oberoende av regeringen, men hur hänger det ihop? Om jag t.ex. använder den här pennan att skriva med, så är den ett instrument och kan inte vara oberoende av mig, för om jag inte använder den så rör den sig inte.

Martínez (MAPU): Vi anser inte att folkmakten är något parallellorgan till regeringen. Om regeringen delegerar ansvar till arbetarklassen så kan denna driva på lösandet av konkreta uppgifter i syfte att bryta ner den borgerliga staten och bygga upp en socialistisk stat.

Romo (MIR): För några dagar sedan vidtogs repressiva åtgärder mot kommunkommandot i Barrancas.² Här ser vi praktiken och i verklighetens kalla ljus varför vi måste vara oberoende av regeringen. Landshövdingen (provinguvernören) ifråga tillhör regeringssidan och man kan inte säga att han står längst till höger eller är bland de mest reformistiska inom vänstern, för det finns andra som är värre! Men, knuten som han är till en byråkratisk och repressiv borgerlig stat, var han oförmögen att stoppa repressionen utan drev i stället på den. Eftersom han är inlemmad i en borgerlig struktur börjar denna person att utöva andra funktioner än om han skulle arbeta inom en folklig maktstruktur.

Vi anser därför att vi bör vara oberoende av regeringen. Jag säger inte att vi bör vara parallella eller i motsatsställning, för vi klargjorde också långt innan mobiliseringen att ingen skulle låta lura sig, att det inte var en mobilisering mot regeringen utan mot de privata arbetsgivarna och mot byråkratin. Om regeringen blir byråkratisk kämpar vi mot byråkratin, inte mot regeringen. Regeringen kan bara vara ett effektivt vapen i folkets kamp för att utveckla denna folkliga makt, men den är inte en integrerad del i denna makt, för den har en annorlunda struktur. Den folkliga makten har en direkt struktur, man lagstiftar och verkställer snabbt, den är intimt knuten till baserna. Den måste vara oberoende, den kan inte vara bunden.

Muñoz (PS): Vi skulle kunna säga, med det uttryckssätt som vår kamrat nyss använde, att denna

² Västlig förstad till Santiago, till största delen slum. (red.)

början till folklig makt som man kallar folkets kommandon — eller grundstommen till en begynnande folkligt — bör vara *cordones industriales*. Dessa organ kompletterar regeringen, i den mån regeringen verkligen representerar klassens intressen. När vi talar om att skapa folkligt makt, ser vi det inte som ett alternativ till regeringen som sådan utan som ett alternativ till en dubbel maktstruktur, till borgerlighetens makt.

Romo (MIR): Ska det inte vara tvärtom? Regeringen som komplement till kommandona?

Muñoz (PS): Vi har sagt här att regeringen är ett instrument för arbetarklassen som hittills har gjort det möjligt för oss att flytta fram våra positioner och ge den här processen en ny dynamik som den inte hade före 1970. Genom allt det som regeringen har gjort sedan 1970 och på grundval av den nya situation som därigenom uppstått kan vi idag ställa upp frågan om makten som ett centralt problem. Det är uppenbart att vi måste framhäva det faktum att arbetarklassen genom sina representanter har erövat en del av makten, nämligen i det här fallet det instrument som regeringen utgör, samtidigt som detta inte innebär att vi har löst problemet. Det tror jag att vi alla har klart för oss.

Ch. H.: Utgör inte regeringen i sig själv en folklig makt?

Muñoz (PS): Jag skulle inte beteckna den som folklig makt; jag vågar mig åtminstone inte på att karaktärisera den så. Men hur som helst anser jag att när man idag ställer problemet om makten, måste man göra klart för sig att det måste gå via de arbetarpartier som finns i Chile. Här kommer inte massorna att ta makten direkt och oberoende av de politiska förtrupperna, för ännu har ingen revolution i världen segrat om det inte har funnits en politisk förtrupp som lett klasskampen och de stora egendomslösa massornas kamp fram till erövrandet av makten och inrättandet av det socialistiska samhället.

Romo (MIR): Det finns många kamrater som hävdar att vi har berövat borgerligheten en del av makten. Men då glömmar de vissa grundläggande sanningar inom marxism-leninismen, eller vad vi tror oss ha förstått när vi har läst de två viktigaste böckerna i frågan.

Ch. H.: Vilka böcker?

Romo (MIR): ”Manifestet” och ”Staten och revolutionen”.

Muñoz (PS): Det är en sak att läsa böckerna, en annan att tolka den verklighet som vi faktiskt har i Chile. Vi använder oss av marxismen, vi som anser oss vara marxister, vi använder den som en analysmetod och inte som ett läkarrecept som man kan tillämpa på allting.

Romo (MIR): Jag har inte hunnit säga något än, och ändå är kamraten redan på mig med det som de alltid kör fram med! ... Vi anser att talet om att erövra en del av makten inte är riktigt, på det sätt som kamraten lägger fram det. Det är inte fråga om att vi skulle ha berövat borgerligheten en del av makten. Det är i stället så att vi har trängt in i en del av den borgerliga statsapparaten, som i sin helhet är en borgerlig maktstruktur. För att vinna makt måste vi bygga upp en helt ny statsapparat — skapa en stat som tillåter oss att förverkliga våra klassintressen. Vad har vi då för nytta av att vi har trängt in i en del av den borgerliga staten? Vi kan bara använda den för att försöka bryta ner den inifrån, ju förr dess bättre.

Den här staten är sådan att om vi inte förstör dess innersta byråkratiska och repressiva karaktär, fortsätter den att tjäna borgarklassen. Fråga invånarna i slumområdet Playa Girón³ om det inte stämmer! Även om man förklarar för dem att kravallpolisen (*Grupo Movíl*) lyder under en regering som har öppnat nya möjligheter för dem, så är repressionen i alla fall repression. Vad det

³ Arbetar- och slumkvarter i Santiago, som i juli 1973 utsattes för razzior och övergrepp från polisens sida. (*red.*)

gäller är att få ett slut på allt det där, och man får inte slut på det annat än genom att skapa en ny struktur som varken är byråkratisk eller repressiv för folkflertalet. Direkt repressiv bör den bara vara gentemot minoriteten, det vill säga borgerligheten. Då kommer vi att få makt. Det är inte så att vi först får en del av makten och sedan en liten bit till. Vad vi än så länge har är en vänsterregering som vi har nytta av för att provocera motsättningar inom borgarklassens ledning. Det är i själva verket det som har gjort det möjligt att under hela den här tiden hindra borgerligheten från att ena sin ledning; den är ju uppdelad på två.

López (MAPU-OC): Du anser alltså att regeringen bara är en del av makten?

Romo (MIR): Den är inte en del av den proletära makten. Den är ett vapen som kan användas för att bryta ner den borgerliga staten.

Muñoz (PS): Genom Unidad Populars seger har vi uppnått, eller om det här talet om en del av makten besvärar dig, har vi fått tillgång till den del av den borgerliga staten som utgörs av regeringen, den verkställande makten. Staten är fortfarande borgerlig, det är vi överens om.

López (MAPU-OC): Men säg mig du, vad skulle hända just nu om inte det här vore vår regering, om den inte vore en del av makten ... Vad skulle i så fall hända?

Romo (MIR): Problemet är inte om vi ska sitta i regeringen eller inte, utan problemet är att förändra dess struktur och då är det till stor hjälp att ha en vänsterregering, och för att uppnå en proletär stat kommer det att vara till stor hjälp att ha kilar inslagna i den borgerliga staten. Men i grund och botten innebär det inte att man har en del av makten.

López (MAPU-OC): Vi anser att det verkligen är en del av makten, eftersom arbetarklassen alltsedan 1970 har utvecklat en enorm kraft som den inte kunde utveckla tidigare på grund av det brutala förtryck den utsattes för. Du ser det väldigt abstrakt, men åk ut och titta i koppargruvorna, gå och titta i de förstatligade företagen, se på allt som har uppnåtts med den här regeringen. Då kommer du att se om den är en del av makten eller inte. Folkets makt har två eggar. Den ena är regeringen, som alltså ingår i statsapparaten och — även om du inte tycker om det — försöker bryta ner den inifrån genom att använda lagarna. Den andra faktorn är massorna som trycker på för att bryta ner staten. Du hävdar till exempel att vi bör krossa den omedelbart. Men tala om för mig hur vi ska krossa den! Med blod och eld? Med vilka medel? Vi måste söka nya metoder att krossa den. Men du sade förut att den är ett maktinstrument, sedan sade du att den inte är något maktinstrument.

Romo (MIR): Jag har inte sagt att den är ett maktinstrument.

López (MAPU-OC): Nej, du sade att den är ett redskap, du har verkligen förvirrat mig med det där ...

Marchant (PS): Du sade att de förstatligade fabrikererna är en del av makten; hur hänger det ihop? I vilken utsträckning kan de vara en del av makten?

López (MAPU-OC): Jo, i den mån som massorna ser det så. Det kan ju komma en situation då man säger: det här går inte, nu måste vi gå till hård offensiv; men inte förrän de objektiva förutsättningarna föreligger.

Ch. H.: Vår kamrat här hävdar att regeringen är en del av folkets makt, vad anser du om det?

Martínez (MAPU): Man diskuterar om regeringen är en del av makten idag eller inte. Vi anser att det i den borgerliga staten finns vissa maktorgan: den lagstiftande, den verkställande och den dömande makten. 1970 erövrade vi den verkställande makten. Problemet är hur vi idag ska omvandla den makten till en folkmakt. I den utsträckning som den verkställande makten, regeringen,

delegerar ansvar och konkreta uppgifter till arbetarklassen och stöder de initiativ som kommer fram inom arbetarklassen, i samma mån blir regeringen en del av folkmakten.

Olivares (MIR): Om regeringen är en del av makten, då kan vi ju låta regeringen sköta den delen medan vi väntar på nästa val för att vinna ytterligare en del av makten, dvs. att vi tar över makten bit för bit, ända tills vi har tagit över hela den borgerliga statens makt och då kan vi vara nöjda. Men det är inte det det gäller. Det gäller något helt annat, nämligen att folket måste utöva makten, måste erövra makten, måste ta makten från borgarklassen och förstöra den borgerliga staten och sedan börja bygga upp en ny statsapparat, sin egen apparat, och den går inte att bygga inom den borgerliga staten utan oberoende av den.

Ibland ställer sig regeringen i arbetarnas tjänst, men det inträffar bara när trycket från arbetarna kräver det, för när arbetarna leds byråkratiskt av partierna eller av de organisationer de har för närvarande, schabblar man ofta bort saker och ting och så börjar man med försoningar och transaktioner, och arbetarna lämnas åt sidan.

Muñoz (PS): Idag är det utan tvekan frågan om makten som är den centrala diskussionsfrågan, eller början till folklig makt som vi har talat om, eller alternativ makt som det kallas i vissa sammanhang. Arbetarnas organisationer utgör redan en tänkbar början till makt, som självfallet står i motsats till borgarklassens makt. Men här i Chile, just nu, för vi fram frågan om den alternativa makten, en makt som just nu håller på att ta form. Sanningen är ju att borgerligheten har kvar mycket av den ekonomiska kontrollen över landet. Det är otvivelaktigt en av de maktfaktorer som vi skulle kunna tala mera om här, eftersom man kan tala om en ekonomisk makt vid sidan av den direkt politiska. Den ekonomiska makten ligger fortfarande i händerna på borgarklassen här i landet. Tack vare det redskap regeringen utgjort har vi utan tvekan gått framåt på det området och lyckats skapa en samhällsägda sektor inom näringslivet, vilket har inneburit en förändring i landets ekonomiska struktur och en tendens till minskad ekonomisk makt för borgerligheten. Både den samhällsägda sektorn och jordreformen framtager borgerligheten makt. På det politiska planet hävdar partierna nödvändigheten av att utveckla organ som kan sätta sig emot borgarklassens makt, och här för vi fram — eller rättare, för jag personligen fram — frågan om konfrontationen.

Vi har sett det som en av huvuduppgifterna för arbetarklassen, ledd av sina partier, att upprätta den makt som kommer att ta upp slutkampen med borgarklassen. Här kan vi inte tala om någon fredlig övergång till socialismen. Idag finns det såvitt jag kan se inte längre någon som helst möjlighet. För övrigt har jag aldrig trott att någon ”chilensk väg till socialismen” skulle vara möjlig. Idag strävar vi att bygga upp dessa organ med utgångspunkt från själva basnivån, men jag anser att denna alternativa makt ännu inte existerar. Den alternativa karaktären kommer att framträda öppet först när motsättningarna når den grad att den borgerliga ordningen bryter samman och varje antagonistisk klass försöker skaffa sig politisk kontroll över vissa geografiskt bestämda områden och sätter som sitt mål att överta de områden som fortfarande kontrolleras av motståndaren.

Romo (MIR): Att utveckla folkmakten och kommunkommandona är en uppgift för dagen och inte för morgondagen. Den skulle kunna genomföras t ex i Maipú⁴ om där finnes ett kommunkommando. Förutsättningarna där att utveckla en folklig makt kunde inte vara bättre. Nu är det viktigt att göra klart det här med folkmakt: en fackförening, hur stark den än är, är ingen folkmakt.

För sammanställningen svarade Marta Harnecker, Jorge Mödinger och Faride Zerán. *Chile Hoy* nr 60-61, 3 och 10 augusti 1973

⁴ Viktig förstad till Santiago med huvudstadens och landets viktigaste industriområden. (red.)

Jens Lohmann: Militärens historiska roll i Chile

I strid mot gängse uppfattning — även inom en del arbetarpartier — utgör militären inte någon politiskt neutral faktor. Den är en del av den borgerliga statsapparaten. I artikeln analyseras den chilenska militärens utveckling och roll i klasskampen i Chile, och det framgår att Unidad Populares moderata flygel hade en omarxistisk grundval för sin politik gentemot den militär som efter 33 månaders socialistisk regering övertog makten vid en blodig kupp för att skydda och försvara de intressen den egentligen är förbunden med, nämligen borgarklassens.

”Den revolutionära processen fortskred i Chile samtidigt som krigsmakten upprätthölls. Den framstod som en yrkeskår som inte deltog i några politiska strider utan i stället underordnade sig den lagliga, civila makten. Mellan arbetarklassen och militären rådde det till synes fasta band av samarbete och ömsesidig respekt för att man skulle lyckas fullfölja den patriotiska uppgiften att omvandla Chile till ett fritt, utvecklat och demokratiskt land.” Detta uttalande av G. Banhero, medlemskandidat till centralkommittén i Chiles kommunistiska parti, omedelbart före kuppen den 11 september 1973¹ är karakteristiskt för den hållning som den reformistiska flygeln av *Unidad Popular* intog till militären, och således även till det borgerliga samhälle som man försökte ta över för att på fredlig väg skapa en övergång till socialismen. President Salvador Allende uttryckte samma sak i ett samtal med utländska korrespondenter den 25 maj 1971: ”... de chilenska väpnade styrkorna utgör garanten för denna process, ... och det är också nödvändigt att dessa väpnade styrkor, inom rimliga gränser, får de tekniska resurser som garanterar deras effektivitet ...”.²

Av de båda citaten framgår att man närmast betraktade det borgerliga samhället och dess väpnade del, militären, som neutrala element i klasskampen, eller att i varje fall militären kunde neutraliseras, såsom Ib Nørlund, sekreterare i Danmarks kommunistiska parti, framställer det i sitt partis teoretiska organ, *Tiden*: ”I Chile var det möjligt att neutralisera militären som politisk faktor — dels emedan det hörde till den militära traditionen att hålla sig utanför politiken, dels därför att folkregeringens åtgärder möttes av sympati inom delar av militären, som därigenom var splittrad. Omvänt kunde man genom att neutralisera militären vinna tid och spelrum för att genomföra folkregeringens politik; något som man faktiskt också länge gjorde. Bl.a. lyckades man slå ner ett första försök till militärkupp i juni månad.”³

Den inställning som kommer till uttryck i de tre citaten visar att man såg (ser) bort från den borgerliga statens klasskaraktär när man utarbetar strategin och taktiken för övergång till socialismen, att man anser (ansåg) staten vara neutral, som om den vore höjd över de sociala konflikterna, över klasskampen.

Chiles historia visar mycket riktigt att de väpnade styrkorna inte har genomfört särskilt många kupper, i jämförelse med militären i andra latinamerikanska länder. Men det är inte detsamma som att de har saknat politiskt inflytande eller att de har varit politiskt inaktiva.

Såsom varande den väpnade delen av den borgerliga statsapparaten har armén, flottan och, senare, flygvapnet, tillsammans med milisen/nationalgardet (1830-1900; 1932-1936) och *carabineros* (det militärt utbildade, utrustade och organiserade gendarmeriet, upprättat år 1927)

¹ ”Fra den borgerlige til den socialistiske stat”, Rundabordskonferens. *Tiden/Verden Rundt* nr 9-10, 1973, s. 757.

² Cit. i Robinson Rojas: ”The Chilean Armed Forces: the Role of the Military in the Popular Unity Government”, s. 321, i: *The Chilean Road to Socialism*, ed. by Dale L. Johnson. Garden City, N.Y., Anchor Press/Doubleday, 1973 (artikeln är översatt från *Causa ML* nr 21, juli—augusti 1971, Santiago).

³ Ib Nørlund: ”Om at here af Chile”. *Tiden/Verden Rundt* nr 11, 1973, s. 312.

först och främst haft till uppgift att trygga det borgerliga samhällets bestånd och tillvarata den härskande klassens intressen.

Samtidigt har motsättningarna inom den härskande klassen — mellan den jordägande oligarkin å ena sidan och den gruvägande bourgeoisin samt den under 1800-talet framväxande industribourgeoisin å den andra, mellan delar av den chilenska bourgeoisin och de utländska investerarna (först den engelska, sedan den amerikanska bourgeoisin) — också återspeglats hos de väpnade styrkorna.

De första femton åren efter självständigheten år 1818 präglades av våldsamma inbördeskrig mellan godsägarna och gruvägarna, där största delen av armén stod på de liberala gruvägarnas sida. Likafullt lyckades det de konservativa godsägarna och de majs-exporterande köpmännen under Diego Portales' ledning att slå de liberala år 1830 med hjälp av milisen, som efter segern institutionaliserades och behölls som en motvikt mot armén. Härigenom skapades inom staten en balans mellan olikartade intressen. Armén byggdes inte ut nämnvärt, medan milisen förblev numerärt mycket stark och välorganiserad. Armén kom i första hand att användas i krig och stridigheter med andra länder (bl.a. med Peru och Bolivia 1836-39) och i det fortsatta erövringskriget mot *mapuches* och andra *araucaaner*-folk i söder, medan milisen användes till att upprätthålla den inre ordningen och lugnet.⁴

Gruvägarnas och stadsbourgeoisins uppror år 1851 och 1859 kom också att beröra armén, vars betydelse fram till ”salpeterkriget” mot Peru och Bolivia åren 1879-83 förblev jämförelsevis liten. Det för Chile framgångsrika ”salpeterkriget” ökade emellertid arméns betydelse. Det hängde delvis samman med den betydelse yrkesmilitären fick för segern, dels med den nationella industribourgeoisins växande styrka. Dess intressen var i många hänseenden motsatta godsägarnas och de importerande och exporterande köpmännens. Den chilenska kapitalismens tillväxt i samband med den europeiska kapitalismens utveckling gjorde det nödvändigt för den chilenska borgarklassen att förvärva de salpeterrika områdena, vilka då tillhörde Peru och Bolivia.

Chiles seger i ”salpeterkriget” betydde en förstärkning av gruv- och industriborgarskapet gentemot godsägarna, men det mest betydelsefulla var dock att de utländska köpmännen, gruvägarna och andra investerare fick sin ställning så stärkt att de nu utgjorde en avgörande faktor i landets ekonomi. I och med ”salpeterkriget” konsoliderades Chiles beroende av kapitalismens centra — framför allt England. Landets ekonomi kom mer och mer att basera sig på produktion och export av en enda vara — salpeter.

Armén och flottan kom åren efter ”salpeterkriget” att moderniseras och ombildas efter framför allt preussiska och brittiska förebilder. Den nationalistiskt-liberale president José Manuel Balmaceda (1886-91) försökte emellertid skapa en grundval för vidareutvecklingen av en nationellt oberoende ekonomi genom att gynna den nationella bourgeoisin, vars betydelse för landets ekonomi dock inte var avgörande. Gentemot Balmaceda stod de brittiska salpeter- och handelsintressena, som på det stora hela taget kontrollerade landets ekonomi. Dessutom kontrollerade de flottan, som efter kriget hade byggts ut kraftigt. Balmacedas försök att stäcka de utländska intressena och skapa en oberoende chilensk, kapitalistisk utveckling bemöttes år 1891 med ett uppror av flottan. Upproret stöddes av en grupp arméofficerare, som var knutna till godsägarna och som lyckades komma i besittning av större delen av de moderna vapen och den utrustning armén hade erhållit från Tyskland. Resultatet blev ett kortvarigt men blodigt

⁴ Alain Joxe: *Las fuerzas armadas en el sistema político de Chile* (De väpnade styrkorna i Chiles politiska system). Santiago, Editorial Universitaria, 1970, ss. 44-45, och Partido MAPU: *El carácter de la revolución chilena* (Den chilenska revolutionens karaktär). 3ra. ed. (Santiago), MAPU, 1972, ss. 21- 22.

inbördeskrig, som slutade med Balmacedas självmord. Att Balmaceda förlorade berodde bl.a. på att han bekämpade upproret med en militär strategi i stället för en politisk, dvs. att han inte försökte mobilisera de mycket radikalt inställda bonde- och arbetarmassorna, samt de delar av städernas småbourgeois och medelklass som utgjorde ett potentiellt stöd för hans politik. I stället för att söka vinna dessa grupper för sin sak hade han tvärtom fört en restriktiv politik, som i synnerhet kom att rikta sig mot arbetarna. Sålunda hade han år 1890 beordrat armén att nedkämpa en strejk bland salpetergruvarbetarna i Iquique, vilket ledde till en blodig massaker.⁵

Efter inbördeskriget 1891 blev det åter ett jämviktsförhållande mellan de olika sektorerna av krigsmakten. Samtidigt blev den en mer och mer utpräglad organisation av yrkesmilitärer, varvid den integrerades fullständigt i den starkt tillväxande statsapparaten. Under samma period tillväxte och radikaliserades arbetarklassen på ett sådant sätt att konflikterna i det chilenska samhället allt efter hand kom att stå mellan den ständigt splittrade bourgeois och arbetarklassen med ett växlande stöd från småbourgeois och medelklassens sida.

Arméns, flottans och milisens roll i denna utveckling stod helt klar. Förutom att de skulle försvara landet i händelse av angrepp utifrån, skulle de försvara den härskande klassens intressen mot arbetarklassen och bönderna, en uppgift som blev allt viktigare med åren. Detta kunde tydligt avläsas i de många massakrerna på strejkande och demonstrerande arbetare, bönder och studenter före och under första världskriget. Det mest beryktade exemplet är den blodiga massaker som riktade sig mot arbetarna vid salpetergruvan, och mot deras kvinnor och barn, i salpeterhamnen Iquique den 23 december 1907, då mellan 3 600 och 8 000 människor fick sätta livet till.

Det faktum att armén blev en organisation av yrkesmilitärer innebar emellertid att det inom den uppstod motsättningar mellan olika officersgrupper, vilket dels berodde på deras intressen, bl.a. i lönefrågor, dels också fick ses mot bakgrunden av deras olika sociala ursprung. Möjligheten att välja militäryrket stod nämligen öppen för långt fler än tidigare; officerarna, som förut huvudsakligen rekryterats från borgerskapet och godsägarklassen, kom nu också från medelklassen och småborgarna. Härigenom skapades nya motsättningar inom armén.

Dessa motsättningar kom vid flera tillfällen till uttryck. Yngre officerare bildade påtryckningsgrupper vid seklets början, bl.a. med syftet att få till stånd en förbättring av sin ekonomiska och materiella situation. År 1924 ockuperade en grupp officerare korridorerna i kongressbyggnaden för att driva igenom godkännandet av de 18 sociallagar som hade lagts fram av den liberal-konservative presidenten Arturo Alessandri.⁶ Lagförslaget hade sedan flera månader tillbaka stoppats upp i kongressen, som dominerades av högerflygeln. Nu antogs lagarna inom loppet av några få timmar.

I stället för att sedan bege sig tillbaka till sina kaserner krävde officerarna — vilka Alessandri räknade med att kunna använda som sitt lydiga redskap — kongressens upplösning och genomförandet av en författningsreform. Alessandri lämnade landet och en militärjunta bildades med amiral Neff som president. Den konservativa flottans deltagande innebar emellertid att kuppen inte stod fri från inflytanden från den konservativa delen av borgerskapet. Kuppen innebar att den del av officerskåren som inte var tillfreds med gällande löneförhållanden fick sina krav någorlunda tillgodosedda, samtidigt som borgerskapet genom den mer konservativt sinnade delen av officerskåren kunde förhindra en alltför våldsam politisk radikaliserings av regeringen sedan den

⁵ Om dessa händelser och denna utveckling kan man förutom i A. Joxe, a.a., och MAPU, a.a., med stor behållning läsa i James Petras: *Politics and Social Forces in Chilean Development* (Berkeley, Univ. of California Press, 1970), isht kap. ”The Right Wing”, ss. 73-113.

⁶ Far till den senare, gammalkonservativa presidenten Jorge Alessandri (1958-64), som vid valet 1970 blev utslagen av Salvador Allende med blott 39 000 röster.

konserverativt dominerade kongressen hade upplösts av juntan.

Splittringen inom de väpnade styrkorna avhjälpes inte vid 1924 års kupp. De yngre officerarna i armén och i det nybildade flygvapnet, vilka huvudsakligen rekryterades från medelklassen, ville genomföra en mer radikalt inriktad politik, som i högre grad tillgodosåg medelklassens intressen. Den ekonomiska krisen och inflationen i Chile efter världskrigets slut, främst på grund av den katastrofala nedgången i salpeterexporten, hade inte bara medfört en kraftig försämring av arbetarnas levnadsvillkor — tiotusentals hade avskedats — utan även en förvärrad situation för stora delar av medelklassen och småbourgeoisin. I januari 1925 övertogs makten av en junta bestående av yngre, vänsterliberala officerare som var influerade av frimurarrörelsen och hade kontakter med arbetarrörelsen. Juntan återkallade Alessandri. Den starke mannen blev emellertid överste Carlos Ibáñez del Campo, kavalleriofficerare och frimurare, tidigare chef för carabinieri-skolan.⁷ Han blev först krigsminister, och sedan, efter en rad politiska manövrer, president (1927), och valdes då av 98 procent av de röstande.

Under Ibáñez' nästan diktatoriska ledning avlägsnades de mest konservativa officerarna, samtidigt som strejker, bondedemonstrationer och liknande undertrycktes med allt brutalare metoder. Ibáñez förändrade den chilenska staten, dels genom att ge presidentämbetet större inflytande, dels genom att i högre grad basera statsmakten på de väpnade styrkorna. Genom att omorganisera och utvidga *carabineros*-kåren, vilken skulle utgöra en motvikt mot armén och den övriga militären, etablerade han nämligen en balans liknande den som Portales 1830 hade skapat mellan armén och milisen.

Ibáñez kom emellertid inte att sitta sin period ut. Världskrisen förvärrade den kris som Chile redan tidigare hade hamnat i. Kopparpriserna låg i botten, arbetslösheten var större än någonsin, utlandsskulden var i starkt stigande, och inflationen steg likaledes ohämmat. Ibáñez var inte i stånd att lösa problemen eller att dämna upp det växande missnöjet hos arbetarna, bönderna, tjänstemännen, småbourgeoisin och andra grupper i samhället. När oron 1931 tilltog, valde Ibáñez att avgå. Detta resulterade i en rad större och mindre militära resningar på olika ställen i landet. Den viktigaste av dessa var marinofficerarnas revolt i september 1931, då de övertog hela flottan, sedan den nya regeringen i ett försök att lösa de ekonomiska problemen hade varslat om en 50-procentig nedskärning av alla statligt anställdas löner, inklusive militärens. ”Resningen, som delvis hade inspirerats av det sovjetiska kommunistiska exemplet, slogs ner av armén och i synnerhet av flygvapnet, som bombarderade myteristernas skepp på Coquimbos redd och tvang dessa att ge sig.”⁸

Presidentvalet i november 1931 löste inga problem, och den 4 juni 1932 genomfördes en civil-militär kupp med stöd av Ibáñez-anhängare, socialister och populisterna. Juntan, som leddes av general Arturo Puga och den socialistiska flygöversten Marmaduke Grove, utropade Chiles Socialistiska Republik. Under de tretton dagar den existerade utformade regeringen ett otal dekret och lagar som sedan inte annullerades. På samma sätt förberedde man en nationalisering av koppars och kolen.

Trots att den socialistiska militärregeringen snabbt fick ett starkt stöd bland arbetarna i och kring huvudstaden, störtades den av en ny junta under ledning av Ibáñez' tidigare ambassadör i USA, Carlos Dávila, som också varit med i den föregående juntan. Grove och andra socialistiska ledare deporterades, strejker och politiska rörelser slogs hänsynslöst ned av armén, och det amerikanska utrikesministeriet fick garantier för att nordamerikanska intressen i Chile inte skulle komma att

⁷ A. Joxe, a.a., ss. 62-63 samt not 35.

⁸ Ibid., s. 69.

beröras. Efter 87 dagar störtades Dávila av sin inrikesminister, general Bartolomé Blanche, som snabbt tvingades av ett par garnisoner att överlämna presidentämbetet till presidenten i Högsta domstolen, så att man kunde utlysa val. Valet vanns av den nu konservativa Arturo Alessandri.

Händelserna 1931-32 avspeglade de kraftiga motsättningarna inom de väpnade styrkorna och den snabba radikaliserings av medelklassen och småbourgeoisin som en följd av krisen. Trots denna radikaliserings visade det sig att majoriteten av medelklassen och småbourgeoisin föredrog att följa borgerskapet, som de känner sig mer knutna till än till arbetarklassen, som de fruktar. Därför yttrade sig medelklassens och småbourgeoisins radikaliserings mer som en högerradikaliserings, vilket innebar undertryckande av folkliga rörelser och manifestationer med hjälp av väpnade styrkor.

Händelserna år 1932 fick dock stor betydelse för upprättandet av den folkfront med deltagande av det radikala partiet — landets största —, kommunistpartiet och socialistpartiet⁹ som vann valet 1938. Folkfronten var en klassallians mellan arbetarklassen, medelklassen/småbourgeoisin och den nationella delen av industribourgeoisin samt vissa jordägare (den radikala presidenten Pedro Aguirre Cerda var själv godsägare). Under Alessandris presidenttid övervanns krisens värsta följder, militären ”drog” sig ur politiken (bl.a. genom att hållas i schack av den av Alessandri återupplivade republikanska milisen, som omfattade 50 000 man, vilka huvudsakligen rekryterades bland borgerskapet och de konservativa; milisen upplöstes slutligen 1936).

Under de följande regeringarna förhöll sig militären lojal. Den ekonomiska utvecklingen var till gagn för borgerskapet, de utländska bolagen och medelklassen, men motsättningarna inom militären kvarstod, vilket kom till uttryck vid flera konspirationer från slutet av trettioalet till slutet av fyrtioalet. Mest känt blev general Ariosto Herreras misslyckade försök att tillsammans med Ibáñez och den fascistiska *Frente Nacional Chileno* (Den chilenska nationalfronten) genomföra en kupp mot folkfrontsregeringen 1939 samt de s.k. ”peronistiska” konspirationerna, som man förberedde och försökte genomföra 1943, 1946 och 1948, och i vilka Ibáñez också visade sig vara inblandad.¹⁰

Även om konspirationerna misslyckades, kom den fascistiskt eller korporativistiskt inspirerade ideologin i dem att präglade stora delar av officerskåren, som förblev lojal visavi de växande regeringarna och bl.a. stödde deras politik genom att skjuta på demonstranter, på strejkande arbetare och andra, varvid många människor miste livet.

Den radikalt sinnade Gabriel Gonzáles Videla (1946-52), som valdes med kommunisternas stöd och fram till 1948 hade kommunistiska ministrar med i sin regering, förde en alltmer repressiv och restriktiv politik, bl.a. i ett försök att lösa några av de ekonomiska problem som återigen kom upp till ytan efter andra världskriget och för att söka dämpa det växande missnöjet bland arbetarna och delar av medelklassen och småbourgeoisin. Han förbjöd sedermera det kommunistiska partiet och skickade dess ledare till koncentrationsläger — en åtgärd som hälsades med glädje i Washington. Gonzáles Videla är i dag en glödande antikommunist och en av de skumraskfigurer som ligger bakom den kupp som störtade Allende.

Då Gonzáles Videla emellertid inte kunde lösa de allt större ekonomiska och sociala problemen, dök Ibáñez åter upp på scenen vid presidentvalet 1952. Han vann valet stort på ett populistiskt, delvis peronistiskt inspirerat program, i första hand med hjälp av medelklassens och småbourgeoisins röster, jämte en del arbetarröster samt med stöd från ett av socialistpartierna. Militären var åter vid makten i Chile, visserligen i gestalt av en ”civil” president, men med en

⁹ Se bokens appendix om de politiska partierna i Chile.

¹⁰ A. Joxe, a.a., ss. 78-80.

aktiv uppbackning från militärens sida.

År 1951 bildade en grupp officerare PUMA-gruppen (*Por Un Mañana Auspicioso* — För en lyckobringande morgondag) i syfte att skapa garantier för att Ibáñez valdes till president. År 1954, när Ibáñez hade svårigheter med kongressen, bildade i stort sett samma officerare en grupp som skulle stödja honom under namnet *Linea Recta* (Räta linjen). Fastän några *Linea Recta*-officerare avskedades av ett militärråd utan att det i övrigt fick några följder för Ibáñez, och fastän de sannolikt inte kunde ha samlat någon majoritet för sin sak inom officerskåren, vann deras tankar — som i första hand präglades av peronismen — en viss utbredning bland officerarna.¹¹ Ibáñez' ställning förblev orubbad och han fick vid flera tillfällen utsträckta befogenheter för att lösa de konfliktsituationer som uppstod under sista hälften av femtioalet, till följd av det alltmer förvärrade ekonomiska läget efter Koreakrigets slut. Strejker och demonstrationer förekom ofta, arbetarrörelsen och de två stora arbetarpartierna vann allt större anslutning bland arbetarna och delar av medelklassen och småbourgeoisin. Otillfredsställelsen och besvikelsen växte bland Ibáñez' väljare, som huvudsakligen kom från medelklassen och småbourgeoisin. I detta läge valde Ibáñez att sätta in militärmakt. Vid flera tillfällen sköt militär och *carabineros* skarpt på demonstranter. Det allvarligaste tillbudet inträffade i april 1957, när Ibáñez — med de befogenheter som kongressen beviljat honom — lät sätta in militär för att stoppa de demonstrationer och oroligheter som pågått i tre dagar, beroende på ett lönestopp under en kraftig inflationsvåg. Lönestoppet utgjorde ett viktigt led i den antiinflationistiska politik som den amerikanska expertkommissionen Klein-Sacks hade rekommenderat (f.ö. utgör det alltså en av de viktigaste beståndsdelarna i det inflationsbekämpningsprogram som Internationella valutafonden ”rekommenderar” länder i beroendeställning — och bl.a. sätter som villkor för att dessa ska få sig tilldelade särskilda korttidslån för att klara upp de allvarligaste valutaproblemen).

”För att upprätthålla ordningen öppnade trupperna eld, vilket enligt officiella siffror resulterade i 18 dödade, och enligt inofficiella källor 70 dödade och över 200 sårade.”¹²

Under de följande presidenterna, den ärkekonserverve Jorge Alessandri (1958-64) och den högersinnade kristligt-demokratiska Eduardo Frei (1964-70), var militären mera återhållsam med direkta ingripanden i politiken, vilket inte betyder att dess politiska roll hade upphört. Fram till 1969 följde militären utan att tveka de riktlinjer som regeringen drog upp, vilket bl.a. innebar att militären upprepade gånger sattes in mot strejkande arbetare, demonstranter, bönder och sluminvånare som lagt under sig jord. Vid Salvador-koppargruvan 1965, i Santiago 1967 och i Puerto Montt 1969 krävdes många dödsoffer. I synnerhet under Freis presidenttid sattes militär ofta in, efter hand som det chilenska samhället — som nu blivit helt beroende av nordamerikanska intressen — råkade i allt svårare kriser. Motsättningarna skärptes, inte bara mellan lönearbetarna och borgarklassen, utan också mellan medelklassen/småbourgeoisin (som i hög grad hade bidragit till att den starkt proamerikanske Frei kommit till makten) och storbourgeoisin, och inom själva storbourgeoisin.

Motsättningarna avspeglade sig dels i splittringen mellan de borgerliga partierna fram till presidentvalet 1970 — en splittring som möjliggjorde Allendes valseger — dels i en tilltagande oro inom officerskåren. Denna oro kom på allvar till uttryck vid el tacnazo, en antydning till ett kupp försök, som den starkt konservativt sinnade general Roberto Viaux satte i verket i oktober 1969 genom att överta *Tacna*-pansarregementet i Santiago och ställa en rad krav till regeringen om bl.a. kompensation för de starkt stigande levnadsomkostnaderna. Hade Viaux fått med sig majoriteten av officerskåren, så skulle man sannolikt antingen ha avsatt Frei eller tvingat honom

¹¹ Ibid., ss. 80-81.

¹² Ibid., s. 83.

till att föra en mer högerorienterad och hårdhänt politik.

Gentemot kupplinjen, som representerades av Viaux, stod den dåvarande arméchefen René Schneiders linje, som han definierade med orden: ”De väpnade styrkorna tänker, men de diskuterar inte” — det vill säga, de blandar sig inte i politiken. Efter Allendes valseger den 4 september 1970 förklarade general Schneider för den konservativa tidningen *El Mercurio*: ”Inblandning i politiken är främmande för vår doktrin, vi är garanter för en legal utveckling.”¹³

Allendes valseger gav emellertid kuppflygeln inom de väpnade styrkorna en större anslutning. Under Viaux' ledning förbereddes en kupp mot Frei för att förhindra att Allende av kongressens två kamrar utpekades som Freis efterföljare. Meningen med kuppen, som skulle äga rum i oktober 1970, var att avsätta Frei, insätta en provisorisk militärregering och utlysa nyval, i vilket Frei åter skulle kunna ställa upp som de borgerliga partiernas enhälligt nominerade kandidat och förhindra en socialistisk valseger.^{14, 15} Kuppen förbereddes med president Freis och flera högt uppsatta officerares vetskap och medgivande.¹⁶

Det största hindret för ett lyckligt genomförande av kuppen var arméchefen, general René Schneider. Man beslöt sig för att föra bort honom och använda sig av bortförandet som en anledning till att genomföra kuppen; man tänkte nämligen kasta skulden på den vid denna tidpunkt förbjudna vänsterrevolutionära rörelsen (MIR). Bortförandet misslyckades och Schneider blev den 22 oktober skjuten.¹⁷ Resultatet blev att kongressen beslöt att utse Allende till Freis efterträdare.

Allendes tillträde som president betydde att både det chilenska borgerskapet och de utländska företagen — i synnerhet de amerikanska — kände sina intressen hotade.¹⁸ När de så småningom, under loppet av 1971, hade hämtat sig från överraskningen över Allendes seger, började de lägga hinder i vägen för genomförandet av de reformer som *Unidad Popular* hade på sitt program. I början använde de sig av de många möjligheter som det politiska systemet i Chile erbjöd, med dess avvägning av makten mellan president och kongress; sedan tillgrip de olika former av ekonomiskt sabotage.

Samtidigt arbetade högerflygeln bland de väpnade styrkorna ihärdigt på att förbereda en militärkupp i den händelse de författningsenliga metoderna att avlägsna det socialistiska hotet mot borgarklassens intressen slog fel. Inom armén kände många till vem som önskade en kupp och varför. I augusti 1970 skrev överste Claudio López exempelvis i arméns officiella teoretiska organ för intern distribution, *Memorial del Ejército de Chile*: ”[de väpnade styrkornas] intervention efterlyses ofta av representanter för de samhällslager vilkas rikedomar och egendom hotas av reformer som regeringen planerar eller genomfört. Denna minoritet önskar nu endast

¹³ Jean-Noel Darde och Isabel Santi: ”Des arbitres en uniforme”, *Le Monde Diplomatique*, no. 234, sept. 1973, s. 2.

¹⁴ I enlighet med den chilenska författningen får ingen president sitta två perioder i följd, men det finns inga restriktioner för hur många gånger en och samma person kan väljas till president.

¹⁵ Florencia Varas: *Conversaciones con Viaux*, Santiago 1972, ss. 123-201. I boken ger exgeneral Viaux sin version av händelserna i oktober 1970. Utdrag ur intervjun med Viaux finns återgivna i *Kontakt* nr 2, 1972/73, Köpenhamn, Mellempfolkeligt Samvirke, ss. 28-29.

¹⁶ Florencia Varas, a.a., s. 131 ff.

¹⁷ *Ibid.*, ss. 123-201.

¹⁸ Redan innan presidentvalet ägde rum försökte den stora nordamerikanska koncernen ITT (International Telephone & Telegraph) att förhindra valet av Allende, liksom bolaget sedan var inblandat i försöken att störta Salvador Allende. Om detta kan man läsa i *Socialismen måste krossas*, Föreningen Verdandi/Bokförlaget Prisma, 1973, och i *Subversion in Chile: A Case Study in U.S. Corporate Intrigue in the Third World — ITT—CIA*, Bertrand Russell Foundation/Spokesman Books, London 1972. Bägge är översatta från *Documentos secretos de la ITT y la República de Chile*, Santiago 1972, där originaldokumenten finns återgivna i faksimil.

erövra makten genom att använda sig av militären, som man smickrar genom att kalla den 'befriare' eller 'fäderneslandets frälsare' ”.¹⁹

Det var just med sådana uttryck som bl.a. högerpressen strök militären medhårs i ett systematiskt försök att vinna majoriteten av officerskåren för oppositionens och borgerskapets sak. *Unidad Popular*-regeringen försökte emellertid också vinna officerskåren för sin sak — eller åtminstone säkra dess neutralitet i politiska frågor och dess lojalitet gentemot författningen — dels genom att förbättra arbetsförhållandena och höja lönerna, dels genom att involvera militären i administrationen av landets ekonomi. Man satte officerare på ledande poster i statliga verk, bl.a. vid koppargruvor och inom distributionsapparaten, och diverse militära enheter sattes in för att lösa olika civila uppgifter, bl.a. återuppbyggnadsarbetet efter det våldsamma jordskredet i Valparaiso i juli 1971, vägbyggen m.m.²⁰

För att få ett slut på den långvariga åkeriägarstrejken i oktober 1972 — vars syfte var att försvaga landets ekonomi så mycket att det kaos och missnöje som blev följden skulle ge anledning till en kupp mot presidenten — upptog Allende cheferna för de tre försvarsgrenarna i sin regering. Den lojalistiska arméchefen, general Carlos Pratz Gonzales, fick den viktigaste posten, inrikesministerposten, som också ger befogenheter som vicepresident i händelse av presidentens sjukdom eller frånvaro.

Trots detta, trots att *Unidad Popular*-regeringen var den regering under nyare tid, som gjorde mest för militären — och i synnerhet för officerskåren — lyckades man inte splittra, neutralisera eller vinna militären för den politik *Unidad Popular* ville föra. Däremot modererade *Unidad Popular* sin politik, inte minst efter försvarsgrenschefernas inträde i regeringen — ett gästspel som varade från den 3 november 1972 till den 28 mars 1973, det vill säga, till tre veckor efter kongressvalet den 4 mars. Denna moderation, som var ett försök att tillmötesgå dels de moderata borgerliga försvarsgrenscheferna, dels det viktigaste oppositionspartiet, de kristliga demokraterna, vidgade avståndet mellan regeringen och dess egentliga sociala bas, arbetarna och bönderna, som krävde en mera radikal politik, i synnerhet under och efter åkeriägarstrejken i oktober 1972, då tiotusentals arbetare, bönder och studerande svarade för att produktions- och distributionsapparaten hölls igång.

Bland officerarna dominerade å andra sidan den intensiva fascistpropagandan, som spreds av olika organisationer (i synnerhet *Patria y Libertad* — Fosterland och frihet). I april 1972 försökte den fascistiske och starkt rasistiske f.d. majoren Arturo Marshall (som även varit inblandad i Viaux' aktiviteter) förgäves sätta i gång en kupp. Då han blev avslöjad flydde han till Bolivia, varifrån han deltog i planläggningen av den kupp som störtade Allende. Andra officerare uttalade sig också mot regeringen. Bland dem utmärkte sig överste Labbé, chef för militärakademin, vilken i slutet av 1971 våldsamt motsatte sig Fidel Castros besök i Chile. Han blev sedermera avskedad och ställde upp som kandidat för det starkt konservativa nationalistpartiet (*Partido Nacional*) vid kongressvalet i mars 1973. Flygvapnets stabschef, Walter Heitmann, blev också avskedad för politisk verksamhet, och samma sak skedde i september 1972 med arméns instruktionschef, general Canales Márquez, sedan president Allende avslöjat att han var

¹⁹ Cit. i J-N Darde och I. Santi, a.a., s. 2.

²⁰ Av översikterna i kapitlen om försvaret i president Salvador Allendes årliga rapporter till kongressen, avlämnade den 21 maj varje år, kan man få en uppfattning om i vilken utsträckning UP-regeringen engagerade de väpnade styrkorna i civila uppgifter. Se *Mensaje del Presidente Allende ante el Congreso Pleno*, Santiago, Presidencia de la República, 1971, 1972 och 1973. Se även ”Support for Your Local Police — U.S. Military and Police Aid to Chile” i Elizabeth Farnsworth et al.: *New Chile*, Berkeley/New York, NACLA, 1972, s. 52, samt Max Dickmann: ”Militär og politik i Chile”, *Kurasje*, nr. 5/6 1972, ss. 52-54.

inblandad som en av ledarna i en planerad kupp som skulle äga rum enligt följande förteckning:

- lamslå Chile genom att provocera en kommunikationsstrejk och därigenom söka hindra livsviktiga livsmedelstransporter och liknande att nå fram till sina destinationer (strejken genomfördes sedermera, som tidigare nämnts)
- anstifta oroligheter
- delvis ödelägga järnvägslinjer och andra kommunikationsmedel
- organisera massiva provokationer mot de väpnade styrkorna i samband med den traditionella militärparad den 19 september varmed man firar självständighetsdagen den 18:e
- återföra f.d. majoren Marshall från dennes exil i Bolivia och organisera ex-generalen Viaux' flykt från fängelset²¹

Så länge försvarsgrenscheferna satt kvar i regeringen gick fascisterna och den övriga högerflygeln ganska försiktigt till väga, men efter den överväldigande framgången för *Unidad Popular* vid kongressvalet den 4 mars 1973, insåg borgarklassen och dess partier att tiden arbetade för de revolutionära krafterna hos arbetarna och bönderna, att dessa hade gjorts medvetna under de senaste två-tre åren och att de, vid en tidpunkt när de hade organiserat sig bättre, skulle kunna tvinga *Unidad Popular*-regeringen att gå i en mer revolutionär riktning.

Därför skärpte borgarklassen sin kampanj mot regeringen och vänsterflygeln och började på allvar planlägga och förbereda den kupp som ägde rum den 11 september 1973. Man hade gett upp tanken på att hålla sig inom de legala ramar man varit med om att skapa; det gällde att till varje pris störta eller åtminstone oskadliggöra den regering som — hur moderat den än var — i kraft av sin blotta existens innebar ett hot mot borgarklassens makt och privilegier. Såväl det kristligt demokratiska partiets högerflygel som nationalistpartiet planerade tillsammans med delar av officerskåren — skenbart oberoende av varandra — en kupp. En viss samordning tycktes efter hand inträda mellan de olika linjerna. I april utbröt en strejk bland tjänstemännen och ett antal arbetare vid den stora *El Teniente*-gruvan, som hade tillhört *Kennecott Copper Company*. Strejken innebar en allvarlig nedgång i landets produktion och export av koppar, vilket uppenbart också var avsikten, eftersom kopparn inbringar Chile omkring 80 procent av dess exportintäkter.

På alla upptänkliga sätt underblåste de borgerliga partierna och den borgerliga pressen, radion och televisionen de missnöjeskänslor som sedan 1972 på allvar börjat sprida sig i medelklassen och småbourgeoisin, inte minst som en följd av inflation och varubrist (den sistnämnda framkallad och förstärkt inte minst av borgarklassens produktions sabotage, USA:s ”tysta blockad” och de mer köpstarkas hamstring, upplagring och olagliga handel med olika nödvändighetsartiklar). Överallt uppeggade borgerskapet ett klasshat utan all like i Chiles historia, ett klasshat som fick en fruktbar jordmån i medelklassens och småbourgeoisins traditionella fruktan för arbetarklassen och hos yrkesmilitärerna, inte minst på grund av den historiska roll militären har spelat som den borgerliga samhällsapparatusens väpnade del, dvs. som undertryckare av arbetarnas och böndernas politiska och fackliga meningsyttringar.

Den 29 juni 1973 gjordes ett försök att störta Allende. En pansaravdelning från *Tacna*-regementet omringade presidentpalatset och besköt detta. Efter några få timmar var försöket emellertid avvärt. Frågan är ändå om det verkligen var något kupp-försök. Det föreföll visserligen som om flera militära enheter var beredda att ansluta sig till kuppledaren, överste Roberto Souper, om det hade lyckats denne att tränga in i presidentpalatset. Inte desto mindre är det mycket som tyder på

²¹ Om dessa förhållanden, se bl.a. Jens Lohmann: ”Balance-kunst i forholdet til de væpnede styrker”, *Kontakt* nr. 2 1972/73, ss. 28-31, samt J-N Darde och I. Santi, a.a., s. 3.

att det mera var fråga om en skenkupp, en försöksballong, som bl.a. skulle visa på vilket sätt regeringen och arbetarna reagerade, så att man kunde kartlägga tänkbara motståndsnästen när den riktiga kuppen väl genomfördes.

Kort efter den 29 juni började militära förband över hela landet systematiskt genomföra razzior på fabriker, lantbrukscentraler (ett slags kollektiv) och i arbetarkvarter enligt ”Lagen om vapenkontroll”, som hade antagits i oktober 1972 och tillstyrkts av partierna inom *Unidad Popular* som tänkte sig att lagen skulle kunna användas för att beslagta de vapen som fanns hos de olika fascistgrupperna. Lagen skulle administreras av de väpnade styrkorna, men dessa genomförde inte vid något tillfälle en enda razzia mot någon av de fascistiska organisationernas tillhåll.

Under loppet av juli och augusti skärptes det politiska klimatet — alla väntade en kupp. Den 26 juli inleddes den sista viktiga fasen i kupplanerna. Åkeriägarförbundets ledare, León Vilarin, utlyste en ny åkeriägarstrejk, som avblåstes först sedan kuppen genomförts. Under loppet av augusti utmanövrerade kuppledarna det fåtal lojala officerare som var kvar i toppen, först och främst arméchefen, general Prats, som avlägsnades den 23 augusti. Den 9 augusti återinträdde Prats i regeringen tillsammans med några andra generaler, ett drag som inte precis skapade begeistring bland arbetarna.²²

Trots detaljerad kännedom om en betydande del av kuppförberedelserna²³ hyste såväl president Allende som i synnerhet kommunistpartiets ledare och de mera moderata socialistledarna fortfarande en blind tillit till de väpnade styrkornas lojalitet mot den lagligt valda regeringen och tycktes anse att kuppännens anhängare inte utgjorde någon majoritet bland de väpnade styrkorna.²⁴

Den hållning man inom *Unidad Popular* intog gentemot de väpnade styrkorna vittnade på det hela taget om att man hyste större tillit till dessa än till de klasser som utgjorde regeringens självklara sociala bas, arbetarna och bönderna. I stället för att främja den organisationsverksamhet som i växande omfattning ägde rum bland arbetare, bönder och sluminvånare i form av kommunråd (*Consejos Comunales*) och arbetsplatsförsvar (*Cordones Industriales*) — ett slags lokalt fungerande sammanslutningar av arbetarråd — för att nu nämna ett par av de viktigaste, gick regeringen närmast emot den och tillsatte bl.a. officerare på poster i administrationen där de fick till uppgift att kontrollera folkliga organ (såsom JAP, *Juntas de Abastecimiento y Precios*, dvs. priskontroll- och distributionsnämnder, lokala organisationer som upprättats i bostads-kvarteren med syfte att kontrollera priserna och tillförsäkra en rimlig distribution av nödvändighetsvaror) och kunde hindra deras utveckling och aktiviteter.

På samma sätt är det påfallande att regeringen — som ett led i sina försök att vinna/neutralisera de väpnade styrkorna — tillät ett fortsatt stöd från USA till militären i form av vapen, utrustning och utbildning av chilenska officerare på kurser i USA och på andra nordamerikanska baser, varigenom den chilenska militärens beroende av USA inte bara bestod, utan även förstärktes. Redan tidigare var Chile näst Brasilien det latinamerikanska land som fick mest militärt bistånd från USA: 175,8 milj. US-dollar åren 1950-70. Detta stöd minskades inte på något sätt. År 1971 beviljade USA bl.a. 5 milj. dollar till inköp av transportflyg, och 1972 beviljades minst 10 milj.

²² Se bl.a. *Chile Hoy* nr. 62, Santiago, 17 aug. 1973, s. 9.

²³ Bl.a. publicerade *Chile Hoy* i sina tre sista nummer, nr 63, 64 och 65 den 24 och den 31 aug. samt 7 sept. 1973, mycket detaljerade och väldokumenterade översikter över kuppförberedelserna i de tre försvarsgrenarna.

²⁴ Det kan bl.a. utläsas ur president Allendes svar på arméchefen, general Prats avskedsansökan, som båda återgavs i utdrag i *Chile Hoy* nr. 64, 31 aug. 1973, s. 11.

dollar till inköp av militär materiel.²⁵ Dessutom har nordamerikanska officerare besökt Chile åtskilliga gånger under Allendes regering, och enheter ur den amerikanska flottan har varje år hållit sina s.k. UNITAS-övningar utanför Chiles kust tillsammans med enheter ur den chilenska flottan.²⁶ När kuppen ägde rum den 11 september 1973 befann sig amerikanska flottenheter utanför Chiles kust för att delta i årets UNITAS-övning.

Chiles väpnade styrkor hör till Latinamerikas bäst utrustade och utbildade. De baserar sig delvis på värnplikt, men det finns ett mycket stort inslag av yrkesmilitär, vilkas klasstillhörighet och bakgrund är avgörande för militärens politiska hållning. Enligt en undersökning som gjordes på arméns officersskola 1966 kommer 42 procent av officerarna från den välbärgade borgarklassen, 39 procent från den välbeställda medelklassen och 19 procent från den lägre bourgeoisin. Enligt samma undersökning kommer 65 procent av de högre officerarna (från överste och uppåt) från medelklassen.²⁷ Medelklassen i Chile har uppstått tillsammans med den nya industri- och köpmannaklassen, som började göra sig gällande från omkring mitten av förra århundradet, och med statsapparatusens utbyggnad. Som vi har sett i det föregående är de väpnade styrkornas utveckling nära förbunden med dessa klassers utveckling. Det torde därför vara ganska självklart att militären i ett (beroende) kapitalistiskt land som Chile inte kan förväntas vilja medverka till att utrota de klasser den själv hör samman med. Omkring 50 000 man i de tre traditionella försvarsgrenarna, plus ca 25 000 carabinieri — enligt vissa källor något mer; sammanlagt upp emot 100 000 man²⁸ — är borgerskapets viktigaste hjälpmedel när det gäller att trygga sina privilegier och sin makt.

Inte desto mindre förklarade marxistiska partier att det skulle vara möjligt att neutralisera krigsmakten. Varför? Framför allt därför att denna kolattro på militärens neutralisering otvivelaktigt är en följd av en politisk strategi som lägger avgörande vikt vid ”den fredliga vägen” till socialismen och således på förhand utesluter eller avvisar möjligheten av en direkt, väpnad konfrontation med borgerskapet. Det sammanhänger i sin tur med den syn på staten som många arbetarpartier (de socialdemokratiska och många kommunistpartier) efter hand kommit att utveckla. Man har av allt att döma övertagit den borgerliga uppfattningen av staten som ett neutralt, opolitiskt organ utan någon bestämd klasstillhörighet, eller med andra ord: man har underlåtit att företa någon som helst klassanalys som underlag för den politiska strategi man gjort upp.²⁹ Härigenom ersätter man dialektiken med eklekticism, jämför Lenin.³⁰

Att kuppen mot *Unidad Popular*-regeringen lyckades och att militärjuntan i flera månader efter kuppen varit enig om att utlösa en terrorvåg utan motstycke i Latinamerikas nyare historia, betyder inte att de väpnade styrkorna utgör någon homogen, monolitisk institution. Tvärtom. Den splittring och oenighet som fanns före kuppen har inte försvunnit. Dels finns det så att säga hierarkiska motsättningar till följd av institutionens struktur och sätt att fungera, dvs. motsättningarna mellan överordnade och underordnade, i synnerhet mellan grupperna meniga, befäl och

²⁵ Det militära biståndet från USA åren 1971-73, tillsammans med det projekterade biståndet för 1974, uppgick till sammanlagt 45,5 milj. US dollar, vilket är en fördubbling i förhållande till den föregående fyraårsperioden. Den civila hjälpen sjönk under samma period till 4 milj. dollar. *NACLAs Latin America & Empire Report*, vol. VII, nr 8, okt. 1973, s. 8.

²⁶ ”Support for Your Local Police” a.a., s. 53; M. Dickmann, aa., ss. 50-52, 54; Tad Szulc i *New York Times*, 9 dec. 1972, cit. i E. Farnsworth et al.: ”Chile — Facing the Blockade” i *NACLAs Latin America & Empire Report*, vol. VII, nr 1, jan. 1973, s. 18; J—N Darde och I. Santi, a.a., s. 2; A. Joxe, a.a., ss. 99-100.

²⁷ Cit. i J-N Darde och I. Santi, a.a., s. 2.

²⁸ Ibid., samt A. Joxe, a.a., ss. 91-99.

²⁹ Dessa förhållanden utreds i bl.a. Fernando Castillo, Rafael Echeverría och Jorge Larrain: ”Las masas, el Estadio y el problema del poder en Chile”, *Cuadernos de la Realidad Nacional*, nr 16, Santiago, april 1973, ss. 32-35 (1-70).

³⁰ V. I. Lenin: *Staten och revolutionen*, Stockholm, Tema/ Rabén & Sjögren, 1964, s. 32.

officerare. Dels finns det motsättningar mellan grupper av officerare, beroende på olikartad bakgrund, olika intressen osv., och slutligen motsättningar mellan de olika försvarsgrenarna. De sistnämnda motsättningarna visar också att det chilenska borgerskapet fortfarande är fyllt av starka, motstridiga intressen, liksom maktkampen inom de väpnade styrkorna avslöjar att ingen fraktion inom det chilenska borgerskapet är tillräckligt stark att skaffa sig full kontroll över de andra.

Även om en fascistisk, korporativistisk ideologi är förhärskande inom militären efter kuppen, utgör den inte den enda förhärskande ideologin bland yrkesmilitärerna, eftersom vissa militärer fortfarande är anhängare av en återgång till ett parlamentariskt tillstånd. Denna del, liksom befälen och de meniga, som i stort sett består av arbetare, bönder och småhantverkare, vill motståndsrörelsen mot militärregimen försöka vinna för sin sak. Frågan är bara hur mycket den fram till kuppen dominerande, reformistiska flygeln av *Unidad Popular* — med kommunistpartiet i spetsen — har lärt av erfarenheterna från kuppen, hur mycket man vill satsa på ett samarbete med militären eller delar av den. Den historiska erfarenheten visar att militären i ett kapitalistiskt samhälle försvarar och skyddar den härskande klassens vitala intressen, oberoende av vilka ideal som gäller i övrigt, och den säger också att ingen militärkupp — inte heller den chilenska — är en tillfällig företeelse, vilket man kan få intryck av när man läser bl.a. traditionella kommunistiska ledares uttalanden och artiklar.³¹

Originalbidrag © Jens Lohmann 1974

³¹ ”Även om man färdas på allfarvägen, kan man råka ut för rövare som ger sig till att slå ner en.” (Ib Nørlund, a.a., s. 313.)

Paul M. Sweezy: Frågan om makten

Denna analys, som skrevs efter kuppen i Chile, tar upp problemet om den politiska makten. Sweezy gör gällande att sedan man underlåtitt att lösa denna fråga i samband med kommunalvalet i april 1971, misslyckades Unidad Popular med att behålla det politiska initiativet och reagerade bara på högerens taktik. Analysen handlar också om vilka möjligheter som stod öppna för att förhindra att kuppen utlöstes. Slutsatsen måste med andra ord bli att kuppen bland annat berodde på regeringens bristande beslutsamhet.

Artikeln publicerades i decembernumret 1973 av Monthly Review under titeln "Chile: The Question of Power".

Tragedin i Chile bekräftar vad som borde ha varit och för många också var uppenbart hela tiden, att det inte fanns någon fredlig väg till socialismen. De som är oåterkalleligt hemfallna åt ickevåldsprincipen vore mer konsekventa om de erkände att de inte är revolutionärer och inskränkte sin verksamhet till att eftersträva reformer som ligger väl inom ramen för det kapitalistiska systemet. Anledningen är helt enkelt att de som gynnas av det rådande systemet, däribland många som inbillar sig göra det, inte kommer att ge upp utan strid och heller inte kommer att avstå från att bruka alla tillgängliga medel i kampen.

Men det betyder inte, och den chilenska erfarenheten bevisar ingalunda, att endast våldsamma medel skulle vara ändamålsenliga och effektiva i kampen för socialismen. Det betyder endast att i ett visst skede av processen är en våldsam konfrontation oundviklig. Följaktligen måste frågan om den våldsamma konfrontationen vara central för all socialistisk strategi och taktik i alla skeden av processen. Problemet gäller inte hur man ska undvika en våldsam konfrontation, utan hur man ska förbereda sig för den och vinna den. Ur denna synvinkel sett har den chilenska erfarenheten mycket att lära oss.

Vi måste börja med att erinra om och understryka den djupa sanning som är själva kärnan i Lenins stora verk *Staten och revolutionen*: den borgerliga staten är till för att skydda den borgerliga samhällsordningen. Följaktligen kan den inte användas till att omvandla denna samhällsordning. Den måste brytas sönder och ersättas med en stat som företräder de exploaterade klassernas intressen. Först *efter* att detta har skett är det meningsfullt att tala om en övergång till socialismen.

Den chilenska erfarenheten visar att det är möjligt för en regering med en långtgående socialistisk målsättning att komma till makten med de medel som en borgerligt demokratisk konstitution erbjuder. Där detta är möjligt har de socialistiska krafterna inget annat val än att använda dessa medel efter bästa förmåga: att vägra göra det vore att överge de borgerliga partiernas politiska arena. Vad som gick galet i Chile hände därför efter och inte före valet av Allende 1970. Och som otvetydigt framgår av de föregående anmärkningarna var kärnfrågan *Unidad Populares* (UP) oförmåga att förutse och att göra allt som stod i dess makt för att förbereda sig för den väpnade konfrontation som var ödesbestämd att komma och som också till slut kom den 11 september 1973.

Vad kunde då folkfrontsregeringen ha gjort?

För att besvara den frågan måste vi gå tillbaka i den nya regimens historia, till dess makttillträde i november 1970. Den chilenska bourgeoisins första reaktion på valet av Allende var att råka i panik. Aktiemarknaden bröt samman, kapital (och en del kapitalister) flydde landet, produktionen gick ned och arbetslösheten steg. Samtidigt försökte yttersta högern underblåsa en kupp, en ansträngning som ledarna för de väpnade styrkorna då ansåg olämplig och potentiellt ödesdiger.

De misslyckade kuppöversöken stärkte Allendes ställning politiskt, och vid årets slut började den nya ekonomiska politiken till förmån för de breda folkmassorna (prisstopp och löneökning, utvidgade program för bostadsbyggande och för offentliga arbeten, påskyndande av jordreformen) att ge resultat. Regeringens popularitet och politiska bas ökade snabbt under de första månaderna 1971, något som bevisas av kommunalvalen i april i vilka alla partierna deltog och som inte gällde lokala frågor utan stöd till eller opposition mot UP-regeringen. Under det att Allende hade fått 36,3 % av rösterna i presidentvalet, ökade UP-partiernas andel till 50,9 % i april. *Unidad Popular* vann alltså en absolut majoritet och ökade sin andel av det totala röstetalet med inte mindre än 40 % under sina sex första månader vid makten. Detta var en lysande framgång, säkert unik i de politiska valens historia. Den öppnade nya perspektiv och nya möjligheter. Chiles verkliga tragedi är att denna vid en återblick så uppenbara sanning inte uppfattades och behandlades på ett fantasirikt sätt av frontens politiska ledare.

Valet av Allende gav *Unidad Popular* kontroll över en gren av statsstyrelsen, den verkställande makten. De andra grenarna — den lagstiftande makten, domstolsväsendet och de väpnade styrkorna — förblev i händerna på frontens fiender. För att förvärva statsmakten måste *Unidad Popular* erövra dessa fästen från fienden: ett misslyckande därvidlag skulle förr eller senare medföra att de skulle användas som baser från vilka fienden kunde inleda sitt motangrepp mot folkfronten och driva bort den från den verkställande grenen.

Den situation som förelåg efter aprilvalen var ytterst gynnsam för *Unidad Popular*. Två ting bör hållas i minnet i detta sammanhang. För det första hade den chilenska konstitutionen ändrats under den tidigare kristligt demokratiska regeringen, så att folkomröstningar kunde anordnas för att bryta dödlågen mellan presidenten och kongressen. Och för det andra hade UP i sitt valprogram krävt att tvåkammerssystemet (deputeradekammaren och senaten) skulle ersättas av en folkförsamling med en enda kammare. Det hade varit fullt möjligt för regeringen, och helt inom ramarna för det författningensliga förfarande Allende hade lovat att respektera, att tolka kommunalvalen i april som en fullmakt att gå vidare med genomförandet av sitt program. Förfarandet och de eftersträlvade resultaten skulle ha blivit ungefär så här (ett misslyckande var naturligtvis också en möjlighet, en fråga som vi återkommer till senare). Ett lagförslag som avskaffade tvåkammerssystemet och ersatte det med den föreslagna folkförsamlingen kunde ha underställt kongressen. Det skulle naturligtvis ha förkastats och sålunda öppnat vägen för en folkomröstning. Om UP-fronten då hade genomfört en intensiv kampanj, undervisat väljarna i de bakomliggande frågorna och höjt deras politiska medvetenhet, är det rimligt att anta att aprilmajoriteten kunde ha hållits och kanske t.o.m. ökats. Nästa steg skulle ha blivit att vinna en majoritet av platserna i den nya folkförsamlingen. Om man hade lyckats med detta skulle många viktiga lagar som hade förhindrats av den gamla kongressen ha kunnat antas. Dessutom skulle domstolsväsendet ha kunnat reformeras och besättas med ny personal (en annan punkt i UP-frontens valplattform).

Därmed skulle de väpnade styrkorna ha blivit den enda grenen av statsstyrelsen utanför UP-frontens kontroll och det sista hindret för erövrandet av den verkliga statsmakten. Hur man bäst hade fört den sistnämnda kampen är inte så uppenbart som i de ovan skisserade fallen. Men en sak är klar: *Unidad Popular* skulle ha gett sig in i kampen omedelbart, medan den stod på höjden av sin prestige och hade det politiska initiativet helt i sina händer. Reaktionära officerare skulle ha avlägsnats och lojala befordrats till nyckelposter. Lönerna, levnadsvillkoren och de demokratiska rättigheterna för meniga och underofficerare skulle ha utökats och förbättrats. Politisk skolning skulle ha införts i utbildningsprogrammen. Och, vad som kanske är allra viktigast, alla kontakterna mellan den chilenska militären och Förenta staterna skulle ovillkorligen ha brutits. Samtidigt skulle UP-frontens administration ha börjat organisera, beväpna och utbilda en folkmilis och anförtro den mer och mer av det ansvar som ditintills hade varit inskränkt till armén och

den nationella polisen (*carabineros*). Alla dessa åtgärder tillsammans skulle relativt snabbt leda till att det gamla borgerliga militära etablissemang ersattes med ett nytt under de socialistiska krafternas kontroll. När detta hade blivit uppnått skulle det chilenska samhällets omvandlingsprocess från kapitalismen till socialismen ha kunnat börja på allvar.

Den stora frågan som här måste besvaras är varför UP-regeringen misslyckades med att gå vidare på den inslagna vägen såväl på det politiska som på det militära området. En del av svaret skulle naturligtvis kunna vara att betydande delar av UP-frontens ledning egentligen inte ville fullborda erövrandet av statsmakten och inleda övergången till socialismen, lika litet som t.ex. det brittiska labourpartiet eller de skandinaviska socialdemokraterna vill fullfölja sådana mål. Det ligger otvivelaktigt någon sanning i detta, men det är inte den sidan av saken som sysselsätter oss här. I ledningen för UP fanns också uppriktiga socialister, som erkände behovet av att kunna kontrollera den lagstiftande makten och domstolsväsendet och åtminstone neutralisera de väpnade styrkorna, men som ändå inte förordade, än mindre öppet gjorde sig till talesmän för ett oförväget handlande efter de angivna riktlinjerna. Hela UP-ledningen kunde mycket väl ha utgjorts av sådana människor utan att regeringspolitiken för den skull hade blivit annorlunda än den faktiskt var. Det är deras bedömning av situationen och deras sätt att resonera som socialister överallt måste förstå och lära sig komma till rätta med om framtida tragedier som Chiles ska kunna undvikas.¹

Låt oss först se på folkregeringens försvarspolitik, som i allt väsentligt var motsatsen till den ovan antydda. Generalerna och amiralerna behandlades med silkesvantar, och ansträngningar gjordes för att ge dem ökat ekonomiskt och politiskt ansvar. När MIR (den revolutionära vänsterrörelsen) försökte bedriva politiskt arbete bland de meniga fick regeringen sig en allvarlig knäck: Allendes egen brorson sattes i fängelse för sådan verksamhet. Förenta staternas hjälp till militären tilläts fortgå samtidigt som Washington ströp krediterna till själva regeringen såväl från amerikanska banker som från internationella lånekontor. Några månader före kuppen den 11 september 1973 tillät Allendeadministrationen utan att utnyttja sin vetorätt kongressen att genomdriva en lag som gav de väpnade styrkorna rätt att söka efter vapen var som helst, vilket resulterade i en sannskyldig terror mot arbetare på fabrikerna och i hemmen. UP:s militärpolis skulle kort sagt inte bara tolerera utan uppmuntra och stärka en fiende och en imperialismens femtekolonnare i sin mitt.

Varför? Jag tror att svaret är en blandning av politisk naivitet och fruktan. Några av UP:s ledare och däribland förmodligen Allende själv svalde myten om att den chilenska militären skulle förhålla sig politiskt neutral och inte ingripa. De kände till de talrika komplotterna och sammansvärjningarna bland officerare på yttersta högerkanten, men de ville tro att officerskåren som helhet skulle hålla sig utanför så länge regeringen respekterade de konstitutionsenliga normerna. Samtidigt och stick i stäv mot denna myt fruktade de att varje försök att omorganisera militären eller att lägga sig i dess monopol på vapenmakt och dess självständighet i fråga om disciplin, utbildning, osv. skulle utlösa en omedelbar kupp mot vilken regeringen skulle stå maktlös och inte kunna försvara sig.

Nu behöver vi inte avslöja myten. Det ombesörjdes på ett effektivt sätt den 11 september, och man kan bara hoppas att inte bara chilensarna utan socialister världen över lärt sig läxan en gång för alla. Fruktan är en annan sak. Att den inte var ogrundad behöver knappast sägas. Men vad

¹ Den följande analysen grundar sig mindre på publicerat material än på vad jag fick veta eller kunde sluta mig till av politiska diskussioner med många medlemmar av den chilenska vänstern, både inom och utom folkfronten, under mina besök i landet i november 1970 och oktober 1971. Deltagande i dessa diskussioner var personer som stod president Allende nära och andra politiskt verksamma personer i folkfrontsregeringen och dess partier.

ledningen för *Unidad Popular* borde ha vetat var att om de menade allvar med en chilensk väg till socialismen, måste de förr eller senare ta itu med militärproblemet. Den fråga man borde ha ställt sig de första månaderna 1971 var om detta var den gynnsammaste tidpunkten för konfrontationen. Från den socialistiska strategins synpunkt var med andra ord problemet att välja den rätta tidpunkten. Men detta gällde inte bara konfrontationen med militären, utan också hela frågan om att omstrukturera och vinna kontroll över lagstiftningen och domstolsväsendet. Som bekant gjorde UP-ledningen inga drag på någon av dessa fronter, och det är av avgörande betydelse att förstå varför den inte gjorde det.

Huvudskälet tror jag var en oförmåga att korrekt bedöma vad som hände under perioden mellan presidentvalet i september 1970 och kommunalvalen i april 1971. Som redan påpekats följdes den första paniken och den ekonomiska förlamningen av en återhämtning, kännetecknad av en uppgång i massornas köpkraft och en brant nedgång i arbetslösheten. Det fanns otvivelaktigt ett direkt orsakssamband mellan å ena sidan denna återhämtning, med vad den medförde av förbättrade levnadsvillkor för de lägre klasserna, och å andra sidan de uppseendeväckande framgångarna för *Unidad Popular* i kommunalvalen. Misstaget låg i att misstolka och överskatta dessa framgångar, i att anta att de utgjorde början till en ny och varaktig fas av fortsatta framgångar för folkets stora massa. Ty om detta hade varit fallet, skulle den logiska slutsatsen ha blivit att det inte fanns någon anledning att fatta svåra och obestriddliga riskfyllda politiska beslut direkt efter aprilvalen. Tvärtom kunde som ett övertygande argument hävdas att det vore ett misstag att slå in på en sådan kurs vid denna tidpunkt: mycket bättre vore att låta de gynnsamma trenderna fortsätta att utvecklas. Om UP-koalitionen vann en egen majoritet i april, kunde man tryggt vänta sig att den skulle öka till 55 eller 60 % på ytterligare sex månader. Då skulle man slå till. Under mellantiden skulle all energi inriktas på att förbättra UP-regeringens insatser, i synnerhet dess ekonomiska åtgärder och program. För närvarande var slaget om produktionen avgörande. De olösta politiska frågorna kunde lugnt uppskjutas tills de verkligen var mogna för en lösning.

I efterhand är det lätt att se att detta var en tragisk illusion. De förbättringar man hade hoppats på kom aldrig till stånd. UP:s politiska bas fortsatte inte att öka. Den chilenska bourgeoisin hämtade sig från chocken och förvirringen och började slå tillbaka på ett mera organiserat sätt. Det internationella finanskapitalet, lett av Förenta staterna, utsatte Chile för ett kreditembargo som gjorde det allt svårare att importera de livsmedel, de råvaror och den kapitalutrustning som det så väl behövde. Chanserna att vinna en folkomröstning tycktes krympa samtidigt som faran av att konfronteras med militären blev alltmer överhängande. Det enastående tillfälle som aprilvalen hade erbjudit dunstade bort för att aldrig komma åter. I slutet av 1971 hade UP förlorat initiativet och praktiskt taget övergett försöken att utarbeta en sammanhängande strategi för maktövertagandet. På regeringsnivå inträdde en period av överksamhet då man levde från dag till dag i hopp om någon oväntad vändning i händelserna. Den verkliga kampen gled alltmer över till gatorna, fabrikerna och övriga arbetsplatser, där arbetarklassen och bourgeoisin gick till en direkt aktion som endast kunde sluta med seger i väpnad kamp för den ena eller andra parten. Och det faktum att detta inträffade med de väpnade styrkorna alltjämt stadigt i fiendens händer, komprometterade allvarligt — och som det visade sig ödesdigert — utsikterna till en seger för arbetarklassen.

Jag sade nyss att detta är lätt att se i efterhand. Men jag vill inte göra gällande att det var omöjligt att se de grova dragen, om än inte detaljerna, i den situation som utvecklades under dessa avgörande månader år 1971. Nyckeln till problemet var en riktig analys av det ekonomiska läget efter regeringens makttillträde. Det är utmärkande för kapitalistiska ekonomier, och i synnerhet för underutvecklade sådana, att de förfogar över relativt stora outnyttjade tillgångar — oanvänt

realkapital, arbetslösa arbetare, råvaror och halvfabrikat. Chile 1970 var inget undantag. Dessutom hade Chile — något som sammanhänger med Vietnamkriget — stora valutareserver till följd av stark efterfrågan och höga priser på koppar, landets viktigaste exportvara. Det fanns därför inga hinder eller flaskhalsar i vägen för en snabb ökning av produktionen, i synnerhet inte i de teknologiskt föga krävande industrier som framställer konsumtionsvaror (textilier, kläder, hus-hållsutrustning, osv.) och det var just vad som skedde när regeringen antog en skatte-, löne- och prispolitik som syftade till att öka massornas köpkraft.² Genom att öka mängden insatt kapital i förhållande till utnyttjad arbetskraft kunde kapitalisterna i de berörda industrierna öka sina profiter trots löneökningar och prisstopp. Men det visar på intet sätt prov på någon benägenhet att göra kapitalinvesteringar som endast kunde ge utdelning i en mer eller mindre avlägsen framtid. I ett ytterligt osäkert klimat är kapitalister måna om att roffa åt sig vad de kan för dagen, men motvilliga att göra några utfästelser för morgondagen. Och i sin långsiktiga verksamhet ser de till att vägledas av vad de anser vara i systemets intresse och till förfång för fienden. Följaktligen måste det ekonomiska uppsvinget i början av 1971 ses som ett helt kortsiktigt och övergående fenomen.³ Detta så mycket mer som en fortsättning till stor del var beroende av tillgången till den strategiskt viktiga importen i en tid då kopparpriserna föll och de internationella bankirerna och lånekontoren vägrade att ge Chile ytterligare lån. De trygga utländska valutareserverna från perioden före Allende började smälta ihop så snart UP vunnit segern vid valurnorna och skulle av allt att döma ha länsats inom en relativt snar framtid.

För mig förefaller det klart att en verklig revolutionär ledning skulle ha insett denna situation och dragit den logiska slutsatsen att valsegern i april ställde UP-regeringen inte bara inför möjligheten utan den oundvikliga nödvändigheten att vidta djärva och beslutsamma åtgärder för att överta den fullständiga kontrollen över statsapparaten från bourgeoisin. Men om jag har rätt eller fel har ingen betydelse nu: vad som betyder något är att detta är den lärdom vi måste dra av den chilenska erfarenheten. Att erövra hela statsmakten *måste* vara det allt överskuggande målet för

² Leo Huberman och jag rapporterade ett liknande fenomen på Kuba i ett jämförbart skede av den kubanska revolutionen. Under vårt besök på Kuba, skrev vi på våren 1960, slogs vi åter och åter av ”i vilken utsträckning snabba och betydelsefulla resultat kunde uppnås bara genom att avlägsna det gamla samhällets värsta missbruk och slöseri. För att uttrycka saken annorlunda fanns det en mycket stor outnyttjad (eller missbrukad) potential i den kubanska ekonomin och samhället, och denna omständighet har gjort det möjligt för den nya regimen att snabbt och tämligen lätt genomföra vissa saker som under mindre gynnsamma betingelser skulle ha tagit år i anspråk.” Och vi citerade en utredning från handelsdepartementet som sade att ”få länder tyngs av ett större överskott på underutnyttjad produktionsutrustning”. Chile befann sig i något av samma situation 1970-1971, ett faktum som naturligtvis var välkänt för folkfrontens ekonomer. Citaten är hämtade från Huberman och Sweezy, *Cuba: Anatomy of a Revolution*, Monthly Review Press, 1961, s. 95.

³ De bakomliggande orsakerna till detta utreddes klart redan för många år sedan av den store polske ekonomen Oskar Lange: ”Ett ekonomiskt system baserat på privat företagsamhet och privat ägande av produktionsmedlen kan endast fungera så länge säkerheten för privategendomen och för inkomsten av ägande och företagande kan upprätthållas. Själva förekomsten av en regering som är inriktad på att införa socialism är ett ständigt hot mot denna säkerhet. Därför kan den kapitalistiska ekonomin inte fungera under en socialistisk regering såvida inte regeringen är socialistisk endast till namnet. Om den socialistiska regeringen socialiserar kolgruvorna idag och förklarar att textilindustrin kommer att socialiseras efter fem år, kan vi vara helt förvissade om att textilindustrin kommer att vara ruinerad innan den blir socialiserad. Inför hotet om expropriation har ägarna ingen anledning att företa de nödvändiga investeringarna och förbättringarna och att styra dem på effektivaste sätt. Och ingen statlig kontroll eller några administrativa åtgärder kan effektivt komma till rätta med ägarnas och företagsledarnas passiva motstånd och sabotageverksamhet.” Lange drog den logiska slutsatsen att ”det finns endast en ekonomisk politik som han [en ekonom på vars lott det fallit att vara rådgivare åt en socialistisk regering] kan rekommendera . . . och som kan leda till framgång. Det är en politik av *revolutionärt mod*.” Det var en politik man svårt saknade i den chilenska folkfronten. Citaten är hämtade från en sektion av Langes berömda essä från 1938, ”On the Economic Theory of Socialism”, som ingår i denna volym under rubriken ”Om övergångspolitiken”, ss. 108-113.

en allvarligt syftande socialistisk rörelse som kommer till makten genom allmänna val.⁴ Beroende på de historiska omständigheterna kan det vara möjligt att åstadkomma betingelser som tillfälligt välter över vågskålen till revolutionens förmån och till den rådande ordningens nackdel. Om en sådan situation uppkommer är det absolut avgörande huruvida den utnyttjas i full utsträckning. Alternativet är att överlämna initiativet till fienden med en inbjudan till den att använda sin överlägsna ekonomiska makt för att skapa kaos och sin militära makt för att när tiden är mogen utdela nådastöten. Som vi nu vet var det exakt vad som hände i Chile.

Det fanns naturligtvis ingen garanti för att en politisk offensiv på bred basis efter aprilvalen 1971 hade lyckats — i politiken, och i synnerhet i revolutionspolitiken, finns inga sådana garantier — och utan tvivel var det denna osäkerhet mer än något annat som föranledde UP-ledningen att tveka, skjuta upp avgörandet och till slut inte göra någonting alls. En folkomröstning skulle ha kunnat förloras. Eller också skulle, även om den hade vunnits, de följande valen kanske inte ha skapat en majoritet i den nya folkförsamlingen. Vad skulle då ha hänt?

Det värsta som kunde ha hänt var förmodligen vad som faktiskt hände. Men en revolutionär ledning skulle ha haft andra vägar öppna för sig. Den kunde, som vänstersocialisterna och MIR förordade, genast ha satt igång med att förbereda sig för uppgörelsen med militären. Om resultatet hade blivit att en kupp hade utlösts redan 1971, skulle chanserna att slå tillbaka den förmodligen ha varit bättre då än 1973, särskilt om den varit en reaktion mot medvetet företagna försvarsåtgärder. Eller också kunde en politisk reträtt ha företagits. Detta skulle ha inneburit en kompromiss med de kristliga demokraternas vänsterflygel, och dess syfte skulle ha varit att vidmakthålla det konstitutionella styret och att hålla vägen öppen för en förnyad framstöt vid ett senare tillfälle. Denna kurs hade förvisso varit svår att hålla, eftersom den skulle ha ställt stora krav på politisk flexibilitet och enhetsfronttaktik. Men de som vill dra lärdom av den chilenska erfarenheten borde inte utan vidare döma ut möjligheten att en situation hade uppstått i vilken en reträttspolitik och en kompromiss var vad som krävdes. Som alltid i revolutionspolitiken är detta en fråga som inte kan besvaras på basis av abstrakta principer, utan endast efter en noggrann och helt igenom realistisk analys av den konkreta situationen.

Detta kan vara en lämplig anmärkning att sluta med. Kanske den största och till slut ödesdiga svagheten hos den chilenska UP-koalitionen var att den från början saknade en sammanhängande strategi, och att den inte vid något tillfälle visade sig mäktig att göra sådana bedömningar av den förhandenvarande situationen som var avgörande för att dess ansträngningar skulle krönas med framgång. Om de chilenska arbetarnas heroiska offer inte skall ha gjorts förgäves, måste revolutionära socialister världen över ta denna lärdom till sitt hjärta och lära sig bemästra konsten att analysera verkligheten och dra korrekta slutsatser av sina analyser.

© Paul M. Sweezy 1973

⁴ Jag skulle gärna vilja understryka en sak som snarare antyds än klart utsägs i den föregående analysen, nämligen att det att erövra hela statsmakten är väsentligt inte bara för att gäcka en kontrarevolution från militärens sida, utan också för att möjliggöra fortsatta framsteg på den ekonomiska fronten. Därför är stora statligt finansierade investeringar, massiv mobilisering av de mänskliga resurserna, samordnad central planering och fast kontroll över de återstående företagen något oumbärligt. Men det är naturligtvis omöjligt att uppnå dessa mål och aktiviteter förrän de socialistiska krafterna har fullbordat och konsoliderat erövrandet av statsmakten eller om de överhuvudtaget inte gör det. Förutom illusioner om den borgerliga demokratin, hade folkfrontsregeringen i Chile också illusioner om vad som kunde uppnås inom ramen för en kapitalistisk ekonomi.

Oskar Lange: Om övergångspolitiken

Den nu bortgångne polske marxistiske ekonomen Oskar Lange är känd för sina analyser av socialismens problem och övergångsproblematiken. Följande avsnitt ur On the Economic Theory of Socialism (1938) tar upp sådana problem som en socialistisk regering omedelbart har att ta ställning till när den kommer till makten.

Den föregående behandlingen av resursallokeringen och prissättningen i en socialistisk ekonomi hänför sig till ett redan etablerat socialistiskt system. Frågan erbjuder inte några speciella teoretiska svårigheter om en sektor av privat företagsamhet och privat ägande till produktionsmedlen i mindre skala ingår i den socialistiska ekonomin. Men av skäl som framgår av vår tidigare diskussion av problemet bör denna sektor uppfylla följande tre villkor: 1. Fri konkurrens måste råda i den. 2. Mängden produktionsmedel i de privata producenternas ägo (eller i socialiserade industrier: mängden kapital i en privat aktieägares händer) får inte vara så omfattande att den förorsakar betydande ojämnheter i inkomstfördelningen. 3. Småproduktionen måste inte i det långa loppet nödvändigtvis vara kostsammare än storproduktionen.

Men övergången från kapitalismen till socialismen föranleder en del speciella problem. De flesta av dessa hänför sig till de ekonomiska åtgärder som är nödvändiga till följd av den politiska strategin för genomförandet av näringslivets och samhällsordningens omvandling. Men det finns också en del rent ekonomiska problem som därför förtjänar ekonomens uppmärksamhet.

Den första frågan är om produktionsmedlens och företagens överförande i offentlig ägo och styrelse för att socialiseras ska vara det första eller sista stadiet i övergångspolitiken. Enligt vår uppfattning ska det vara det första stadiet. Den socialistiska regeringen måste börja sin övergångspolitik med att omedelbart *socialisera* de ifrågavarande industrierna och bankerna. Detta följer av vad som tidigare sagts om möjligheten av en framgångsrik statlig kontroll över de privata företagen och de privata investeringarna. Om den socialistiska regeringen försökte kontrollera eller skaffa sig insyn i dem och lämnade dem i privata händer, skulle den ställa sig inför alla svårigheterna med att tvinga en privat företagare eller kapitalist att handla annorlunda än i syfte att uppnå största möjliga profit. På sin höjd skulle den ständiga friktionen mellan de övervakande statliga byråerna och företagarna och kapitalisterna förlama affärsverksamheten. Efter ett sådant misslyckat försök skulle den socialistiska regeringen tvingas att antingen ge upp sina socialistiska mål eller övergå till att socialisera.

Det är nästan en allmänt accepterad uppfattning att socialiseringsprocessen bör ske så gradvis som möjligt för att undvika allvarliga ekonomiska störningar. Inte endast högersocialister, utan även vänstersocialister och kommunister¹ omfattar denna teori om den gradvisa ekonomiska utvecklingen. Även om de båda sistnämnda anser en snabb socialisering nödvändig på grund av den politiska strategin, erkänner de vanligtvis att utifrån enbart ekonomiska hänsynstaganden är en gradvis socialisering att föredra. Tyvärr kan ekonomen inte dela denna teori om det gradvisa ekonomiska framsteget.

Ett ekonomiskt system baserat på privat företagsamhet och privat ägande av produktionsmedlen kan endast fungera så länge säkerheten för privategendomen och för inkomsten av ägande och företagande kan upprätthållas. Själva förekomsten av en regering som är inriktad på att införa socialism utgör ett ständigt hot mot denna säkerhet. Därför kan den kapitalistiska ekonomin inte fungera under en socialistisk regering, såvida inte regeringen är socialistisk endast till namnet.

¹ I hur stor utsträckning de ryska bolsjevikerna före maktövertagandet betraktade socialiseringen som en gradvis process framgår av Lenins ”Den hotande katastrofen och hur man bör bekämpa den”, *Valda verk*, II:1, Moskva 1956.

Om den socialistiska regeringen socialiserar kolgruvorna idag och förklarar att textilindustrin kommer att socialiseras efter fem år, kan vi vara helt förvissade om att textilindustrin kommer att vara ruinerad innan den blir socialiserad. Inför hotet om expropriation har ägarna ingen anledning att företa de nödvändiga investeringarna och förbättringarna och att styra dem på effektivaste sätt. Och ingen statlig kontroll eller några administrativa åtgärder kan effektivt komma till rätta med ägarnas och företagsledningens sabotageverksamhet. Det kan finnas undantag i fall av industrier som leds av tekniker snarare än av affärsmän. Dessa tekniker kunde, om de vore säkra på att få behålla sina platser, vara ganska sympatiskt inställda till tanken på att överföra industrin i offentlig ägo. Dessutom skulle ett system av rimliga kompensationer till exproprierade ägare kunna hjälpa till att lösa svårigheterna. Men för att bli helt effektiv skulle kompensationen bli så hög att den täckte det fulla värdet av de exproprierade föremålen. Eftersom kapitalvärdet av dessa föremål hållits på en konstlat hög nivå genom monopolism och konkurrensbegränsningar, skulle kompensationen avsevärt överstiga dessa föremåls värde i en socialistisk ekonomi (och även under fri konkurrens under kapitalismen). Härigenom skulle den socialistiska regeringen påtvingas en ekonomisk börda som skulle göra fortsatta framsteg i socialiseringsprocessen nästan omöjliga. Därför kan ett omfattande socialiseringsprogram knappast genomföras gradvis.

En socialistisk regering som verkligen har socialismen som mål måste besluta sig för att genomföra sitt socialiseringsprogram i ett slag, eller också helt ge upp försöket.² Redan det faktum att en sådan regering kommer till makten måste orsaka panik i finanserna och ekonomisk kollaps. Därför måste den socialistiska regeringen antingen garantera privategendomens och den privata företagsamhetens okränkbarhet för att göra det möjligt för den kapitalistiska ekonomin att fungera normalt, eller måste den beslutsamt och så fort som möjligt gå till verket med sitt socialiseringsprogram.³ Varje tvekan, varje vacklan och obeslutsamhet skulle utlösa en oundviklig ekonomisk katastrof.⁴ Socialismen är inte en ekonomisk politik för de räddhågade.

Å andra sidan måste den socialistiska regeringen som ett komplement till sin beslutsamma politik för snabb socialisering på ett sätt som inte kan missförstås förklara att all egendom och alla företag som inte uttryckligen omfattas av socialiseringsåtgärderna kommer att förbli i privata händer och *garantera dess absoluta säkerhet*. Den måste göra fullkomligt klart för alla att socialismen inte riktar sig mot privategendomen som sådan, utan endast mot den speciella typ av privategendom som skapar sociala privilegier till förfång för folkets stora flertal eller ställer hinder i vägen för det ekonomiska framåtskridandet, och att följaktligen allt privat ägande av produktionsmedlen och alla privatföretag som har en nyttig samhällsfunktion kommer att åtnjuta fullt skydd och stöd från den socialistiska staten. För att undvika panikstämning i denna sektor av det privata ägandet och den privata företagsamheten är det tänkbart att den socialistiska regeringen måste bevisa sina seriösa avsikter genom några *omedelbara åtgärder till förmån för småföretagarna och småägarna* (däribland innehavare av sparkonton och små aktie- och obligationsinnehavare).

² Detta gäller varje politik som syftar till en radikal förändring av egendomsförhållandena, och inte bara socialiseringen. T.ex. kan en agrar revolution som den som äger rum i Spanien och som är på väg i många länder i östra Centraleuropa inte ske gradvis om inte jordbruksproduktionen ska ruineras genom många år av osäkerhet.

³ I nödvändigheten av att välja mellan dessa två alternativ ligger alla högersocialistiska regeringars tragedi.

⁴ Detta fick man klart besked om under de första åtta månaderna av bolsjevikiskt styre i Ryssland. Sovjetregeringen försökte ärligt undvika en hastig och urskillningslös socialisering av industrier. Resultatet blev ett ekonomiskt sammanbrott. De flesta socialiseringsdekret under dessa månader var nödfallsåtgärder som måste vidtas därför att de gamla ägarna var oförmögna att hålla igång sina fabriker utan egendomens och profitens nödvändiga säkerhet och utan den nödvändiga auktoriteten över arbetarna. För vidare detaljer se M. Dobb: *Russian Economic Development since the Revolution*, New York 1928, kap. II.

För att bli framgångsrik måste den socialistiska regeringen ställa sig i spetsen för en stor massrörelse mot monopol och konkurrensbegränsning, mot imperialism och koncentration av den ekonomiska makten till några få händer, mot samhällelig och ekonomisk obalans och osäkerhet. Endast med stöd av en sådan massrörelse, som omfattar befolkningens flertal, kommer den att vara i stånd till att genomföra ett djärvt socialiseringsprogram. Utan en sådan massrörelse är det inte mycket en socialistisk regering i maktställning kan göra. Ty om, som vi har sett, socialiseringen inte kan genomföras i ett enda, stort och djärvt slag, måste regeringen helt ge upp sina socialistiska mål.

Om den ger upp dessa mål förblir den socialistisk endast till namnet, och dess verkliga funktion blir att förvalta den kapitalistiska ekonomin, vilket med framgång låter sig göras endast om kapitalisternas egendom och den kapitalistiske företagarens frihet att realisera sina profiter tryggas. I så fall vore det mycket bättre om socialisterna överlät regeringsmakten till en kapitalistisk regering, som är mycket lämpligare till att förvalta ett kapitalistiskt samhälle, eftersom den åtnjuter affärsvärldens förtroende.

Det finns emellertid speciella situationer, i vilka en socialistisk regering, även om den inte har makten att genomföra en omfattande socialisering, kan ha en nyttig uppgift att fylla, en uppgift som en kapitalistisk regering kanske skulle vara oförmögen att klara av. Om kapitalets marginella effektivitet (som Keynes definierar denna)⁵ är mycket låg och kapitalisternas likviditetspreferens är mycket hög, något som vanligen är fallet under en depression, krävs ett djärvt program för offentliga investeringar för att återföra sysselsättningen till en högre nivå. I princip finns det inget skäl varför en kapitalistisk regering inte skulle kunna företa dessa investeringar. Men eftersom de måste göras utan hänsyn till den låga utdelningen och därmed kränker den grundläggande principen för en kapitalistisk ekonomi att investeringar bör göras endast för profitens skull, kan de förefalla alla kapitalistiska partier "osunda". I det läget kanske det krävs en socialistisk regering, fri från tyngden av de borgerliga fördomarna om den ekonomiska politiken⁶ för att återställa ordningen i den kapitalistiska ekonomin. Under sådana omständigheter kan socialisterna bilda en regering med en sysselsättningsplan för att angripa arbetslösheten och depressionen. Om sysselsättningsplanen genomförs framgångsrikt kommer socialisternas popularitet att öka betydligt.

Efterhand som kapitalismen går mot sin undergång kommer det att ges många tillfällen då de kapitalistiska partierna kommer att visa sig ur stånd att anta reformer som är nödvändiga också ur synpunkten att säkra det kapitalistiska samhällets normala funktioner. Eftersom de kapitalistiska partierna i sociologiskt hänseende är nära förbundna med de förhärskande intressena, t.ex. monopolens och finanskapitalets intressen, kan de vara fullständigt oförmögna att utföra en handling som skadar dessa intressen, även om de därigenom skulle förhindra ett normalt fungerande för den kapitalistiska ekonomin som helhet. Och ju större den ekonomiska och politiska obalansen i det kapitalistiska systemet är, desto nervösare kan de kapitalistiska partierna komma att bli för förändringar, eftersom de fruktar att om de erkänner nödvändigheten av förändringar, så kommer det att öppna vägen till socialismen. På så sätt kan de kapitalistiska partierna bli motståndare till också sådana omställningar och reformer som blivit nödvändiga inom ramen för den kapitalistiska ordningen. I sådana fall, och om det uppstår *starka folkliga krav* på sådana reformer, kanske

⁵ *The General Theory of Employment*, kap. II.

⁶ Nämnas bör emellertid att socialistiska regeringar ibland visat sig vara mycket mer påverkade av borgerliga fördomar beträffande finanspolitiken och den ekonomiska politiken än kapitalistiska regeringar. Anledningen till detta var att de med sin "sunda" politik ville gottgöra affärs- och finansvärldens brist på förtroende för dem. Det behöver inte sägas att en socialistisk regering knappast ens till detta pris vinner de stora kapitalistiska och finansiella intressenas sympati, genom att förverka sin enda chans till framgång i sin ekonomiska politik.

socialisterna måste gå ut till allmänheten med en sysselsättningsplan för att genomföra de reformer som krävs och bilda en regering med uppgiften att omsätta planen i handling.⁷ Om de gör detta framgångsrikt, kommer deras ställning att stärkas. Sålunda kan en plan för sysselsättningen, eller flera sådana, visa sig vara en viktig länk i utvecklingen som till slut måste resultera i uppkomsten av en antikapitalistisk massrörelse av oemotståndlig kraft och bredd som framtvingar en fullständig omdaning av den ekonomiska och samhälleliga ordningen.

Men även en socialistisk regering vars syften inskränker sig till en sådan sysselsättningsplan kräver djärvhet och beslutsamhet i genomförandet av sitt program. I annat fall urartar den till att bli en simpel förvaltare av det existerande kapitalistiska samhället.

Marshall ställde försiktigheten högt bland de egenskaper han ansåg en ekonom borde ha. På tal om äganderätten observerade han: ”Det ankommer på ansvariga män att gå till väga försiktigt och försöksvis också när de avskaffar eller förändrar sådana rättigheter som kan förefalla otillbörliga för ett idealt samhällsliv.”⁸ Men han underlät inte att påpeka att de stora grundarna av den moderna nationalekonomin var starka inte bara när det gällde försiktighet utan också i fråga om mod.⁹ Försiktighet var den stora dygden för 1800-talets nationalekonomer som sysslade med smärre förbättringar i det befintliga ekonomiska systemet. Tillgångens och efterfrågans känsliga mekanism kunde skadas och affärsmännens initiativ och effektivitet undergrävas genom ett obetänksamt steg. Men den ekonom på vars lott det fallit att vara rådgivare åt en socialistisk regering ställs inför en annorlunda uppgift, och de egenskaper som erfordras för denna uppgift är också annorlunda. Ty det finns endast en ekonomisk politik som han kan rekommendera en socialistisk regering och som kan leda till framgång. Det är en politik som rymmer revolutionärt mod.

© Oskar Lange 1938

Orig. titel: ”On the Policy of Transition” i Oskar Lange och Fred M. Taylor: *On the Economic Theory of Socialism* (University of Minnesota Press 1938).

⁷ Att en sådan politik ska vara möjlig förutsätter naturligtvis att det finns demokratiska politiska institutioner. Skulle emellertid de hotade kapitalistiska intressena omöjliggöra detta socialisternas arbete genom att försöka tillintetgöra dessa institutioner, skulle resultatet automatiskt bli en social revolution till följd av själva nödvändigheten av att ta den ekonomiska makten från demokratins fiender.

⁸ *Principles of Economics*, s. 48.

⁹ A.a., s. 47.

Claes Croner: Socialiseringsproblemet och den politiska kampen i Chile

Med utgångspunkt från den s.k. korrespondenslagen analyseras .socialiseringen av produktionsmedlen i Chile under Folkets enhetsregering (Unidad Popular). Chiles ställning som ett beroende kapitalistiskt land utgör en viktig del av analysen. Socialiseringspolitiken diskuteras kritiskt, något som författaren efter fem år som ekonomisk rådgivare och universitetslärare i Chile frans till september 1973 har särskilt goda förutsättningar för.

Författaren jämför med Kuba och konstaterar att till skillnad från den kubanska revolutionsregeringen tio år tidigare ”utformades det i Chile aldrig någon konsistent ekonomisk politik, som valde mellan de klassiska alternativen: ”statskapitalistisk” självfinansiering och ”socialistisk” planering med utvidgad arbetarkontroll. Tendensen pekade dock mot det förra alternativet. Det sociala området av ekonomin kunde därför aldrig effektivt dominera över det privata kapitalet och bli det huvudinstrument i den ekonomiska politiken som regeringsprogrammet hade avsett.”

Avsikten med denna artikel är att från en socialistisk utgångspunkt behandla socialiseringsprocessen i den chilenska industrin under Folkregeringens tre år. De problem som tas upp faller inom den politiska ekonomin. Ansatsen är konceptuell snarare än empirisk. Endast när det är nödvändigt för framställningen — t.ex. mot slutet av artikeln — anför jag konkreta exempel ur den chilenska verkligheten. Jag skall här inte ge annat än några tämligen osystematiska randanmärkningar till det berörda problemet: den chilenska socialiseringsprocessen tas upp mer i detalj i en kommande bok.

Vi kan utgå från Marx' berömda formulering i förordet till *Till kritiken av den politiska ekonomin*:

Slutsatsen av mitt arbete och därefter ledtråden för mina studier kan jag sammanfatta så här: i liv och produktion ingår människorna i vissa nödvändiga inbördes relationer som är oberoende av deras egen vilja, produktionsrelationer vilka svarar mot en viss utvecklingsgrad hos de materiella produktivkrafterna.... Vid en given utvecklingsnivå kolliderar dessa materiella produktivkrafter med de existerande produktionsförhållandena eller med vad som bara är dessas juridiska uttrycksform, ägandeförhållandena. Dessa relationer blir då en hämsko på produktivkrafternas utveckling och inte som tidigare en utvecklingsstimulans. En tid av samhällelig omvälvning inleds. (övers. från den spanska versionen)

Som Charles Bettelheim påpekat var det Stalin som upphöjde denna tes till den historiska materialismens ”första korrespondenslag” (”lagen om den nödvändiga samstämmigheten mellan produktionsrelationer och produktionskrafternas karaktär”).¹ Jag skall i det följande diskutera denna ”lags” tillämplighet som generell grundval för ekonomisk-politiska beslut, i synnerhet i beroende kapitalistiska länder, som söker bryta med detta system.

Folkregeringen, *Unidad Popular* (UP), kan sägas i sitt ekonomiska program ha strävat efter: (1) att bryta den lokala storbourgeoisins och imperialismens ekonomiska och sociala makt och (2) i princip ”gradvis” söka erövra en allt större del av den politiska makten, för att (3) därefter och på denna grund inleda övergången till socialismen och det socialistiska uppbyggnadsarbetet. Folkets innehav av regeringsmakten och vissa ekonomiska maktpositioner innebar dock att det på ett tidigt stadium tvingades ta itu med problem som i ”normala” revolutionära processer uppstått först efter maktövertagandet, under själva övergångsfasen. Denna samtidighet i nedbrytningen av

¹ *Socialismens ekonomiska problem i Sovjetunionen.*

det tidigare ekonomiska systemet och i uppgifter som brukar tillhöra uppbyggnaden av det nya, socialistiska, systemet tedde sig då som det säregna i den chilenska processen. I Chile rådde en förrevolutionär situation, en ”övergångssituation” i Bettelheims och med honom Sergio Ramos' terminologi.²

Man bör här komma ihåg att kommunistpartiet och de småborgerliga partierna inom *Unidad Popular* såg UP-programmet i första hand som ett anti-oligarkiskt, och enligt vissa teoretiker ”anti-feodalt”, samt anti-imperialistiskt program som i ”denna etapp”, dvs. 1970-76, skulle lägga grunden — materiellt genom ekonomisk utveckling och socialt genom att fördjupa demokratin och ”vinna majoriteten” — för ett socialistiskt uppbyggnadsarbete i ”nästa etapp”.³ Socialistpartiet och senare också delar av de ursprungligen kristna grupperingarna i MAPU och den kristna vänstern (IC) liksom den utanför UP stående Revolutionära vänstern (MIR) lade, först i programförklaringen, och sedan framför allt i praktiken tonvikten vid tillägget i programmet: ”och inleda uppbyggnaden av socialismen”. Denna teoretiska och praktiska diskussion avslutades aldrig.

Korrespondenslagens tolkning: ett första försök att precisera frågeställningarna

Marx' klassiska formulering av den s.k. första korrespondenslagen kan tas som utgångspunkt för *tre delfrågeställningar* i anslutning till produktionsmedlens socialisering i ett beroende land.

1. Vad avser produktionens ”sociala karaktär”? Vilka speciella villkor bestämmer denna i ett beroende kapitalistiskt land?

2. Marx' påstående innebär en *objektiv analys* av en av de motsättningar som uppstår vid ett visst stadium i den kapitalistiska utvecklingen, ja sammanfattningen av ”alla det kapitalistiska produktionssättets motsättningar, dess mest allmänna och grundläggande kontradiktion”.

(Mandel, *Traité d'économie marxiste*, s. 217.) Detta teorem hör till den *historiska materialismen*,

² Sergio Ramos: *Chile, una economía en transición?*, licenciatuppsats belönad med Casa de las Americas-priset 1972. De viktigaste *skrivna* bidragen till diskussionen om socialiseringspolitiken finns, på det politiska planet, i den diskussion som de två stora arbetarpartierna PS och PC förde om det s.k. ”Kräftprojektet”, som MIR kallade dåvarande ekonomiministerns Millas' lagförslag i början på 1973. Detta avsåg, i enlighet med PC:s konsoliderings- och dialoglinje, att begränsa den sociala sektorns omfång och motiverade en skarp kritik i socialistpartiets organ *Posición*, liksom på basplanet, i *Cordones Industriales* (industribältena). Projektet modifierades också men kom aldrig upp i parlamentet. Mer generella bidrag och officiella synpunkter finns i UP-partiernas dokument från El Arrayan och Lo Curro 1972, liksom i presidentens budskap till kongressen samt i den mer teknokratiskt inriktade sexårsplanen.

På det ekonomiskt-teoretiska planet kan förutom Ramos' arbete nämnas den diskussion som fördes ifrån Chile-universitetets ekonomi- och planeringsinstitut och delvis sammanfattades i min och Oriana Lazos artikel i *La Economía Chilena* en el 1971, liksom i vårt mer deskriptiva bidrag till motsvarande publikation för 1972. I Katolska universitetets *Cuadernos de la Realidad Nacional* finns en viktig artikel av Kalki Glauser (MAPU).

MAPU-partiet var säkert det som mest — och bäst — bemödade sig om att utforma vetenskapligt grundade bidrag till den politisk-ekonomiska och teoretiska debatten i UP:s Chile. (Andelen intellektuella var säkert större än i något annat parti.) 1972 publicerade det t.o.m. en liten bok om de 91 stora monopolföretagen som skulle införas i APS: där finns också ett fint teoretiskt bidrag av Julio Lopez, även han anställd vid Ekonomiinstitutet. Det var också Alexis Guardia och Lucio Geller som delvis utformade socialistpartiets teoretisk-politiska plattform i socialiseringsfrågan. Delar av deras bidrag publicerades i PS:s dåvarande tidskrift *Indoamerica* 1971. I nämnda *Cuadernos* publicerades samma år ett teoretiskt bidrag till debatten av Geller och i januari 1972 flera artiklar om APS. Andra tidskrifter som *Punto Final* och *Chile Hoy* skrev löpande artiklar i ämnet, i Ch H ibland med min signatur.

³ Den ekonomiska och klassmässiga grunden för denna etapplinje finns väl formulerad i PC:s, jämte Sergio Ramos, mest skolade ekonom, den blivande ekonomiministerns José Cademártoris *La Economía Chilena. Un enfoque marxista*.

dvs. teorin om de allmänna lagar som styr historiens förlopp, särskilt produktionssättets utveckling (dvs. just förhållandet mellan produktionsrelationer och produktivkrafter) och dess förhållande till den samhälleliga överbyggnaden. Denna teori kan tillämpas vid den allmänna analysen av kapitalismen liksom av andra produktionsätt. Det rör sig alltså om *representationer av verkligheten* på relativt hög abstraktionsnivå och inte om en konkret analys av en faktisk verklighet.

Är det trots detta möjligt att låta korrespondersteoremet

— gälla en bestämd samhällsformation?

— bilda normativ grund för den ekonomiska politiken vid en brytning av den kapitalistiska produktionsprocessen (det chilenska läget fram till kuppen) eller vid den, efter proletariats maktövertagande, inledda övergången till socialismen? och, om så är fallet

— gälla på företagsnivå och, mera specifikt, som riktlinje för socialiseringspolitiken på denna nivå?

Om svaret på dessa frågor är nekande skulle detta rycka undan grunden för en stor del av den ekonomiska debatten som fördes på Kuba på 60-talet (se nedan) och därtill för den diskussion som förs i denna artikel: frågorna är fel ställda och avser olika nivåer i den teoretiska analysen!

3. Denna motsättning är av så djupgående karaktär och, vad gäller kapitalismen, så inbyggd i dess rationalitet att negationen och upplösningen av densamma omöjligt kan innebära en omedelbar ”kongruens”, dvs. en plötslig utveckling av produktivkrafterna till följd av förstatligandet av produktionsmedlen. Det rör sig ju här bara om ett första steg i en långvarig social och teknisk socialiseringsprocess. Kan man då formulera några allmänna lagar för hur lång tid och vilka förutsättningar som krävs för att uppnå en viss produktivutveckling inom det sociala området av ekonomin? Om så är fallet, i vilken utsträckning kunde dessa ”lagar” verifieras i den chilenska socialiseringsprocessen?

Efter att ha skrivit större delen av artikeln kom jag över den spanska utgåvan av den stora ekonomiska debatten på Kuba, som jag tidigare bara läst slarvigt. Den försiktiga kritik av den ekonomiska dogmatismen som jag framfört finns på ett klarare sätt uttryckt i Che Guevaras och Ernest Mandels opposition mot Bettelheim på Kuba.⁴ Jag har därför försökt att i efterhand anknyta till denna viktiga debatt, åtminstone när det kan ytterligare belysa någon av våra frågeställningar.

Man kan kanske fråga sig hur relevanta dessa frågeställningar och mer allmänt teorin om övergången från kapitalism till socialism — i den mån det finns en sådan teori — är för att analysera den chilenska processen. Det är kanske betecknande för vikten av ovan nämnda punkt 3 att de problem som blev aktuella i en process som främst var en nedbrytning av den dominerande delen av de kapitalistiska produktionsförhållandena i Chile och inte — som på Kuba — ett snabbt uppbyggande av nya, socialistiska relationer mellan producenter och människor, trots allt är så likartade. Det chilenska folket fick alltså ”för tidigt” känna av vissa av övergångsperiodens lagar.

I Chile verifierades också en av den revolutionära kampens mest allmängiltiga lagar — ofta nämnd under de tre åren av Folkregeringen och nästan lika ofta glömd. Den stod redan i regeringsprogrammet: ”de härskande klasserna kommer aldrig frivilligt att avstå från sina

⁴ *La Economía Socialista: Debate*. Ed. Nova Terra, 1968 Barcelona (på svenska: *Planeringsdebatten på Kuba*, Tema/Rabén & Sjögren 1972). Som bekant har Bettelheim senare frångått det då något ekonomiskt-dogmatiska synsättet — se debatten med Sweezy i *Monthly Review* maj —71. På Kuba blev diskussionen åter aktuell 1968 i samband med det totala förstatligandet av detaljhandeln.

privilegier”.

Efter den blodiga fascistkuppen den 11 september 1973 kan den problemställning som här tas upp tyckas betydelslös och efemär. Av de 230 industriföretag som folkregeringen på olika vägar förstatligade kvarstår i dag knappt 100 inom den statliga sektorn. Vad som då var en början till arbetarmakt och nya produktionsförhållanden på företags- och sektornivå är alltså i dag en ganska betydelslös del i ett repressivt statskapitalistiskt system. Den ”nya människan” — i arbetarråd, industribälten eller fackföreningar — är död.

Vår kämpande solidaritet med det chilenska folkets kamp mot fascism för socialism är förvisso viktigare än tillbakablickar och teoretisk analys. Men den andra uppgiften är också viktig, i den mån den förstnämnda ger oss någon tid över. Och den chilenska erfarenheten på detta område är så rik på lärdomar — politiska, ekonomiska, teknologiska och sociala — att dessa bör tillvaratas för utvecklingen i andra länder.

Kort beskrivning av det sociala området av ekonomin i Chiles industrisektor

Det sociala området av ekonomin (APS) svarade i början av 1973 för högst 20 % av nationalprodukten.⁵ Inom själva industrin ingick alltså drygt 200 företag i den statliga eller blandade sektorn. Av dessa var drygt hundra förstatligade i ”laga” ordning, dvs. genom lag eller aktieköp, medan resten hade intervenerats eller rekvirerats och därför, i princip, befann sig i en övergående och, enligt kapitalisterna, ”olaglig” situation.

Dessa företag stod 1971 för 22 % av industriproduktionen och sysselsatte knappt 20 % av industriarbetarna. Arbetsproduktiviteten — och därmed, under vissa förutsättningar, den ekonomiska ackumulationsförmågan — var alltså något högre än i den privata sektorn. Inom vissa branscher var kontrollen av produktion och marknader nästan total eller åtminstone över 50 %, antingen därför att ”rena” monopol förstatligats (t.ex. oljeraffinaderi eller gummitillverkning) eller därför att flera viktiga oligopolföretag hade förstatligats (t.ex. produktion av textilier, byggnadsmateriel, järn och stål eller maskiner). Som synes gällde det främst det som fanns av ”sektor 1” i landet, i första hand industriråvaror och halvfabrikat. Kontrollen över produktion och *distribution* av löpande konsumtionsvaror var ytterst svag; detta möjliggjorde industrikapitalets metamorfos till spekulationskapital, när en mer allmän varubrist uppstod under andra hälften av 1972.

Genomsnittstorleken på dessa företag var knappt 600 arbetare per fabrik. Förutom de större monopolföretagen ingick alltså i APS ett stort antal små och mellanstora industrier som ockuperats av sina arbetare. Någon ordentlig analys av storleksfördelningen på de så förstatligade företagen hann aldrig göras, men det är säkert så, som det sagts, att UPIs rationaliseringsprogram, som alltså i första hand riktade sig mot de större och monopolistiska industriföretagen i storfinansens händer, delvis blivit obsolet under klasskampens gång och givit plats för ett spontant antikapitalistiskt arbetarprogram.

Innan vi tar upp dessa inledningsvis formulerade delfrågor, och speciellt den första, ska vi försöka ge en allmän karaktäristik av ”u-länderna” ur den synvinkel som här intresserar oss.

⁵ Dessa och följande uppgifter är hämtade från CORFO:s siffror som ingår i *La Economía Chilena en 1972*, op.cit. tab. II-10.2.

Huvudmotsättningens karaktär och upplösning i beroende kapitalistiska länder

I det kapitalistiska systemet manifesterar sig denna motsättning (se s. 115) med all tydlighet först i den ekonomiska krisen.

I beroende och underutvecklade kapitalistiska länder är krisen permanent, ”strukturell”. Denna kris har förstas sina speciella grunder och får ibland ett större antikapitalistiskt massmedvetande som följd, trots att kapitalismen är mindre utvecklad — därmed också proletariatet — än i de högre industrialiserade länderna och produktionen alltså ännu ej fått en så utpräglad social karaktär.

När den ”ständiga krisen” sammanfaller med en akut, ofta utifrån kommande, konjunkturkris kan detta utgöra förutsättningen för uppkomsten av en förrevolutionär situation. Sådant var läget i Chile vid slutet av 60-talet.

I beroende kapitalistiska länder (u-länder) ger den imperialistiska kontrollen av vitala ekonomiska centra en ojämn och ryckig karaktär åt den ekonomiska utvecklingen, på grund av den geografiska klyftan mellan beslutscentra och användningsområde vad gäller kapital, teknologi och produkter. Produktionsprocessen avpassas efter situationen i i-länderna. Detta ger upphov till en extrem irrationalitet i resursfördelningen i de beroende länderna och tenderar att i förtid blockera produktivkraftsutvecklingen. Produktivkrafternas — särskilt produktionsmedlens — socialisering sker på internationell nivå, ofta inom ramen för ett eller ett par vertikalt och horisontellt integrerade trans-nationella företag, utan möjlighet till en samhällskontroll. Detta förstärker ytterligare de svaga och beroende ländernas svaghet och beroende, och allt mindre grupper i dessa länder får del av utvecklingens resultat.

Det är alltså inte i första hand de privata ägande- och tillägnelserrelationerna inom landet som bromsar produktivkrafternas utveckling. Först det koloniala, sedermera det imperialistiska beroendet hämmar i förtid den kapitalistiska utvecklingen — ofta innan den ordentligt kommit igång. Monopolkapitalet, som i de idag utvecklade kapitalistiska länderna uppträder vid krönet av den interna ackumulations- och koncentrationsprocessen, finns i u-länderna med från början och förlämnar dessa samhällsbyggnader drag av för tidigt påkommen senilitet. Borgerligheten i dessa länder får aldrig den revolutionära kraft som Marx tilldelade denna klass. De blir trasborgare.

Allt detta talar förstas ytterligare mot att mekaniskt tillämpa korrespondenslagen vid analysen av dessa länders ekonomiska system.

Detta beroende skapar givetvis nya motsättningar, som kan ta sig uttryck i ett mera utbrett anti-imperialistiskt medvetande än anti-kapitalistiskt medvetande. Frågan om huvudmotsättningens art i dessa länder är inte helt klarlagd. Denna fråga återkom också i de ständiga diskussionerna kring det revolutionära programmets och klassalliansernas inriktning i Chile. Det är teoretiskt möjligt att utveckla en masslinje mot vissa av imperialismens verkningar med stöd från småborgerligt och t.o.m. borgerligt håll: alla politiska partiers stöd om också ej reservationslöst, för koppernationaliseringen år 1971 kan på sätt och vis ses som ett belegg för denna tes. Samtidigt får inte imperialismens ideologiska och teknologiska manipulationsförmåga över dessa småborgerliga skikt och t.o.m. över delar av proletariatet underskattas. Det är ”utlänningarna som kan”: förädla vår koppar, reparera våra maskiner, ge oss ny teknologi, utbilda våra ledare, betala höga löner, osv. Detta kulturella beroendekomplex måste rubbas innan en bred och effektiv anti-imperialistisk rörelse kan byggas upp. Arbetarklassen måste för egen del demonstrera sin ideologiska och politiska styrka för att övertyga de vacklande mellanskikten. Den historiska erfarenheten att även revolutionens demokratiska uppgifter — och hit hör i princip stora delar av

den anti-imperialistiska kampen — bara kan lösas under proletariatets ledning motsäges inte av det chilenska exemplet.

Produktivkrafternas ”sociala karaktär”

Produktionens eller produktivkrafternas sociala karaktär är ett tämligen vagt begrepp. Det avser både för vem och hur produktionen sker — dvs. marknadens storlek och diversifiering å ena sidan och produktivkrafternas inbördes beroende och utveckling å den andra: teknologisk interdependens mellan sektorer och företag (utvecklade ”input-output”-relationer, för att tala med 1973 års ekonominobelprestagare) med avseende på utbudet av produktionsmedel och arbetskraft, graden av intern arbetsdelning och organisationsutveckling och andra stordriftsegenskaper, med andra ord ”alla arbetares faktiska samarbete” (”le travail objectivement coopérateur de tous les hommes”, Mandel, a.a.).

Vad gäller produktionens sociala karaktär i ett beroende kapitalistiskt land kan vi då konstatera följande:

1. Produktion för vem? Den modernare delen av industrin producerar ofta en liten del för export och en annan del för den ytterst begränsade hemmamarknaden. Den senare är i sig otillräcklig för att fylla elementära jämviktsvillkor för en kapitalistisk reproduktion i utvidgad skala. Produktionsutbudet är vanligen odifferentierat och föga ”socialt”. Detta i synnerhet vad gäller filialer till trans- eller multinationella företag.

2. Det rena monopolet är i sig den mest utvecklade formen av socialisering av produktivkrafterna inom kapitalismen. Monopoliseringsgraden är som nämnt ofta hög, och därtill ökande, i beroende kapitalistiska u-länder, både av det skälet att dessa länders industrialisering inträffar vid en tidpunkt då monopolen är den internationella kapitalismens naturliga produktionsform och till följd av den interna marknadens begränsning: detta gör ofta att ett eller två internationella företag, med en för en större marknad avpassad teknologi, snabbt fyller upp den lokala marknaden.

I Chile kontrollerade 1968 hundrasextio företag, både via direkt ägande och via indirekt, teknologisk, finansiell och merkantil kontroll, större delen av Chiles industriproduktion. En tredjedel av dessa företag, oftast de mest dynamiska i sin bransch, kontrollerades utifrån genom direkt utländsk aktiemajoritet.

Redan 1937 kontrollerade bara 6 % av alla industriföretag 47 % av sysselsättningen. Motsvarande andel hade ökat till 57 % tjugo år senare.

Och 1963 svarade bara 3 % av företagen, vart och ett med över 200 anställda, för 44 % av arbetskraften som stod för 51 % av värdeproduktionen och en något större andel av bruttoöverskottet. Dessa företag koncentrerade också bankkredit och tekniskt bistånd, både privat och statligt. Mindre än 3 % av alla låntagare hade tillgång till 58 % av alla krediter, 37 debitorer stod för 23 % av lånevolymen. Storföretagen och de dominerande industriklanerna hade oftast sina egna banker. Det gällde t.ex. Edwards, Matte, Vial och Yarur: dessa fyra ”stora familjer” förenade i sig den beroende industriborgerlighetens och storfinansens funktioner.

3. Produktivkrafternas mer eller mindre sociala karaktär kan också avse själva produktionsfaktorerna, arbetskraft och konstant kapital.⁶

Arbetskraftens socialisering syftar dels på graden av arbetsfördelning och inbördes beroende

⁶ I inledningscitaten talar Marx visserligen om de materiella produktivkrafterna men det verkar rimligt att i denna analys också innefatta de levande produktivkrafterna. Häri följer vi för övrigt Ch. Bettelheim i ”La transition ...”

mellan olika skikt av arbetarklassen, dels dess rörlighet mellan yrken och sektorer, dvs. i vilken utsträckning det mänskliga arbetet blir "abstrakt", allmänt arbete i Marx' mening. På en beroende arbetskraftsmarknad med hög öppen arbetslöshet och låg generell utbildningsnivå tenderar denna rörlighet att begränsas, med undantag för den högt utbildade arbetskraften och delar av reservarmén.

Produktionsmedlens sociala karaktär hänför sig som redan sagts till den teknologiska och marknadsmässiga interdependensen. Den otillräckliga utbyggnaden av sektor 1 är ett karakteristiskt drag för de flesta u-länder. Importen av kapitalvaror blir därför en av flaskhalsarna för utvecklingen av produktivkrafterna. Produktionsmedlens "sociala" karaktär gäller alltså bara på det internationella planet och innebär ett starkt strukturellt beroende för dessa länder. (Chile importerade på 1960-talet 2/3 av sina behov för realkapitalbildningen, år 1970 bestod 80 % av totalimporten av produktionsmedel; nästan 70 % av importen kom från Nordamerika (38 %) och Västeuropa (31 %). Här har vi ett nötskal de strukturella förutsättningarna för den s.k. tysta blockaden!)

Produktionsmedlens lågt utvecklade sociala karaktär på nationell nivå blir i själva verket ett av de största hindren för "revolutionen i ett land". Speciellt gäller detta i beroende kapitalistiska länder, för såvitt inte dessa har den sociala styrkan att i huvudsak "lita till sina egna krafter" (som kineserna) eller turen att kunna förlita sig på andra socialistländers bistånd (som Kuba). I Chiles fall gällde varken det ena eller det andra.

Av vad som här sagts om den otillräckliga utbyggnaden av produktionsmedelssektorn kan vi nu dra *tre preliminära slutsatser*:

1. Socialiseringspolitiken kan inte ses oberoende av ackumulerings- och industrialiseringspolitiken. Att nationalisera redan existerande företag blir bara en sida av saken, att skapa nya sådana är lika viktigt. Detta kan i allmänhet bara ske till följd av "en ursprunglig socialistisk ackumulation" (även om ett underutvecklat, sektor 2-centrerat, lands komparativa fördelar och möjligheter att förlita sig på den socialistiska solidariteten för import av produktionsmedel kan vara ett alternativ i inledningsskedet. Se i det sammanhanget åter den kubanska debatten om basindustri dvs. utvidgad sockerodling.)
2. En samordnad strategi som, om den inte är global, åtminstone innefattar flera fattiga länder med inbördes komplementära produktionsstrukturer blir nödvändig för att bryta beroendet på detta område och föra kampen mot de transnationella bolagen. Exemplet i CIPEC för koppar, och i viss mån OPEC för olja, visar att en sådan strategi kan inledas mellan mer eller mindre progressiva u-länder.
3. Mer allmänt kan man kanske hävda att det strukturella beroendet på detta plan gör att socialiseringen av ägandet måste gå före, och längre än, vad produktivkrafternas socialiseringsgrad tekniskt skulle "tillåta" i de fattiga länderna. Det ena förutsätter det andra. Man kan kanske också säga att socialiseringspolitiken måste utgå från den *önskade* graden av social utveckling av produktionen och produktivkrafterna. Med Bettelheims ord: "Nationaliseringen kan vara oundgänglig trots vissa produktionsmedels föga sociala karaktär med hänsyn till ... ekonomins framtida utveckling."⁷

I anslutning till den sista punkten kan vi ta ett konkret exempel från Chile:

Det är ur teknisk synvinkel ovedersägligt att möbelfabriken Easton, med kanske hundra anställda, på Vicuña Mackennagatan inte hade nått den nödvändiga socialiseringsgraden av

⁷ *La transition vers l'économie socialiste*, s. 367. (Se ovan om Ch. Bettelheims modifierade inställning.)

produktivkrafterna eller vertikala integrationen med andra möbelfabriker, brädgårdar och skogsavverkningskomplex. Men dels möjliggjorde fabriken införande i statssektorn, efter ockupationen av strejkande arbetare 1971, i viss mån en sådan ekonomisk integration under CORFO:s skogs- och träkommissions, förvisso bristfälliga, ledning. Och dels underlättade förstatligandet arbetarnas klassmässiga och politiska integration i Industriebältet Vicuña Mackenna som fick stor betydelse både i arbetarnas försvar mot kapitalisternas försök till ”generalstrejk” i oktober 1972 och vid generalernas slutliga anfall mot ”bältet” ett år senare.

Detta exempel visar kanske att ”korrespondenslagen”, om den nu får tolkas normativt, absolut inte kan tillämpas mekaniskt och statistiskt utan dialektiskt och att dess politiska klassinnehåll är väl så viktigt som den tekniskt ekonomiska innebörden.

Från objektiv till normativ analys

Det andra problemkomplexet gällde korrespondenslagens praktiska tillämpning.

Även om vi tar korrespondenslagen som generell utgångspunkt för nationaliseringspolitiken så kan den aldrig vara mer än just detta. Den ger alltså inte några specifika riktlinjer och givetvis inga ”recept” för vilka produktions- eller distributionsenheter som bör nationaliseras, eller hur och när detta bör ske.

I kritik mot Bettelheim skrev Che Guevara: ”Man kan inte mekaniskt överföra korrespondenslagen ... till att gälla generellt för produktionsförhållandena ”mikrokosmos” i ett bestämt land under övergångsfasen.”⁸

Dessutom är dessa beslut ekonomiskt politiska snarare än ekonomiskt tekniska, dvs. beslut som i första hand rör de sociala produktionsförhållandena och bara i andra hand de tekniska relationerna. Klassförhållandena och klassalliansens utveckling är viktigare än tekniska överväganden. Den ekonomiska politiken är i första hand ett uttryck för klasskampen. I det redan nämnda bidraget till studien över den chilenska ekonomin 1971 skrev vi: ”för att den s.k. korrespondenslagen ... inte skall tolkas som en abstrakt och skolastisk formel är det nödvändigt att specificera den med hänsyn till rådande politisk konjunktur och det faktiska styrkeförhållande som råder i klasskampen” (op. cit., sid. 404).

I den specifika chilenska situationen var den risk för voluntarism och oförmåga att effektivt utnyttja det statliga ägandet som Bettelheim varnade för mindre central än på Kuba. Det gällde som sagt i första hand att erövra storbourgeoisins maktpositioner och att mobilisera arbetarklassen för att bryta ned och lägga under sig den politiska makten.

(Det är uppenbart att det fanns andra sätt att mobilisera arbetarna än att ge efter för dessas krav att socialisera deras företag — ett krav som i synnerhet efter erfarenheterna från oktober 1972 blev det oftast återkommande utöver kravet om varuransonerings och direkt distribution. Givetvis måste andra, ofta mer generella, handlingsalternativ vägas mot socialiseringen, om nu huvudmålet är att ta den politiska makten.)

Socialisering och utveckling av produktivkrafterna

Vad gäller vår tredje delfråga, den tid som krävs för den långa färden längs den asymptot som tendentiellt får produktionsförhållande och produktivkrafter att mötas, blev den chilenska vägen för kort för att ge något vägande bidrag till denna del av diskussionen. Det är ändå viktigt att

⁸ Ernesto Che Guevara, ”La planificación socialista, su significado” i *La Economía Socialista: Debate*, op.cit. s. 216. (Vår kurs.)

framhålla att man redan under första årets reaktivering av ekonomin uppnådde ett bättre utnyttjande av de av monopolkapitalismen förslösade produktionsresurserna och främst i den då ganska obetydliga statliga sektorn. Bättre kapacitetsutnyttjande av maskiner och arbetskraft möjliggjorde en uppskattad produktionstillväxt på nästan 15 % inom APS i industrin, mot 12 % i industrin i sin helhet. Arbetsproduktiviteten (bruttoproduktionsvärdet per anställd) ökade i sin tur med nästan 6 % och sysselsättningen alltså med nästan 9 %.⁹

Motsvarande siffror för 1972 och 1973 skulle ha ingått i årets studie från Ekonomistitutet som förelåg i manusform vid kuppen. Den hann aldrig publiceras. Såvitt jag kan minnas angav våra preliminära beräkningar en fortsatt produktionsexpansion på ca 7 % 1972 — vilket är ganska anmärkningsvärt i en tid av drastiskt ökande ekonomiska och politiska restriktioner. Produktionsökningen ”åts dock upp” av sysselsättnings- och löneökningar, medan produktiviteten alltså stagnerade. Räntabiliteten försämrades katastrofalt, främst till följd av den konservativa prispolitiken: ett totalt kassaunderskott i APS beräknat till 22 miljarder escudos 1972 (ca 40 miljoner dollar) förväntades minst fördubblas 1973. De nya produktionsrelationerna hade alltså ännu inte hunnit visa sin ekonomiska överlägsenhet. Till skillnad från Kuba tio år tidigare utformades i Chile aldrig en konsistent ekonomisk politik som valde mellan de klassiska alternativen: ”statskapitalistisk” självfinansiering och ”socialistisk” planering med förstärkt arbetarkontroll. Ekonomiministeriets officiella linje från mitten av 1972, sådan den formulerades av dåvarande ekonomiministern Millas, siktade i princip till en självfinansiering av varje enskilt statsföretag. Den kom dock aldrig att tillämpas i full utsträckning. Det sociala området av ekonomin kunde aldrig effektivt dominera över det privata kapitalet och bli till det huvudinstrument i den ekonomiska politiken som regeringsprogrammet hade avsett.

Che Guevaras slutreplik i den kubanska debatten om tillämpningen av den historiska materialismens ”första korrespondenslag” får också tjäna som syntes av det som sagts i denna artikel:

Kollisionen mellan produktionsförhållanden och produktivkrafternas utveckling kommer också som följd av att en klass växer sig starkare än en annan, historiskt och politiskt, dvs, man kan aldrig särskilja den ekonomiska analysen från den historiska situationen och klasskampen.

Originalbidrag © Claes Croner 1974

⁹ Våra uppskattningar på grundval av finansministeriets siffror. Se *La Economía Chilena en 1971*, tab. 4 sid. 447.

Régis Debray: Vi kan inte vänta på revolutionen för att störta de tjockmagades regim

Intervju med Régis Debray av Marcello Padovani

Som representant för en otålig revolutionär hållning uttrycker Debray en stämning som vunnit utbredning i Europa. Författaren till "Revolution i revolutionen?" — talesman för den väpnade kampen som magisk lösning på Latinamerikas problem — hälsade Unidad Populares seger i Chile som en hållbar väg till socialismen. Hans försök att flytta över det chilenska experimentet till franska förhållanden väckte den gången — i juni 1973 — stor debatt i Frankrike. Vi har tagit med denna intervju med Debray därför att den konkretiserar det dilemma den icke-organiserade vänsterflygeln befinner sig i när betingelserna är allt annat än revolutionära. Samtidigt utgör den en varning mot "här och nu"-politiken, vilken förefaller lika problematisk som den motsatta ytterligheten. Kuppen i Chile har inte gjort diskussionen mindre giltig, och såvitt vi vet har Debray inte ändrat ståndpunkt sedan dess.

Intervju publicerades i Nouvel Observateur, 18-25 juni 1973. I svensk översättning har den tidigare varit publicerad i tidskriften Tiden, nr 7 1973 (årg. 65).

Marcello Padovani: Av alla unga franska revolutionärer är ni en av dem som engagerat sig hårdast. Det enda skälet till att ni inte var en av inspiratörerna till majhändelserna 1968, var att ni satt i ett fängelse i Bolivia. Därför kommer vissa människor att förvåna sig över att, sex månader efter er återkomst till Frankrike, se er vid Francois Mitterands sida och inte en gauchist-ledares.*

Régis Debray: Tiden mellan min frigivning från fängelsevistelsen i Bolivia och min återkomst till Paris tillbringade jag först på Kuba, och en längre tid i Chile. Det var viktigt. Där såg jag nämligen en viss typ av gauchism misslyckas. De chilenska gauchisterna förmådde inte organisera massorna. De lyckades inte ens ansluta sig till dem. Och jag förstod då till slut — något som kan vara uppenbart för många — att en strategi för att vinna makten endast kan formuleras inom den organiserade arbetarerörelsen. I Frankrike, liksom i Chile, betyder detta Vänsterunionen, och det innebär en allians mellan de kommunistiska och socialistiska partierna, mellan kommunistpartiet som representerar en mäktig arbetareorganisation och socialistpartiet som äntligen börjar existera på allvar. Och som fyller ett tomrum. Ty SFIO, det gamla socialistpartiet, var ingenting, eller snarare något oanständigt, opassande, t.o.m. bortom de politiska fixarnas politik. Och så lyckades Mitterand förändra allt det, att göra av detta misskrediterade parti ett riktigt parti, en politisk kraft. Det förtjänar att hyllas.

Med detta vill jag inte ha sagt att allt skulle vara klart inom socialistpartiet. Det fanns två villkor att uppfylla för att det partiet skulle bli ett verkligt socialistiskt parti: att för gott alliera sig med kommunistpartiet, dvs. att förkasta varje form av antikommunism, och utåt, få till stånd en antiimperialistisk strategi — vilket innebär att en gång för alla ta kål på atlantismen (Natoandan). Jag tror uppriktigt, att det första målet är nått, trots det unkna misstroende som då och då vädras. Vad gäller det andra målet, så är det annorlunda ... Vi väntar fortfarande på att socialistpartiet verkligen fördömer Pompidous Indokina-politik. Pompidou som till slut stöder Thieu som endast är en liten Hitler ...

Det är bara ett exempel på det atlantiska dis som ännu skymmer horisonten för de franska socialisterna. Utan att glömma den skandalösa tystnaden kring ämnen som Kambodja, Brasilien,

* Jag har i brist på bättre behållit den franska termen *gauchist*, som närmast avser en person tillhörande yttersta vänstern. (Övers. anm.)

Guatemala, Angola m.m.

MP: Men hur kan ni på samma gång slå följe med Mitterand på hans valturné och lägga sista handen vid två arbeten om den väpnade kampen i Latinamerika?

RD: Därför, utan att vara medlem i socialistpartiet, finns det inom detta människor som jag känner samhörighet med, kam. rater som jag gillar. Därför att det inte för tillfället finns en revolutionär situation i Frankrike. Därför att den enda tillgängliga vägen till fransmännens regering är genom val.

Frankrike under nuvarande makthavare är ett gement, fett, vanställt och dekadent land. I Latinamerika gjorde jag mig en annan bild av Frankrike än den jag ser på kvällarna, betraktade de där människorna som talar i TV-rutan. Denna minoritet som regerar oss, denna borgerlighet som har förlorat t.o.m. sin borgerliga moral och sina värderingar på vägen, som dominerar utan att veta varför, dessa måste vi ersätta.

Men att idag tänka på en regimförändring utanför valsyste­met, det är antingen en provokation eller sinnesförvirring. Är inte Västerunions process revolutionär? Jovisst! Det är i varje fall det enda möjliga. Revolutionen står inte på dagordningen i Frankrike; revolutionen finns inom räckhåll enbart en eller två gånger per århundrade. Om vi skulle behöva invänta de tillfällena! Idag inställer sig en tvingande nödvändighet: att störta storbukarna som regerar oss. Det är en fråga om mänsklig värdighet, en handling av offentlig hälsovård, för att inte säga en folkhälsosak. Ett biologiskt mål, så att säga.

MP: Man kommer att göra invändningen att de tyska socialisterna antagligen tänkte så innan de helt legalt tog makten i Förbundsrepubliken. Och en vacker dag så var de socialdemokrater ..

RD: Naturligtvis. Alla möjliga skäl, en hel historia förklarar den tyska socialdemokratin. Men jag föredrar att tala om Chile. Där såg jag i arbete ett socialistiskt parti, som varken är socialdemokratiskt eller stalinistiskt. Det kan existera. Det existerar. Ett folkligt parti inlemmat i klasskampen, och djupt enigt. Det är klart, de historiska förhållandena är långt ifrån de våra.

Och det är sant att det chilenska socialistpartiet inte är frukten av en splittring. Det bildades 1933, då det redan fanns ett kommunistparti, från 1922, med ett folkligt och nationellt innehåll. Sedan, 1928, blev kommunisterna sekteriska och isolerade sig, drog sig tillbaka, staliniserade sig. Då tog socialistpartiet över den revolutionära nationalismen, antog en marxistisk linje i Oktoberrevolutionens anda. Den paradoxala konsekvensen blev att socialisterna attackerar alltid kommunisterna från vänster, och försvarar en marxistisk renlärlighet, som till slut blir nästan trotskistisk.

Idag, med 19 procent av rösterna (mot 16 procent för kommunisterna) är socialistpartiet det ledande marxistiska arbetarepartiet, med rotfäste i Santiagos omgivning och bland bönderna. Det finns få kvinnor inom partiet, i gengäld har kommunistpartiet en kraftig kvinnlig rekrytering därför att det inger tillförsikt. Slutligen kan vi konstatera att det är kommunisterna som i det förflutna har intagit en kompromissande hållning gentemot den nationella bourgeoisin och som t.ex. var villiga att samarbeta med kristligdemokraten Frei.

De franska socialisterna är långt ifrån sina chilenska partivänner. Först och främst därför att i Chile är det franska socialistpartiets motsvarighet inte det socialistiska men det radikala partiet. På så sätt kan vi bättre analysera den väg som återstår att gå för det franska partiet för att likna Allendes. Det är svårt att skapa ett riktigt socialistiskt, folkligt och enigt parti, kämpande och förankrat i massorna, på samma gång nationellt och internationalistiskt! Svårt men lösnande, t.o.m. valmässigt: se på de senaste valsiffrorna för de franska socialisterna. Se å andra sidan på det chilenska radikala partiets nedgång till 3,7 procent av rösterna. Den ideologiska

fördjupningen står inte i motsättning till val, under förutsättning givetvis att man undviker fällor av typ PSU*, vilket innebär intellektualism, diskussionism, gauchistisk demagogi och överbudspolitik.

MP: Tror ni att alla medlemmarna i det franska socialistpartiet är kapabla att göra en analys liknande den ni gjort?

RD: Det franska socialistpartiets drama är att det innehåller gamla stötar och unga vargar. De unga vargarna roar sig tyvärr med att få tändar genom att ägna sig åt ändringsförslag, åt att trötta ut sig på att förbereda kongresser som om det gällde ordentliga fältslag. (De unga chilenska vargarna ser socialismen som en sak för vilken man kan dö.) Och de gamla stötarna uppehåller sig med polemiker med kommunistpartiet, vilka är mycket negativa och som inte engagerar mer än en ytterst liten sektor av den politiska klassen. Det är sterila polemiker. Det är viktigare att försvara Vänsterunionen än att diskutera doktrinära detaljer.

MP: Och kommunisterna?

RD: De kommunistiska kamraternas svaga punkt är att de ännu inte är förmögna att skapa en teori av sin praktik. Vi vet mycket väl att de inte gör "den sovjetiska modellen" till sin, att de är ärliga och beslutna att söka en socialistisk väg som tar hänsyn till nationella franska situationen och den franska parlamentariska traditionen. Ingen kan på allvar hävda att vi skulle löpa risken av en sovjetisk regim i Frankrike. Men definitionen av en äkta väg till socialism låter sig inte göra utan en kritisk och sträng studie av de socialistiska staterna och de kommunistiska partierna under de senaste 50 åren. Men kommunistpartiet kan inte, av alla möjliga skäl, prestera denna kritik av ett "mönsterparti" som bildades 1902 för ett land som då hade 90 procent icke läskunniga. På samma sätt som det inte förmår att förklara varför de sovjetiska tanken gick in i Prag och varför de inte kommer till Paris. Därför att kommunisterna har inte den friheten att analysera kritiskt, vilket socialisterna gör, de som inte ens är medlemmar av "familjen". Måtte de utforska det vida ideologiska fält som ligger framför dem!

MP: Genom att t.ex. ge ett innehåll åt självstyret inom industrin?

RD: Det är nog så att forskning inom det fältet är del av försöket att besätta ett vakant teoretiskt område. Med alla de tvetydigheter som det ordet medför. Vem talar t.ex. om självstyre i Chile? Kristligdemokraterna. Låt oss för all del inte glömma att proletariats mission är att erövra statsmakten och att det kommer att erövra den politiskt och inte genom att styra en fabrik i Franche-Comté eller Pas-de-Calais. Självstyret förutsätter också en enhetlig arbetarklass, som inte konkurrerar inbördes, vilket skulle innebära klassens sönderfall och avpolitisering. Innan man ägnar sig åt självstyre, gäller det i alla fall att ta makten!

MP: Ni kan räkna med att bli kritiserad. Förespråkare av våld i Bolivia, understryker ni att den väpnade kampen här i Frankrike "inte står på dagordningen". Ni föreställer er för detta land ett maktövertagande som i Chile, och ni gör Mitterand till en fransk Allende ...

RD: Det är så att det finns, åtminstone vad gäller de farhågor som de väcker, en uppenbar likhet mellan de två männen. Vem är idag det svarta fåret för den amerikanska imperialismen i Latinamerika? En borgare, en traditionell politiker, en parlamentariker: Salvador Allende. Till vänster attackerade man Allende på temat: "han är en storborgare som dricker whisky, tycker om 'kultur' och kvinnor; han är inte kapabel att ta ledningen för en folklig rörelse".

Jag tror att jag själv t.o.m. har kritiserat honom i de termerna. Och jag fick se Allende: ledare av

* PSU: *Parti Socialiste Unifié*, en vänsterutbrytning ur franska socialistpartiet

Folkfronten! Enligt min mening så begår de som åberopar Mitterands förflutna mot hans framtid samma misstag.

Vad som drar mig till Mitterand? Det är enkelt. Om man undviker att alltför mycket blanda det personliga med politiken. Mitterand är just personen som tillvaratager den distinktionen hos sig själv, och som respekterar den hos andra. En politiker som inspirerar och för en politik och för den delen ändå inte är en politisk myglare — det förtjänar högaktning och vänskap. I alla fall min.

Översättning: Pierre Schori © *Nouvel Observateur* 1973

Några meningsskiljaktigheter mellan kamrat Togliatti och oss

Hongqi (Röda Fanan), Peking den 4 mars 1963

Under den ideologiska konflikten mellan Kina och Sovjet på 1960-talet diskuterades olika frågor rörande marxistisk analys och strategi. Samtidigt förde de kinesiska teoretikerna en debatt med västliga kommunistpartier som det italienska (IKP) och det franska (FKP). Föreliggande är ett utdrag ur en längre analys som med ovanstående överskrift trycktes i det kinesiska kommunistpartiets teoretiska organ Röda Fanan. Den tar upp frågan om den fredliga övergången till socialismen, som det italienska partiet hade gjort sig till talesman för. I ljuset av de chilenska erfarenheterna har den diskussionen på nytt blivit aktuell och kan få illustrera det faktum att man redan under 1960-talet hyste betänkligheter mot denna strategi.

Kamrat Togliatti och vissa andra kamrater i IKP medger att socialismens förverkligande är förbundet med kamp, att socialismen måste förverkligas genom kamp. Men de vill hålla folkets kamp inom det område som den borgerliga konstitutionen medger och ge huvudrollen åt parlamentet.

Då kamrat Togliatti skildrade den nuvarande italienska konstitutionens tillkomst, sade han: ”Detta berodde på det faktum att kommunisterna 1946 avböjde att bryta legaliteten genom ett desperat försök att gripa makten och tvärtom valde vägen att delta i konstitutionerande församlingens arbete.” (Togliattis rapport vid IKP:s CK:s marsplenum 1956.)

På detta sätt kom det sig att kamrat Togliatti valde den parlamentariska vägen såsom den varpå Italiens arbetarklass och övriga arbetande folk skulle ”gå framåt till socialismen”.

I årtal har Togliatti och andra kamrater framhävt samma sak: ”I dag har tesen om möjligheten att gå fram mot socialismen inom den demokratiska och till och med den parlamentariska legalitetens former fått en allmän formulering ... detta förslag ... framfördes av oss år 1944-46.” (Togliattis rapport vid IKP:s VIII kongress.)

”Det är möjligt att nå fram till socialismen genom att ta den parlamentariska vägen.” (Togliatti: ”Parlamentet och kampen för socialismen”, i *Pravda* den 7 mars 1956.)

Här skulle vi med Togliatti och de andra kamraterna vilja diskutera frågan huruvida övergången till socialismen kan åstadkommas i parlamentariska former.

Frågan måste klargöras. Vi har alltid ansett att deltagandet i den parlamentariska kampen är en av de legala kampmetoder som arbetarklassen under vissa betingelser bör utnyttja. Alla marxist-leninister vänder sig bestämt emot att man vägrar använda den parlamentariska kampen, när den är nödvändig, och i stället leker med eller pladdrar om revolution. I denna fråga har vi alltid hållit oss till Lenins hela teori sådan han utvecklade den i *Radikalismen — kommunismens barnsjukdom*. Men vissa personer vanställer medvetet våra åsikter. De säger att vi förnekar nödvändigheten av den parlamentariska kampen över huvud och att vi förnekar att det finns krökar och bukter i revolutionens utveckling. De tillskriver oss åsikten att folkrevolutioner en vacker dag plötsligt ska bryta ut i olika länder. Eller de påstår, såsom kamrat Togliatti gör i sitt svar den 10 januari på vår artikel, att vi vill att de italienska kamraterna ska ”inskränka sig till att predika och vänta på revolutionens stora dag”. På senaste tiden har detta sätt att vanställa motpartens argument faktiskt blivit de självutnämnda marxist-leninisternas favorittrick i umgänget med de kinesiska kommunisterna.

Det kan frågas: Vilka är våra meningsskiljaktigheter med kamrat Togliatti och de andra i fråga om den riktiga inställningen till de borgerliga parlamenten?

För det första anser vi att alla borgerliga parlament, det nuvarande italienska parlamentet inberäknat, har klasskaraktär och tjänstgör som utsmyckning på den borgerliga diktaturen. Som Lenin uttryckte det: ”Betrakta första bästa parlamentariska land, från Amerika till Schweiz, från Frankrike till England, Norge o.a.: det verkliga 'statliga' arbetet utföres bakom kulisserna och verkställs av departement, kanslier och staber.” (Lenin: ”Staten och revolutionen” *Valda verk*, bd II, första delen, s. 244.), ”... börserna och bankirerna utövar ett allt *större* inflytande på de borgerliga parlamenten, *ju starkare* demokratin är utvecklad”. (Lenin: ”Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky”, *Samlade skrifter i urval*, bd 12, s. 151.)

För det andra: vi är för utnyttjande av den parlamentariska kampen men emot illusionsspridning, emot ”parlamentarisk kretinism”. Arbetarklassens politiska partier tar, som Lenin sade, ”ställning för att utnyttja den parlamentariska kampen, för deltagande i parlamentet; men de avslöjar hänsynslöst den 'parlamentariska kretinismen', dvs. tron att den parlamentariska kampen är den enda eller *under alla förhållanden den viktigaste formen* av politisk kamp”. (Lenin: ”Rapport om RSDAP:s enhetskongress”, *Collected Works*, F.L.P.H. Moskva, bd 10, s. 353.)

För det tredje. Vi är för att det borgerliga parlamentets plattform utnyttjas till att blotta de variga såren i det borgerliga samhället och även till att avslöja bedrägeriet med det borgerliga parlamentet. Under vissa förhållanden släpper bourgeoisien i sitt eget intresse in representanter för arbetarklassens parti i sitt parlament. Samtidigt är detta en metod med vilken bourgeoisien försöker att bedra, korrumpera och till och med köpa vissa av arbetarnas representanter och ledare. Därför måste arbetarklassens politiska parti vara synnerligen vaksamt då det för parlamentarisk kamp och måste ständigt bevara sin politiska självständighet.

I de tre ovan behandlade punkterna har Togliatti och de andra kamraterna helt övergivit den leninistiska ståndpunkten. De betraktar parlamentet såsom stående över klasserna, överdriver utan något hållbart skäl det borgerliga parlamentets roll och anser det som den enda vägen till socialism i Italien.

Togliatti och de andra kamraterna har blivit fullständigt besatta av det italienska parlamentet.

De anser att det, under förutsättning att man har en ”hederlig vallag” och att det ”i parlamentet bildas en majoritet som överensstämmer med folkets vilja” (Togliatti: ”Parlamentet och kampen för socialismen”), är möjligt att genomföra ”djupgående sociala reformer” (A.a.) och ”förändra de nuvarande produktionsförhållandena och följaktligen också de stora egendomarnas välde” (Politiska teser, antagna av IKP:s IX. kongress).

Kan det verkligen gå till på det sättet?

Nej. Det kan endast gå till så här. Så länge bourgeoisiens byråkratiskt-militära statsapparat fortfarande existerar är det antingen omöjligt för proletariatet och dess pålitliga bundsförvanter, att under normala förhållanden och i överensstämmelse med den borgerliga vallagen vinna en parlamentarisk majoritet, eller är en sådan möjlighet alls intet att bygga på. Efter andra världskriget hade de kommunistiska och arbetarpartierna i många länder mandat i parlamenten, i vissa fall många mandat. I samtliga fall använde emellertid bourgeoisien olika åtgärder för att hindra kommunisterna från att vinna en parlamentarisk majoritet — val upphävdes, parlamentet upplöstes, vallagarna eller författningen reviderades eller kommunistiska partiet förklarades illegalt. Under en avsevärd tid efter andra världskriget hade Frankrikes kommunistiska parti högre röstetal och större parlamentsrepresentation än något annat parti i landet. Men de franska monopolkapitalisterna reviderade både vallagen och författningen och berövade Frankrikes kommunistiska parti många av dess mandat.

Kan arbetarklassen bli härskande klass genom att helt enkelt förlita sig till rösterna i valen?

Historien känner inte ett enda fall där en förtryckt klass blivit härskande klass genom röstning. Bourgeoisien predikar en massa om parlamentarisk demokrati och val, men inte i något enda land förekom det att bourgeoisien efterträdde feodaltherrarna som härskande klass på så enkelt sätt som genom röstning. Det är så mycket mindre troligt att proletariatet ska bli härskande klass genom val. Lenin sade i sina *Hälsningar till de italienska, franska och tyska kommunisterna*:

Endast skurkar eller dumbommar kan tro att proletariatet måste vinna majoritet i val, som genomförs *under bourgeoisiens ok, under löneslaveriets ok*, och att det först därefter kan erövra makten. Detta är höjden av dumhet eller hyckleri; det är att sätta röstning under det gamla systemet och de gamla makt-havarna i stället för klasskamp och revolution. (Lenin: *Samlade verk*, fjärde ryska uppl. bd. 30, s. 40.)

Historien säger oss, att när ett arbetarparti överger sitt proletära revolutionära program och förfaller till att vara ett bihang till bourgeoisien och omvandlar sig till ett politiskt parti, som är ett verktyg åt bourgeoisien, kan denna tillåta det att ha en tillfällig parlamentarisk majoritet och att bilda regering. Detta var fallet med det brittiska Labour Party. Det var fallet också med de socialdemokratiska partierna i flera andra länder sedan de förrätt sina ursprungliga socialistiska revolutionära program. Men sådana ting kan endast bevara och befästa bourgeoisiens diktatur och kan inte i något avseende ändra proletariatets ställning som en förtryckt och exploaterad klass. Det brittiska Labour Party har suttit vid makten tre gånger sedan 1924, men det imperialistiska Storbritannien är fortfarande det imperialistiska Storbritannien och den brittiska arbetarklassen har som förut ingen makt. Vi skulle vilja fråga kamrat Togliatti om han tänker följa Labour Party och de socialdemokratiska partierna i andra länder i spåren.

Teserna för IKP:s X. kongress förklarar, att parlamentet måste få full befogenhet att lagstifta och att leda och kontrollera den verkställande myndighetens verksamhet. Vi vet inte vem som ska ge parlamentet de befogenheter, som vissa av Italiens kommunistiska partis ledare önskar att det ska erhålla. Ska de ges av bourgeoisien eller av Togliatti och de andra kamraterna? I verkligheten får ett borgerligt parlament sina befogenheter av bourgeoisien. Bourgeoisien bestämmer befogenheternas omfattning i överensstämmelse med sina intressen. Hur stora befogenheter bourgeoisien än medger parlamentet, kan detta aldrig bli den borgerliga statens verkliga maktorgan. Det verkliga maktorganet, genom vilket bourgeoisien utövar sitt herravälde över folket, är bourgeoisiens byråkratiska och militära apparat men inte dess parlament.

Om kommunister överger den proletära revolutionens och den proletära diktaturens väg och sätter allt sitt hopp till att genom röstning vinna en majoritet i det borgerliga parlamentet och väntar att de ska ges befogenheter att leda staten, vilken är då skillnaden mellan deras väg och Kautskys parlamentariska väg? Kautsky sade: "Målet för vår politiska kamp förblir som hittills att erövra statsmakten genom att vinna majoriteten i parlamentet och upphöja parlamentet till regeringens herre" (Kautsky: "Ny taktik", i *Neue Zeit* nr 46, 1912). Lenin sade i sin kritik av denna kautskyanska väg: "Detta är ju den renaste och banalaste opportunist." (Lenin: "Staten och revolutionen", *Valda verk*, bd I, första delen, s. 326.)

I mars 1956, när kamrat Togliatti talade om "användande av legala medel och av parlamentet", förklarade han: "Vad vi har att göra i dag skulle varken ha varit möjligt eller riktigt för trettio år sedan, det skulle ha varit ren opportunist, såsom vi betecknade det vid den tiden." (Togliattis rapport vid IKP:s CK:s plenum i mars 1956.)

Vilka grunder finns det för att säga att det, som för trettio år sedan varken var möjligt eller riktigt, i dag är både möjligt och riktigt? Vilken grund finns det för att säga att det, som då var ren opportunist, nu plötsligt har blivit ren marxism-leninism? Kamrat Togliattis ord är faktiskt ett erkännande av att den väg som han och de andra kamraterna slagit in på är densamma som opportunisterna tog i det förgångna.

Men när det påpekades att de befann sig på denna parlamentariska väg, ändrade kamrat Togliatti ton och sade i juni 1956: ”Jag skulle vilja rätta de kamrater, som har sagt — som om det gällde en helt och hållet fredlig sak — att den italienska vägen för utvecklingen till socialism betyder den parlamentariska vägen och ingenting därutöver. Det är inte sant.” (Togliattis rapport vid IKP:s CK:s plenum i juni 1956.) Han sade också: ”Att reducera denna kamp till en tävlan om rösterna för parlamentet och att vänta till dess man erhållit femtioen procent skulle inte bara vara enfaldigt utan också illusoriskt.” (Togliattis rapport vid IKP:s X. kongress.) Kamrat Togliatti hävdade att vad de förespråkade inte blott var ”ett parlament som fungerar” utan också ”en stor folkrörelse”. (Rapporten vid juniplenium 1956.)

Det är mycket riktigt att gå in för en stor folkrörelse, och marxist-leninister bör naturligtvis vara glada för det. Det bör erkännas att det finns en massrörelse av betydande storlek i Italien i dag och att det Kommunistiska partiet i Italien i detta avseende har gjort framgångar. Det beklagliga är, att kamrat Togliatti betraktar denna massrörelse endast inom en parlamentarisk ram. Han anser att massrörelsen ”kan åstadkomma att man i vårt land reser dessa trängande krav, vilka sedan kan uppfyllas av ett parlament i vilket de folkliga krafterna har vunnit en tillräckligt stark representation”. (A.a.)

Massorna reser krav, sedan uppfyller parlamentet dem — det är kamrat Togliattis formel för massrörelsen.

Marxismen-leninismens grundläggande taktiska princip är följande: I alla massrörelser, och även så i den parlamentariska kampen, är det nödvändigt att upprätthålla proletariats politiska oberoende, att dra en gränslinje mellan proletariatet och bourgeoisien, att förena rörelsens förhandenvarande intressen med dess framtida intressen och att samordna den pågående rörelsen med hela processen och med slutmålet för arbetarrörelsens kamp. Den som glömmer eller bryter emot denna princip faller i bernsteinismens trask och godtar i verkligheten den ökända formeln ”målet är intet, rörelsen är allt”. Låt oss fråga: vilken skillnad finns det mellan kamrat Togliattis formel rörande massrörelsen och Bernsteins formel?

Ur ”Mera om meningsskiljaktigheterna mellan kamrat Togliatti och oss — Några av Leninismens viktiga problem i världen idag”, redaktionell artikel i *Hongqi* (Röda Fanan) den 4 mars 1963.

André Fontaine: Från Chile till Sverige ... och till Frankrike

I detta inlägg diskuterar utrikeschefen på Le Monde vänsterkrafternas möjligheter att göra sig politiskt gällande i våra samhällen. Då förutsättningarna för en fredlig övergång till socialismen saknas, anbefaller han socialisterna att stå kvar i opposition och därigenom påverka samhället i reformvänlig riktning. Genom att ställa upp alternativet: fascism eller reformism, bortser man emellertid från möjligheten av en revolutionär krissituation i likhet med exempelvis den som i maj 1968 överraskade hela Frankrike. För denna talesman för europeisk liberalism framstår socialismen som en möjlighet, men inte som en nödvändighet.

(Från Le Monde den 21 september 1973.)

Chile och Sverige: en tragedi och en komedi kastar i dessa dagar ett grällt ljus över den demokratiska socialismens svårigheter. Sambandet mellan den nedriga kuppen i Santiago, ansvarig för hundratals döda, och riksdagsvalet i Stockholm, som gör ställningen lika mellan Palmes vänner och hans borgerliga motståndare, kan förefalla obetydligt, så mycket faller skillnaderna i ögonen. Det hindrar emellertid inte att i bägge fallen en ”socialistisk modell” är ifrågasatt, ja, mer än så, själva demokratins fungerande i ett kluvet land, men inte som i Tyskland, Korea och Vietnam till följd av utländska viljor, utan genom den till synes ofrånkomliga motsättningen mellan strävandena inom valmanskåren. Då Frankrike är kluvet efter samma kraftlinjer kan det kanske dra några lärdomar av dessa erfarenheter.

Som marxist kunde Salvador Allende inte vara okunnig om Lenins lärdom enligt vilken ”endast maktövertagandet i hela staten kan tillförsäkra revolutionen framgång”.¹ För att verkligen utöva makten räcker det inte med att stå i spetsen för republiken och regeringen, man måste förfoga över alla befälsposterna. I annat fall kommer man att hamna i den situation som innebar slutet för den fjärde Republiken i maj 1958, och som den femte var nära att få uppleva tio år senare: man ger order, och man blir inte åtlydd.

Idag står det klart att trots att Allende lagenligt valdes av Parlamentet, knappt mer än tolererades han, och därtill mycket tillfälligt, av en stor del av dem som innehar den verkliga makten: Régis Debray avslöjar i en artikel i *Nouvel Observateur* att redan i juni månad kunde Allende inte räkna med stöd från mer än fyra generaler i aktiv tjänst och femtedelen av de lägre officerarna. De kristliga demokraterna, genom vilkas uppslutning han hade kunnat tillträda det högsta ämbetet, hade till sitt flertal snabbt tagit tillbaka sitt förtroende för honom. De besittande klasserna hade inget till övers för en regim som inte drog sig för att vilja inskränka deras privilegier. Därför hade kapital- och begåvningsflykten inte inväntat hans installation i La Moneda. De stora amerikanska bolagen, som berövats äganderätten till koppargruvorna, var fast beslutna att slå tillbaka, och det var självfallet inte att räkna med att Förenta staternas regering skulle hjälpa ett ”marxismens brohuvud” att hålla sig kvar på det västra halvklotet.

För att vinna en varaktig seger i den del av världen där han föddes och som genom samexistensens lag är prisgiven åt den nordamerikanska hegemonin ungefär lika säkert som Tjeckoslovakien är det åt den sovjetiska, behövde Allende — förutom egenskaperna mod, ett gott hjärta och respekt för andra, vilka han hade i rikt mått — ha haft en hel rad trumfkort han så grymt saknade: den strategiska intuitionen, som gör det möjligt att i varje ögonblick känna styrkeförhållandenas realitet och dra den största möjliga fördelen av dem, klokhets i ekonomiska angelägenheter och dessutom tur. Men i stället var det oturen som drabbade honom i och med kopparkursernas plötsliga och inte helt oförmodade fall efter hans tillträde av presidentämbetet.

¹ Konferens om revolutionen 1905. Cit. av Jean Laloy i *Le socialisme de Lénine*, Ed. Desclée de Brouwer.

Framför allt skulle hans anhängare ha ålagt sig en järndisciplin — eller han borde ha haft medlen att påtvinga dem den. Motsatsen inträffade, precis som under spanska inbördeskriget. Det fanns en ständig oenighet mellan kommunisterna och den socialistiska vänsterflygeln. Och vänsterradikalerna i MIR utgjorde en annan opposition för Allende. Det var nämligen omöjligt att räkna med de kristliga demokraternas och arméns stöd eller ens neutralitet om man lät ”miristerna” fullfölja sitt program för ockupation av jorden och fabrikerna.

Presidenten måste alltså hela tiden kämpa på två fronter: å ena sidan mot de besuttna, stödda inte bara på Förenta staterna, utan på gott och väl halva befolkningen — en befolkningsgrupp som antingen var alltför småborgerlig eller alltför outvecklad för att utan bävan medverka till att de mest uppenbara sociala skillnaderna utjämnades — för att inte tala om en sänkning av köpkraften; å andra sidan mot guevarismens nostalgiker, som ännu inte tillräckligt begrundat lärdomarna av dess upprepade bakslag på det västra halvklotet.

Allendes milda och bedrövade uppsyn på tidskrifternas omslagsbilder den här veckan kanske har sin förklaring i att han hade insett att under sådana förhållanden kunde spelet inte vinnas. Men vad kunde han göra? Vända sig mot vänsterns vänster, som så många socialdemokrater gjort före honom? Det länder honom till heder att han vägrade begå detta förräderi. Beväpna folket? Tror de vänsterradikaler som idag förebrår honom för att han inte beslutade sig för det att armén skulle ha låtit honom göra det? Och det skulle ha inneburit att inlåta sig på olagligheter. Kanske hade han varit klokare för egen del när han såg avgrunden närma sig, om han hade anordnat den folkomröstning som man så ofta hade talat om i samband med författningsrevisionen, och avgått i händelse av negativt utslag, ungefär som de Gaulle. Men det skulle ha inneburit att falla undan för trycket från dem som vägrade att böja sig för lagen.

Vad som fattades Allende och dem som stött hans företag — och som också fattades ”Pragvårens” män — var en klar vision av det möjliga. ”Dubcek? Ett hjärtebarn” sade en rumänsk ledare en dag till oss. Man vågar väl inte tillämpa ett dylikt omdöme på en sextiåring som Allende, som så många gånger i det förflutna visat sin duglighet. Men han var en romantiker. Han var inte ensam. I ett fruktansvärt splittrat Chile, mitt i en fientlig omgivning, var möjligheterna att åstadkomma förändringar utan att gripa till våld med tanke på risken för inbördeskrig säkerligen mer begränsade än majoriteten av folkfrontsledningen trodde. Låt oss säga att de objektiva förutsättningarna för stora reformer förelåg, men bestämt inte villkoren för en revolution ”inom lagen”.

Att gå från Chile till Sverige är som att gå från en värld där allt återstår att lösa till en annan där allt verkar vara löst, åtminstone vad beträffar den materiella ordningen. Man får dock inte glömma att denna situation är ganska ny. Sverige levde i mitten av förra seklet i en oerhörd fattigdom, som tvingade dess söner att i stora skaror utvandra till Amerika. De första sociala striderna blev blodiga i Bernadotternas land innan dynamiten, pappersmassan, Kirunas järnmalm och den genom två världskrig värnade neutraliteten förde landet till välstånd. Men också där finns det kommunister som ifrågasätter det privata ägandet av produktionsmedlen, vänsterradikaler som drömmer om självstyre och ett halvt land som anser att man gått för långt på vägen till socialismen. Resultatet är nollutslaget i söndagens val, som till nästa val gör det omöjligt för regeringen att regera, vilken det än blir.

Sveriges chans är att det trots sina något oroande arbetslöshetssiffror inte har alltför många problem att lösa på kort sikt, och framför allt att det har uppnått en sådan levnadsnivå och en sådan ekonomisk tillväxttakt att utrymmet för partistridigheter förblir mycket begränsat. Ingen har en tanke på att tillgripa våldets skiljedom. Frankrike är tyvärr långtifrån något Sverige i det avseendet. Visserligen har Mitterand helt rätt när han efter dramat i Santiago säger att det inte går att jämföra en socialistisk erfarenhet i ett ännu högeligen underutvecklat land, och samma er-

farenhet i ett överflödssamhälle. Emellertid kvarstår att vi är ett latinskt folk med hetare blod än skandinaverna. Till alla inbördeskrigen i vår historia får vi lägga dem som satte oss i dallring 1958, 1961 och så sent som 1968. Och med tanke på världsstrategin och de inblandade intressena skulle en vänsterregering i Frankrike vara dömd att möta ett mycket starkt motstånd. Kapitalflykten och den kraftiga nedgången i (de utländska investeringarna är bara en del av de hinder den med all säkerhet skulle ställas inför.

Den kommer inte att nå sitt mål förrän den lyckats övervinna de fel som så mycket bidragit till Allendes fall och som tyvärr verkar vara medfödda hos den latinska vänstern: den överdrivna optimismen, som gör att man underskattar motståndet, i första hand ekonomiska fakta; en anda av individualism och bristande disciplin som ibland gränsar till anarki. Om vänstern inte mäter sina ambitioner med det möjligas måttstock, om den inte korrekt analyserar det nationella och internationella styrkeförhållande den måste räkna med, kan den vara säker på att dess motståndare kommer att utnyttja dess misstag och dess naivitet. De kommer snabbt att ha gjutit tillräckligt med olja på elden för att framkalla det allmänna intryck av kaos och oordning som är allt som behövs för att väcka till liv oemotståndliga frestelser hos de lojalaste militärer.

Hundratusentals människor dog i Spanien för snart fyrtio år sedan under ropet ”*No pasarán!*”. Miljoner röster svarade dem över hela världen: ”Fascismen ska inte lyckas!” Visserligen är Hitler och Mussolini döda, men deras nederlag fick betalas till priset av tiotals miljoner människoliv. Och fascismen, som en gång var begränsad till Spanien, upplever i sin militära form, från Indonesien till Brasilien, från Grekland till Chile, en ny vår. Ingen är skyddad mot den. Tvärtemot vad man alltför lätt tror inom vänstern, dömer historien inte alltid i rättvisans riktning, långt därifrån. Engels var mer klarsynt som talade om historien som en ”grym gudomlighet”.

Det är inte lätt för vänstern att ta makten — och än mindre att behålla den — i ett land där den fruktas av halva valmanskåren när detta land dessutom befinner sig i den amerikanska inflytelse-sfären. Redan från första stund var detta sant om Chile. Och det gäller också Frankrike.

Detta konstaterande har förvisso sin motvikt. Det som det blivit brukligt att kalla bourgeoisins makt utövas inte längre så odelat. En kommunistisk ledare från ett av våra grannländer sade för några år sedan: ”Det enda sättet för oss att delta i maktutövandet är i oppositionen.” Detta påpekande, som är långtgående, gäller inte bara för det landet. Även i Frankrike måste staten ta hänsyn till det ständiga tryck som vänstern, i synnerhet genom den fackliga aktiviteten, utövar på den. Inte alla landvinningar på det sociala området har varit verk av folkfronten eller de regeringar med kommunistiskt deltagande som följt på befrielsen: ganska ofta har de företagits av borgerliga regeringar, och man kan undra om de hade funnit sig i att stadfästa dem om de inte hade varit mer eller mindre tvungna till det. Och det är nästan en paradox att konstatera att i den del av världen, där vi befinner oss, med det framför allt finansiella beroende detta läge innebär för landet och dess ekonomi, har vänstern mycket lättare att handla och att genomdriva åtminstone en del av sitt program. Idag slåss den bara på en front. Om den i morgon kommer till makten måste den, om den vill undvika bankrutt, med risk för att uppväcka en ny opposition motstå påtryckningarna från sin radikala flygel.

Jaime Faivovich: Kan vi undgå konfrontationen?

Detta inlägg, tryckt i augusti 1972 i nr 165 av tidskriften Punto Final, är med sitt nästan profetiska innehåll ett uttryck för hur klart vissa delar av den chilenska vänstern förutsåg den kupp som ett år senare spred skräck och terror. Som framstående medlem av socialistpartiets revolutionära flygel var Jaime Faivovich guvernör i Santiago-provinsen från slutet av 1972 till mitten av 1973 och därefter vice transportminister till slutet av augusti 1973. För att tillmötesgå de strejkande åkeriägarna och få ett slut på den åkeriägarstrejk som i flera månader förberedde kuppen avsattes han av Allende. Den lätt nedkortade artikeln sammanfattar några huvudlinjer i diskussionen på den chilenska vänsterkanten. Alltsedan militärkuppen har tidskriften Punto Final varit förbjuden.

Ibland verkar det som om en överdriven upptagenhet med de dagliga och aktuella problemen skulle få regeringen och vänsterkoalitionen att tappa perspektivet och glömma sina revolutionära mål och syften.

Man betonar flitigt att den här regeringen kommer att inskränka sig till ett strikt uppfyllande av Unidad Populares program och att man inte kommer att avlägsna sig en millimeter från dess innehåll.

Men att tillämpa eller uppfylla programmet är ett medel för att nå vissa syften och inte något självändamål. Denna regering måste skapa förutsättningar för att bygga upp socialismen, den måste göra förändringsprocessen irreversibel och garantera dess kontinuitet, så att inte borgarklassen återtar sina ställningar och tillintetgör alla de landvinningar som vi har uppnått med så stor ansträngning.

Dock kan programmet uppfyllas helt och hållet och ändå visa sig otillräckligt för dessa syften. Vad gör regeringen då? Stannar man där, eller fortsätter man framåt?

Ända sedan Salvador Allende tillträdde sin post står en avgörande uppgift på dagordningen: att erövra makten. Utan den politiska och ekonomiska makten går det inte att tillämpa programmet, går det inte att göra revolution eller bygga socialismen.

Regeringen har uppnått bara en del av den ekonomiska makten och en mycket liten del av den politiska makten genom en viss, mycket bristfällig, kontroll över den statliga förvaltningen. Men den politiska makten, som huvudsakligen ligger i parlamentet, domstolsväsendet och i *La Contraloría*^{*}, befinner sig fortfarande i borgarklassens händer.

Och den ekonomiska makt som regeringen har samlat är fortfarande ganska svag, eftersom den huvudsakligen grundar sig på rekvisitioner och ingripanden som inte överför äganderätten utan bara förvaltningen av företagen. Det har också visat sig att den politiska makten (parlamentet, domstolar och *la Contraloría*) kan ta ifrån regeringen den delen av den ekonomiska makten, om inte en mäktig massrörelse förhindrar det.

Så länge man inte kommit fram till en adekvat taktik för att erövra den politiska makten, kommer regeringen att fortsätta att köra fast och råka ”i schack” eller, för att använda ett uttryck som är aktuellt just nu, varje utspel den gör kommer att sluta ”oavgjort”.

En ”vänsterextremist” skulle säga att den politiska makten bara kan erövras genom väpnad kamp.

^{*} I enlighet med den chilenska författning som gällde fram till kuppen skulle alla lagar och regeringsbeslut prövas av en oavhängig kontrollinstans, *la Contraloría de la República*, som i någon mån kan liknas vid en författningsdomstol. Regeringsbesluten kunde därvid ofta utsättas för uppskov, kritik och desavouering. (*red.*)

Men den utvägen måste förkastas inom den chilenska vägen till socialismen. Kanske det, men bara tillfälligt, skulle ”extremisten” svara. Vi kan bara uppnå den politiska makten inom den lagliga ordningen, säger Unidad Popular.

Men hur och när?

Det finns två alternativ.

Först, genom att presidenten utlyser folkomröstning om ett förslag till författningsändring som lagts fram av regeringen och avslagits av kongressen.

För det andra, genom att vinna parlamentsvalen i mars nästa år.

För det tredje, genom att göra bådadera.

Men nu skulle ”extremisten” komma igen och anmärka: Javisst, men hur går det om vi förlorar parlamentsvalen?

UP blir först konfunderad, men hämtar sig snart och svarar: Var inte så pessimistisk. Det är bättre att vi förenar oss, får massornas stöd och vinner.

”Extremisten” skulle gå till angrepp igen:

OK, jag går med på att vi kan vinna med en djärv, revolutionär och fast politik från regeringens sida, genom att mobilisera massorna och rätta till de misstag som har begåtts eller undvika att begå nya. Men, skulle ”extremisten” fräckt fortsätta, anta att vi vinner valen, men att sedan några av vänsterns riksdagsmän går över till fiendesidan. Det har ju hänt förr och ni vet ju hur de där herrarna är.¹

Här skulle Unidad Popular avsluta diskussionen. Det finns inget att göra åt de där ”extremisterna”, de är alltid lika misstroagna och försöker misskreditera valen och den chilenska vägen till socialismen.

Men tvivlen kvarstår, tyvärr. Och likaså nödvändigheten att fundera på nya initiativ.

Till exempel, varför skulle inte vi kunna splittra motståndaren? Enheten mellan kristdemokraterna och det nationella partiet är svag. Det finns kristna grupper som betraktar den som ett nederlag och en kapitulation. Och de ställer sig med rätta den här frågan: Varför bröt vi oss ur det gamla konservativa partiet om vi alla fall har hamnat i samma fälla som Nationalpartiet?

Kristdemokraterna representerar faktiskt viktiga folkliga grupper. Med dem går det alltid att föra en dialog och det finns möjligheter att komma överens, i den mån som de inser — som andra kristna grupper redan har gjort² — att deras plats i den här kampen mellan samhällsklasserna historiskt sett är tillsammans med den här regeringen och med bröderna bland arbetarna, och att de inom kristdemokratin är redskap som deras

ledare utnyttjar i tjänst hos borgerligheten och dess ekonomiska intressen.

Vad som inte är bra är att en del funderar på överenskommelser med hela det kristdemokratiska

¹ Här syftar författaren bl.a. på den splittring av det radikala partiet som 1971 ledde till bildandet av den radikala vänstern (PIR), som till en början kvarstod som medlem i Unidad Popular men snart gick över till oppositionen och intog en starkt högerorienterad antikommunistisk hållning. PIR var mycket aktivt i försöken att störta Allende. (*red.*)

² Här syftar förf. dels på den vänsterflygel inom det kristligt demokratiska partiet som 1969 bröt sig ur och under Jacques Chonchols ledning bildade MAPU, som 1970 gick in i Unidad Popular, och dels på den vänsterflygel i det kristligt demokratiska partiet som 1971 — tillsammans med en utbrytargrupp från MAPU (däribland Jacques Chonchol) — bildade den kristna vänstern (IC), vilken inträdde i Unidad Popular. (*red.*)

partiet, vilket i nuvarande situation i stället för att föra oss framåt mot ett övertagande av den politiska makten skulle innebära att ge upp regeringsprogrammet, avstå från revolutionen och med bakbundna händer överlämna oss till den fiende som vi vill besegra.

Frågan om maktövertagandet står fortfarande på dagordningen och är inte avgjord. Den är ett av de svåraste och mest komplicerade problem som regeringen och UP-koalitionen har att ta itu med. Det är inte lätt att uppfinna lösningar. Och hur mycket man än letar efter historiska parallellfall hittar man inte många varianter förutom dem man redan känner till.

Hur som helst så är varje initiativ välkommet och inget bör avvisas.

Helt klart är emellertid att den första och grundläggande förutsättningen för att erövra makten är att man verkligen beslutar sig för att genomföra det, övertygar massorna om den oundgängliga nödvändigheten av att lyckas med det och mobiliserar och förbereder dem för att klara av det.

En del personer försöker splittra vänstern i anhängare och motståndare till en slutlig sammanstötning, i sådana som anser konfrontationen oundviklig och sådana som anser den onödig.

Allt sådant är ren subjektivism.

Inte ens en ”feberhjärna”³ vill framkalla ett blodbad, ett inbördeskrig, en väpnad uppgörelse som skulle förorsaka enorma materiella förluster och oräkneliga mängder av mänskliga offer.

Om det går att erövra makten, föra över den från borgarklassen till proletariatet, genomföra revolutionen och bygga socialismen på fredlig väg, utan sammanstötningar eller konflikter mellan de antagonistiska och oförenliga klasserna, då skulle bara en gaining kunna fortsätta att tala för en konfrontation. Det är revolutionernas historia som lär oss att det alltid är borgerligheten som provocerar och släpper loss en konfrontation för att behålla makten och krossa de revolutionära krafterna.

Och vad är det vi ser i Chile?

Det är jordägarna som med vapen angriper bönder och (jordreformens) funktionärer för att försvara sin jord. Det är reaktionärerna som låter skenbara protestdemonstrationer urarta till gatubråk. Det var köpmännen, ledda, uppmuntrade och samordnade med yttersta högern, som reste sig mot regeringen och förklarade att de inte erkände dess auktoritet. Det var den yttersta högerns kommandogrupper och ligor som begick alla möjliga övergrepp i Santiagos centrum och i olika stadsdelar samma dag som affärsinnehavarna stängde butikerna.

Det är storgodsägarna, monopolföretagarna, kapitalisterna, borgerligheten som samhällsklass som ständigt söker sammanstötningar med den här regeringen och med den arbetarklass som den representerar.

Det är borgerligheten som har förklarat krig mot regeringen, eftersom de vet att de är hotade, att de kommer att bli fråntagna sin ekonomiska och politiska makt om de låter den revolutionära processen få fotfäste. Därför kommer den politiska och ekonomiska borgerligheten, som ett jagat vilddjur, att göra alla tänkbara ansträngningar för att störta den här regeringen och krossa den folkliga rörelsen. De kommer att alltmer energiskt och våldsamt försvara sina ägodelar, sin egenhet, sina rättigheter som privilegierad och härskande klass. Deras halv-militära organisationer, som redan är tillräckligt starka, välbeväpnade och tränade, kommer att fortsätta att begå alla slags våldsbrott och försöka framkalla en lämplig situation för att gå till angrepp mot regeringen och mot folket.

³ *termocéfalo*, borgerligt och kommunistiskt öknamn för icke-reformistiska vänsterorienterade.

Det kan hända att de väntar med avgörandet till efter valet,⁴ i hopp om att vinna det. Men om de förlorar, kommer de i sin desperation att försöka sig på en kupp med alla resurser som de förfogar över. Faran kommer hela tiden att finnas latent. Och om de kan göra kuppen före valet, kommer de inte att försitta tillfället.

Därför innebär det en farlig blåögdhet att avvärpa folket ideologiskt, genom att förneka möjligheten och oundvikligheten av en konfrontation.

Men det finns ett sätt att undvika den: genom att avstå från revolutionen, socialismen och från att beröva borgerligheten den politiska eller ekonomiska makten.

Vad som är revolutionärt är att göra massorna uppmärksamma på faran, förbereda dem, om inte annat så åtminstone psykologiskt, organisera dem, mobilisera dem, hålla dem i konstant spänning så att de, om sammanstötningen kommer, är förberedda för att kunna krossa sammansvärjningen. För även om folket är generöst och respekterar människoliv, så tar en borgarklass i uppror inga som helst hänsyn utan är helt okänslig och handlar grymt och med gränslöst hat mot arbetarna och revolutionärerna.

För att undvika eller gardera sig mot en konfrontation, skulle man behöva agera med mindre svaghet och visa mera myndighet och energi. Vi måste förstöra borgerlighetens halvmilitära organisation och ta ifrån dem deras vapen, återta kontrollen över gatorna och förfölja de fascistiska och subversiva grupperna lika beslutsamt som reaktionärerna, när de kan, förtrycker de revolutionära rörelserna och partierna.

Vi måste sopa bort fascismen innan det är för sent och vi har den sittande vid makten.

”¿Ustedes desean la confrontación?”, *Punto Final*, nr 165, 29 aug. 1972

⁴ Kongressvalet den 4 mars 1973, då det för första gången i Chiles historia hände att regeringspartiet gick framåt i ett mellanval — från 36,2 % vid presidentvalet 1970 till 43,44 % vid kongressvalet i mars 1973. (red.)

Allendes sista tal

På morgonen den 1 september 1973, när ryktena om en militärkupp nådde presidenten, begav han sig tillsammans med en grupp nära medarbetare till presidentpalatset La Moneda — fast beslutet att inte ge sig. Sedan en månad tillbaka hade det varje dag spridits ut olycksbådande nyheter om konspirationer. Det som här följer är Allendes sista ord till Chiles folk. Talet har skrivits ned efter ett band, men på vissa ställen var det svårt att höra vad han sade på grund av explosionerna runt om kring.

Landsmän,

Detta är säkert sista gången jag har tillfälle att rikta mig till er. Flyget har bombarderat Radio Portales' och Radio Corporacións sändartorn. I mina ord finns ingen bitterhet, bara besvikelse. Mina ord blir också ett samvetskvalets straff för dem som svikit sin ed: Chiles soldater, befälhavarna och amiral Merino, som utnämnt sig själv, och señor Mendoza, den krypande generalen som ännu igår försäkrade regeringen sin trohet och lojalitet och som likaledes utnämnt sig själv till högste chef för karabinjerna.

Inför dessa fakta återstår mig bara en sak att säga till arbetarna: Jag kommer inte att ge upp. Jag står inför ett historiskt val, och jag kommer att betala med mitt liv för att vara lojal mot mitt folk, och jag kan försäkra er att jag är förvissad om att det frö som vi sått i tusen och åter tusen chilenaes ädla sinnen aldrig kommer att kunna förkvävas. Militärerna har den fysiska makten, de kan förslava folket, men de sociala processerna går inte att hejda vare sig med brott eller våld. Historien tillhör oss. Det är folken som skapar den.

Arbetare i mitt fosterland,

Jag vill tacka er för den lojalitet och det förtroende som ni alltid visat den man som blott gjorde sig till tolk för den stora strävan efter rättvisa, som gav sitt ord på att han skulle respektera författningen och lagarna och som höll sitt löfte. I detta avgörande ögonblick, då jag för sista gången kan vända mig till er, ber jag er att dra lärdom av erfarenheterna. Utländskt kapital, imperialismen i förening med reaktionen skapade det klimat som fick de väpnade styrkorna att bryta med den tradition som general Schneider pekade ut för dem och som bekräftades av major Araya* — båda offer för samma sociala krafter som nu idag sitter hemma och hoppas att med mellanhänders hjälp kunna återvinna makten för att fortsätta att försvara sina jordagods och privilegier.

Jag vänder mig först och främst till den enkla kvinnan i vårt land, till bondkvinnan som trodde på oss, till arbetarkvinnan som arbetade hårdare, till mödrarna som visste att vi arbetade för barnens väl.

Jag vänder mig till de patriotiska fria yrkesutövarna i detta land, till dem som trotsade den strejk som leddes av inflytelserika kårsammanslutningar, dessa klassamhällets fackorgan, som är till för att försvara de fördelar det kapitalistiska samhället gett dem.

Jag vänder mig till ungdomen, de som sjöng och som delade med sig av sin glädje och sin kampanda.

Jag vänder mig till den chilenske mannen, till arbetaren, till bonden, till den intellektuelle, till dem som kommer att bli förföljda, för fascismen har redan varit närvarande i vårt land i flera timmar: i terrorattentaten, i mineringen av broar och järnvägsrälsar, förstörda olje- och

* Allendes örlogschef, mördad den 27 juli 1973 av en fascistisk terrorgrupp.

gasledningarna.

De som borde ha talat teg, ... men historien skall döma dem.

Säkert kommer Radio Magallanes att tystna, och min lugna stämning kommer inte att nå fram till er. Men det kan göra detsamma, ni kommer att höra den ändå, jag kommer alltid att vara med er och jag kommer åtminstone att bli ihågkommen som en hederlig man, som var lojal mot er och demokratin trogen.

Folket måste försvara sig, men inte offra sig. Folket bör inte låta sig kuvas eller krossas, men inte heller låta sig förödmjukas.

Arbetare i mitt fädernesland,

Jag tror på Chile och dess framtid. Andra chilensare kommer att ta över efter oss och övervinna detta mörka och dystra ögonblick då förräderiet fullbordas. Fortsätt i vetskapen om att förr eller senare — mycket snart — kommer de stora avenyerna ånyo att öppnas och fria människor gå fram för att bygga ett nytt och bättre samhälle.

Leve Chile! Leve folket! Leve arbetarna!

Detta är mina sista ord, och jag är förvissad om att mitt offer inte varit förgäves, jag är förvissad om att det i varje fall är ett moraliskt beslut som kommer att straffa trolösheten, fegheten och förräderiet.

Appendix

Vänsterpartierna i Chile

Efter militärkuppen i september 1973 förbjöds alla politiska partier, samtidigt som den lagstiftande församlingen, kongressen, upplöstes på obestämd tid. Det är dock endast de socialistiska och vänsterorienterade partiernas ledare och medlemmar som förföljs, de borgerliga partierna och politiska sammanslutningarna har i stort sett kunnat fortsätta sin verksamhet. Följande översikt baseras i huvudsak på förhållandena omedelbart före kuppen, då det därefter varit tämligen svårt att få tillförlitliga uppgifter om utvecklingen och om förhållandena inom de olika partierna och rörelserna. Emellertid är det uppenbart att många förändringar ägt rum inom de olika partierna, dels till följd av den radikalt förändrade situationen, dels till följd av att en rad politiska ledare fängslats.

Socialistpartiet (Partido Socialista de Chile); det största av partierna inom *Unidad Popular* (Folkets enhet) grundades år 1933. Bland grundarna var president Salvador Allende. Liksom kommunistpartiet förklarar det sig stå på marxistisk grund, men därjämte förklarar det sig nationalistiskt och latinamerikanskt. Dess historia präglas av otaliga fraktionsstrider. Före kuppen var det uppdelat i åtminstone tre fraktioner: en betydande, revolutionär vänsterflygel med generalsekreteraren *Carlos Altamirano* i spetsen, en radikal men uttalat reformistisk center under bland andra den tidigare generalsekreteraren *Aniceto Rodríguez*, samt en moderat högerflygel, till vilken bl.a. Salvador Allende föreföll ansluta sig. De tre tendenserna synes ständigt ha förefunnits inom partiet, som också besvärats av en bristfällig organisation. Dess anhängare rekryterades främst bland studenter och intellektuella, inom delar av medelklassen och bland industriarbetarna.

Kommunistpartiet (Partido Comunista de Chile); det näst största och det bäst organiserade partiet inom *Unidad Popular*. Det grundades 1912 under namnet Chiles Socialistiska Arbetarparti, bytte namn 1922 och blev officiellt erkänt 1931. Bekänner sig till den s.k. Moskvalinjen, och var i varje fall före kuppen oförsonliga motståndare till den revolutionära vänstern (särskilt MIR, se nedan). Det är ett av Latinamerikas största kommunistpartier. Generalsekreterare är den efter kuppen fängslade *Luís Corvalán*. Sina medlemmar och sympatisörer räknar partiet främst bland gruv- och industriarbetarna.

MAPU (*Movimiento de Acción Popular Unitaria*, Folkets Enhetsrörelse); grundades 1969 av en utbrytargrupp ur det kristligt demokratiska partiets vänsterflygel, under ledning av den senare jordbruksministern *Jacques Chonchol*. Partiet byggde ursprungligen på kristna grundvalar, vilka emellertid så småningom gav vika för en militant marxistisk, revolutionär övertygelse. Generalsekreterare är *Oscar Guillermo Garretón*, vilken efter kuppen tvingades söka asyl på den colombianska ambassaden, varifrån juntan sedermera sökt få honom utlämnad. Ett utpräglat intellektuellt medelklassparti, från vilket två utbrytningar under 1971 och 1973 ledde till bildandet av *Kristen vänster* respektive *MAPU-Obrero-Campesino*.

MAPU-Obrero-Campesino (MAPU — Arbetare och Bönder); bildades i mars 1973 av MAPU-medlemmar som var missnöjda med den alltmer konsekvent revolutionära linje som partiet slog in på. Leds av *Jaime Gazmuri*. Ett utpräglat medelklassparti.

Kristen vänster (*Izquierda Cristiana*); bildades 1971 av en högergrupp inom MAPU under ledning av *Jacques Chonchol* och i samarbete med ledningen för den kristligt-demokratiska ungdomsorganisationen och med grupper från kristligt-demokratiska partiets vänsterflygel. Partiet förklarar sig vara kristet-marxistiskt. Huvuddelen av dess anhängare utgörs av intellektuella inom

medelklassen.

API (Acción Popular Independiente, Självständiga folkrörelsen); en moderat, socialdemokratisk grupp, bildad 1969. Har stöd inom småborgerligheten, men dess betydelse är ringa.

Radikala partiet (Partido Radical); grundades 1861 som det första ”medelklasspartiet” i landets historia. Det har tidvis spelat en central, ibland dominerande, roll i landets politiska historia såsom dess största parti. 1937-1947 bildade det regering, omväxlande tillsammans med kommunister och socialister. Under de senaste tjugo åren har det utvecklats mot vänster, vilket fått till följd ett flertal utbrytningar, senast 1971 med PIR (*Partido de Izquierda Radical, Radikala vänsterpartiet*) som gick över till den borgerliga oppositionen. Partiet är ”observerande” medlem i (den socialdemokratiska) Socialistiska Internationalen. Generalsekreterare är den efter kuppen fängslade Anselmo Sule. Utpräglad medelklass- och småborgarparti med viss anknytning till delar av den ”nationella bourgeoisin” — åtminstone fram till sprängningen 1971.

Utom de ovannämnda partierna inom *Unidad Popular* bör vi nämna två andra, som icke deltog i koalitionen men som stödde den utifrån kritiska utgångspunkter:

MIR (Movimiento de Izquierda Revolucionaria, vänsterrevolutionära rörelsen); grundades 1965 i universitets- och industristaden Concepción, till att börja med som ett led i skapandet av en gerillarörelse efter kubanskt mönster, men 1968 ombildat efter att den politiska kampen ställts i förgrunden. Partiet var förbjudet intill dess Allende blev president. Det förhöll sig kritiskt och avvaktande till UP-koalitionen, samtidigt som det aktivt arbetade med att mobilisera bönder, sluminvånare och arbetare i många jordbruksområden och städer, särskilt genom att organisera ockupationer av jordegendomar, utnyttjad mark och fabriker. Partiet har spelat en viktig roll för skapandet av revolutionära basorganisationer som *Cordones Industriales, Comandos Comunales*, etc. Det är järnhårt organiserat med inriktning på underjordisk, väpnad kamp, och präglas av en tidigare mycket nära anknytning till den kubanska revolutionen. Det synes vid tiden för militärkuppen dessutom ha varit det enda av vänsterpartierna som fortfarande var praktiskt taget enhetligt. Som ledare anges *Miguel Enríquez*. Det är ett parti av intellektuella, men det började få en växande anslutning bland bönderna och arbetarna, särskilt på mindre arbetsplatser.

USOPO (Unión Socialista Popular, Folksocialistiska unionen) ; grundades 1968 (egentligen för andra gången, eftersom ett första folksocialistiskt parti tillkom 1952, vilket senare uppgick i socialistpartiet under dettas förutvarande generalsekreterare *Raúl Ampuero*, f.n. i koncentrationsläger). Intog en kritisk hållning gentemot *Unidad Popular*, i synnerhet p.g.a. dennas föregivna brist på initiativ för att mobilisera arbetarna, en kritik som först MIR och senare även MAPU och socialistpartiets egen vänsterflygel instämde i. Partiet stöddes i första hand av intellektuella och arbetare.

Kronologi

1906 *Luís Emilio Recabarren*, grundläggaren av Chiles arbetarrörelse, inväljs i Deputeradekammaren av gruvarbetarna i norr, där han i flera år verkat för att organisera arbetarna i salpetergruvorna. Han avvisades emellertid av Kongressen.

1907 En av de mest blodiga massakrerna i arbetarrörelsens historia äger rum i *Iquique*, exporthamn för salpetergruvorna i norr. 2 000 strejkande arbetare dödas, tillsammans med sina hustrur och barn, av arméns och flottans maskingevär.

1909 Den chilenska arbetarfederationen (*Federación de Obreros Chilenos, FOCH*) bildas av konservativa krafter som ett slags förbund för ”ömsesidig” hjälp. Federationen radikaliseras dock

snabbt till följd av arbetarnas missnöje — mellan 1911 och 1920 förekom 293 strejker, av vilka många slogs ner av militär.

1911 Guggenheimkoncernen inköper för 25 miljoner dollar Chiquimatagruvan, världens största dagbrottsgruva för koppar.

1912 Recabarren grundar arbetarklassens första politiska parti, *Socialistiska arbetarpartiet*.

1913 Bethlehem Steel Corp. erhåller en koncession på 30 år för att bryta Chiles järnmalmsförekomster. Företaget bibehåller sitt monopol fram till mitten av 50-talet.

1914 Andes Copper Mining Co., dotterbolag till Anaconda, köper koppargruvan *La Africana*.

1915 Kennecott Copper Corp. bygger ut *El Teniente*-gruvan med hjälp av kapital från Morgan-gruppen.

1918 Liberala alliansen, en första koalition mot gods- och gruvägarnas intressen bildad av det liberala och det radikala partiet, erövrar majoriteten i Kongressens ”andra kammare”, deputeradekammaren.

1920 Liberala Alliansens presidentkandidat, *Arturo Alessandri*, väljs till president.

1921 *Chilenska arbetarfederationen* (FOCH), ledd av Recabarren, ansluter sig till den kommunistiska fackföreningsinternationalen (bildad i Moskva 1919).

1922 Socialistiska arbetarpartiet antar namnet *Chiles kommunistiska parti* och ansluter sig till III:e Internationalen (bildad i Moskva 1919).

1923 Guggenheimgruppen, som behöver kapital för att konsolidera sina intressen i salpetergruvorna, säljer *Chiquamatagruvan* till konkurrenten Anaconda Copper.

1925 Kemmerer Financial Mission, en nordamerikansk ekonomisk rådgivargrupp, rekommenderar Chile att reorganisera sitt banksystem, upprätta en centralbank och återgå till guldstandarden i syfte att locka till sig utländskt kapital. President Alessandri följer gruppens rekommendationer.

1924-31 Kännetecknas av en rad militärkupper och regeringsskiften i samband med att den ekonomiska krisen förvärras. En ny konstitution antas; den verkställande makten ökas, direkt beskattning införs och en av världens vid denna tid mest avancerade arbets- och välfärdslagstiftningar antas. President Alessandri tvingas avgå och ersätts av en förtäckt militärdiktatur under överste *Carlos Ibáñez*.

1929-32 Den Stora Krisen: Chile drabbas hårdare av depressionen än något annat land i världen. Exporten av salpeter och koppar, 70 procent av landets export, sjunker från 27 milj. dollar 1929 till 3,5 milj. 1932. Inflationen blomstrar, samtidigt som lönerna sänks.

1932 Den socialistiska republiken (se ss. 86-87).

1932-38 Arturo Alessandri återväljs till president, denna gång som förespråkare för en konservativ och ekonomiskt restriktiv politik. Vänsterledare förföljs och fängslas.

1933 *Chiles socialistiska parti* grundas genom en sammanslagning av fem små socialistiska grupper. (Salvador Allende är en av grundarna.)

1935-36 De kommunistiska, socialistiska och radikala partierna enas för första gången i en *folkfront* och söker tillsammans med ett flertal mindre partigrupperingar bekämpa Alessandris konservativa regim.

1937 *Falange Nacional*, Nationella Falangen (föregångaren till Kristligt-demokratiska partiet), bildas av unga katolska intellektuella som brutit sig ut från den konservativa ungdomsorganisationen. Bland grundarna befinner sig *Eduardo Frei* och *Manuel Garretón Walker* och *Bernardo Leighton*.

1938 Folkfronten vinner presidentvalet, och dess kandidat, den moderat radikale godsägaren *Pedro Aguirre Cerda* blir president. *Salvador Allende* får posten som hälsovårdsminister. (En bidragande orsak till folkfrontens seger anses ha varit ett kupp försök några månader före valet av Chiles nazistiska parti, vid vilket den förre diktatorn *Carlos Ibáñez* fängslades såsom medskyldig.) Vissa sociala reformer genomförs; de berör dock icke landsbygden.

1942 Efter Aguirres död 1941 utlyses nyval. Folkfronten vinner åter valet, och presidentämbetet tillfaller ånyo en radikal, *Juan Antonio Ríos*. Den försiktiga reformpolitiken fortsätter, dock utan större förändringar i arbetarnas och böndernas livsvillkor.

1943 Chile förklarar krig (mer eller mindre symboliskt) mot axelmakterna och belönas av Förenta staterna med omfattande lån och krediter.

1946 Vid president Ríos' död utlyses åter nyval. Radikalen *Gabriel Gonzalez Videla* väljs med kommunisternas stöd. Tre (av elva) ministerposter tillfaller kommunistpartiet.

1947 Vid kommunalvalen uppnår kommunistpartiet 18 procent av rösterna. Radikaliseringen inom arbetarklassen väcker oro bland borgerligheten, och senare under året avskedar González Videla sina kommunistiska ministrar (varpå en omfattande repression vidtar mot partiet; bl.a. berövas Pablo Neruda sitt mandat som kongressledamot).

1948 Regeringen genomdriver ”Lagen till demokratins försvar”, vilken förbjuder kommunistpartiet. Dess ledare och medlemmar förföljs och hundratals av dem inspärras i koncentrationsläger (en del av dessa utnyttjas nu åter av militärjuntan efter kuppen i september 1973). Partiet fortsätter emellertid sitt arbete ”underjordiskt” och stärker under loppet av de följande tio åren sin organisation.

1949 Kvinnlig rösträtt införs. (Analfabeter får rösträtt först 1970.)

1950 Det statsägda stålverket *Huachipato* invigd i Concepción invigs. Det är delvis finansierat av ett USA-lån på 48 milj. dollar från den amerikanska Export-Import Bank och planlagt och styrt av Koppers Co. från Pittsburgh.

1951-52 Den ekonomiska situationen förvärras och inflationen rasar. Växande missnöje bland arbetarna leder till omfattande strejker och demonstrationer. Vid nyval väljs till president ex-diktatorn *Carlos Ibáñez* på ett ”anti allting”-program, i vilket han förbinder sig att lösa krisen och sopa bort korruptionen. (Salvador Allende är för första gången presidentkandidat, stödd av en koalition av kommunister (underjordiskt) och socialister som kallar sig *Frente Popular*; han får endast 5,4 procent av rösterna.)

1953 Den aktivt vänsterorienterade fackföreningsfederationen CUT (*Central Única de Trabajadores*, Arbetarnas enhetsorganisation, ung. detsamma som det svenska LO) bildas efter en lång tids splittring inom arbetarrörelsen. CUT stödde 1970 aktivt Allendes kandidatur i presidentvalet.

1955 Den nordamerikanska ekonomiska rådgivningskommissionen *Klein-Saks* rekommenderar ett ekonomiskt program för bekämpande av den ständigt förvärrade ekonomiska situationen. Programmet innefattar bland annat en inskränkning av de sociala välfärdsåtgärderna, en nedskärning av regeringens engagemang i företagandet, favorisering av utländska investeringar, allt i

samband med en restriktiv lönepolitik. Ibáñez accepterade rekommendationerna, vilket medförde att Förenta staternas regering åter kunde ge klarsignal för nya lån och krediter.

1956 FRAP (*Frente de Acción Popular*, Folkets enhetsfront) bildas av socialister, kommunister och ett flertal små partigrupperingar. Radikala partiet ingår däremot icke.

1957 Anaconda Copper Co (USA) ersätter sin slutbearbetade gruva i *Potrerillos* med en ny gruva, ”El Salvador”. Under åren 1957-59 skall här investeras ca 108 milj. dollar.

Våldsamma studentdemonstrationer leder till omfattande gatuoroligheter, där även tusentals fattiga från städerna deltar. Nationella falangen (se ovan) går samman med kristligt-sociala grupperingar och bildar tillsammans med utbrytare ur det konservativa partiet *Kristligt-demokratiska partiet*.

1958 ”Lagen till demokratins försvar” upphävs, och kommunistpartiet blir åter legalt. Vid presidentvalet segrar den konservativa kandidaten *Jorge Alessandri* — son till den förutvarande presidenten Arturo A. — men FRAP:s kandidat *Salvador Allende* förlorar denna gång med endast 35 000 röster (av 1,3 milj. avgivna).

1961 Val till kongressen: FRAP-partierna går starkt framåt.

1962 Den första lagen om jordreform antas och Institutet för jordreformen, CORA (*Corporación de Reforma Agraria*), inrättas.

1964 Presidentval: Kristligt-demokratiska partiets kandidat *Eduardo Frei* besegrar FRAP:s motkandidat *Salvador Allende* (56,1 procent för Frei mot 38,9 för Allende) sedan flera borgerliga kandidater drar sig tillbaka och stöder Frei av fruktan för den ”socialistiske” Allende. Frei utlovar bl.a. nationalisering av koppargruvorna. De diplomatiska förbindelserna med Kuba avbryts enligt beslut av OAS, trots att Chile motsatt sig beslutet.

1965 Kristligt-demokratiska partiet hemför segern i parlamentsvalen och vinner majoritet i deputeradekammaren (82 mandat av totalt 147). FRAP får 22 procent av rösterna.

MIR (*Movimiento de Izquierda Revolucionaria*) bildas vid universitetet i Concepción.

En jordreform antas.

1966 Gruvarbetarstrejk i den USA-ägda koppargruvan *El Teniente*. Då strejken breder ut sig till andra gruvor förklaras den olaglig av regeringen, som sätter in militär mot arbetarna vid den Anaconda-ägda gruvan *El Salvador*. Sex gruvarbetare och två kvinnor dödas.

Kongressen antar en lag om ”chilenisering” av koppargruvorna, dvs. en partiell nationalisering av de USA-ägda gruvorna.

1967 Vid kommunalvalen i mars erhåller vänsterpartierna 30 procent av rösterna (mot 22 procent i det föregående valet), medan kristdemokraterna går tillbaka med 7 procent till 35,6 procent av rösterna.

En landsomfattande strejk påbjuds för att protestera mot ett regeringsförslag om att sänka arbetarnas löner och temporärt förbjuda strejkrätten som ett medel att kontrollera inflationen. Kravallpolis och USA-tränade soldater krossar strejken med helikoptrar, tanks, tårgas och skjutvapen. I Santiago dödas sju personer, däribland fyra barn.

1969 Kravallpolis angriper lantarbetare och sluminneväsnare som ockuperat ett stycke outnyttjad mark i utkanten av staden Puerto Montt i södra Chile. Nio personer dödas.

Vid parlamentsvalet förlorar kristligt demokratiska partiet sin absoluta majoritet i deputerade-

kammaren. De erhåller 29,8 procent av rösterna, under det att kommunister och socialister tillsammans får 28,1 procent.

MAPU (*Movimiento de Acción Popular Unitaria*) bildas av medlemmar från kristligt-demokratiska partiets vänsterflygel.

I oktober utbryter i Tacna utanför Santiago en militärrevolt under ledning av brigadgeneral Roberto Viaux, *El Tacnazo* (se s. 89).

Unidad Populares samarbetskommitté bildas inför det kommande presidentvalet. Ett basprogram, 40-punktsprogrammet, godkänns, och de olika ingående partierna framlägger sina förslag till presidentkandidater.

1970 januari: Salvador Allende väljs till presidentkandidat för *Unidad Popular*. Övriga partiers kandidater var: *Pablo Neruda* (komm.), *Alberto Baltra* (rad.), *Jacques Chonchol* (rad.) och *Rafael Tarud* (API).

september: Efter en hård valkampanj, under vilken högern fört en omfattande skräckkampanj mot Allende, segrar denne med 36,2 procent av rösterna mot 34,9 procent för den konservative Jorge Alessandri och 28,9 för den kristligt-demokratiska kandidaten Radomiro Tomic.

oktober: Då Allende icke fått absolut majoritet skall kongressens båda kamrar enligt författningen välja mellan de två ledande kandidaterna. Flera försök görs för att förhindra att Allende blir vald. Ett resultat av dessa ansträngningar blir mordet på arméns överbefälhavare René Schneider den 22 okt.

Den 24 oktober röstar såväl *Unidad Popular* som de kristliga demokraterna för Allende, och han installeras som president den 3 nov.

december: Den 2 dec. exproprieras de första stora jordegendomar i enlighet med den under Frei genomförda jordreformen. Den 18 återupprättas de diplomatiska förbindelserna med Kuba.

1971 januari: Den 7 jan. upprättas diplomatiska förbindelser med Kina.

april: I kommunalvalen erhåller *Unidad Popular* 49,75 procent av rösterna. Den 6 april upptas diplomatiska förbindelser med Östtyskland.

maj: Den 18 maj kritiserar MIR för första gången regeringens reformism.

juli: Den 11 juli röstar parlamentet enhälligt för nationalisering av landets koppartillgångar.

augusti: Den 13 aug. annullerar Förenta staterna vissa krediter till Chile under förevändning av en omtolkning av det s.k. *Hickenlooper Amendment*.

september: Den 28 sept. meddelar regeringen att en speciell tribunal fastställt att de nord-amerikanska kopparbolagens hemförda vinster vida överstiger ersättningssumman vid nationaliseringen.

november: Den 10 nov. anländer Fidel Castro för ett tre veckors officiellt besök.

december: Den 1 och 2 dec. demonstrerar Santiagos överklasskvinnor (bl.a. i ”de tomma kastrullernas marsch”) i protest mot föregiven varubrist. Undantagstillstånd proklamerar. Den 9 dec. upphäver regeringen escudons konvertibilitet och stoppar den fria valutahandeln. Skulderna till utlandet uppgår till över 3 miljarder dollar.

Den 22 dec. antar kongressen ett lagförslag som går ut på att regeringen hädanefter inte får nationalisera företag utan att parlamentet först studerat och godkänt förslaget. Inflationen

nedbringad till 21 procent.

1972 januari: Den 7 jan. ombildar Allende sin regering, sedan oppositionen i kongressen ingivit misstroendevotum mot inrikesministern José Toha.

februari: Den 3 febr. beslutar USA:s regering att sammanlänka frågan om ersättning för de nationaliserade koppargruvorna med förhandlingarna om Chiles utlandsskuld.

mars: Den amerikanske journalisten Jack Anderson avslöjar att ITT och CIA under 1970 och 1971 konspirerat för att störta regeringen.

juni: Den 1 juni upptas diplomatiska förbindelser med Nordvietnam. Den 27 avsätter kongressen för andra gången samma år inrikesministern, denna gång Hernán del Canto (se hans inlägg i rundabordsdiskussionen (ovan s. 51-70).

augusti: Den 21 och 22 aug. uppstår tillbud till butiksägarstrejk i samband med våldsamma demonstrationer. Undantagstillstånd införs.

september: Den 14 sept. avslöjar Allende en revoltplan som skulle ha satts i verket den 19 sept.

oktober: Den 11 okt. inleder åkeriägarna efter våldsamma sammanstötningar en ”strejk” mot regeringen. Undantagstillstånd införs ånyo. Butiksägarna ansluter sig till strejken, medan arbetare, slumminnevånare och lantarbetare sammansluter sig för att motarbeta verkningarna av strejken. Oppositionen reser konstitutionella anklagelser mot fyra ministrar.

november: Den 2 nov. ombildas regeringen. De tre vapengrenscheferna får viktiga ministerposter, sålunda blir t.e.x. arméchefen general *Carlos Prats* inrikesminister. Den 3 nov. upphör åkeriägarstrejken.

december: Den 4 dec. talar Allende inför FN:s generalförsamling om Chiles ekonomi och utrikespolitik. Han anklagar bl.a. ITT och de stora kopparkoncernerna för försök att sabotera Chiles ekonomi. Den 20 dec. inleds förhandlingar i Washington om ersättning till de nationaliserade kopparbolagen. Inflationen är uppe i 163 procent.

1973 januari: Den kommunistiske finansministern *Orlando Millas* framlägger förslag om att reducera antalet företag som skall inlemmas i den statliga sektorn från 91 till 47. Förslaget väcker våldsamma protester bland arbetare och andra, som sedan oktober 1972 starkt radikaliserats och nu kräver en mera radikal kurs av regeringen, vilken däremot å sin sida numera söker följa en mer moderat kurs.

4 mars: Val till parlamentet. Oppositionen behåller enkel majoritet i parlamentet, men *Unidad Popular* får 43,9 procent av rösterna. Det är första gången i Chiles historia som ett regeringsparti går fram vid ett ”mellanårsval”. Regeringspartiernas framgång anses vara en följd av bl.a. arbetarnas radikalisering sedan okt. 1972.

28 mars: Militärerna lämnar regeringen.

15 maj: Gruvarbetare och tjänstemän vid *El Teniente*-gruvan inleder en strejk, vilken utnyttjas av oppositionen och därmed förvärrar den politiska situationen.

20 juni: Senaten avsätter två ministrar.

27 juni: Undantagstillstånd proklameras i Santiago till följd av ett attentatsförsök mot arméchef en general Prats.

29 juni: El Tancazo (tank”kuppen”), ett misslyckat kuppörsök av pansarenheter ur Tacnaregementet, slås ned efter tre timmars strider.

3 juli: Strejken i *El Teniente*, som efter hand kom att omfatta endast tjänstemännen och en mindre del av arbetarna, avblåses. Den har kostat regeringen mer än 40 milj. dollar. Samtidigt inleder militären omfattande razzior mot fabriker, slumkvarter och socialistiska partilokaler under åberopande av lagen mot vapeninnehav.

5 juli: En ny regering bildas, denna gång utan militärer.

26 juli: Åkeriägarna inleder en ny landsomfattande strejk mot regeringen.

27 juli: President Allendes flottattaché mördas av högerterrorister i avsikt att förgifta stämningen inom militären gentemot vänstern.

3 augusti: De kristliga demokraterna, som inlett en dialog med regeringen för att få slut på krisen, ställer sådana villkor att förhandlingarna låses.

9 augusti: En ny regering bildas, den sjätte sedan UP övertog regeringsansvaret. Återigen ingår vapengrenscheferna i regeringen.

18 augusti: Regeringens försök att beslagta de strejkande åkeriägarnas fordon misslyckas, bl.a. därför att de gjorts obrukbara. Den extrema högern intensifierar sin terrorkampanj med attentat och sabotage.

22 augusti: Deputeradekammaren antar en motion som går ut på att *Unidad Populares* regering är författningsstridig och uppmanar de militära ledarna att välja mellan regeringen och den lagstiftande församlingen.

23 augusti: Allende accepterar general Prats avskedsansökan som försvarsminister och chef för de väpnade styrkorna.

24 augusti: Generalerna *Pickering* och *Sepúlveda* begär sitt avsked.

27 augusti: Amiral *Raúl Montero*, chef för marinen, avgår från sin post som försvarsminister.

28 augusti: Regeringen ombildas återigen; fyra nya militärer ingår i ministären.

4 september: Under fem timmar demonstrerar nära en miljon människor genom Santiago för att högtidlighålla treårsdagen av UP:s valseger.

5 september: Mellan 10 000 och 20 000 kvinnor i Santiago kräver under en demonstration Allendes avgång.

7 september: Allende begär en folkomröstning och ett återtagande av överläggningarna med det kristligt demokratiska partiet.

9 september: Socialistpartiets generalsekreterare *Carlos Altamirano* talar på Santiagos fotbollsstadion inför tiotusentals åhörare och kräver en långt mer radikal kurs av regeringen, enär annars hans parti skulle tvingas ta sin medverkan i *Unidad Popular* under förnyat övervägande.

11 september: Militära enheter i hamnstaden och flottbasen Valparaíso inleder ett uppror som under dagens lopp får anslutning från andra militära förband. Presidentpalatset, där Allende vistas tillsammans med sina närmaste rådgivare, sammanlagt ett 40-tal, angrips med stridsvagnar och jaktflyg sedan Allende vägrat att ge sig. Efter flera timmars strid och sönderbombning kan kuppstyrkorna tränga in i palatset. Allende blir mördad. En blodig förföljelse av den chilenska vänstern tar vid.

J. L.

Källor:

Förutom eget arkiv med klipp från tidningar och tidskrifter (chilenska, samt *Le Monde*) har följande källor använts:

Chile Hoy, Santiago nos. 1-65 (1972-73).

Elisabeth Farnsworth et al.: *New Chile*.

George Grayson: *El Partido Demócrata Cristiano Chileno*. Buenos Aires, Ed. Francisco de Aguirre, 1968 (orig. *The Chilean Christian Democratic Party: Genesis and Development*).

Jens Lohmann (red.): *Chile*. Kontakt nr. 3, 1972/73.

James Petras: *Politics and Social Forces in Chilean Development*. Berkeley, Univ. of California Press, 1970.

Punto Final, Santiago, 1969-73.

Carlos Vidales: *Nacionalización del cobre: una conquista del pueblo. El Siglo XX*. Santiago, OIR, odat. (1971).

För vidare läsning***Om den politiska diskussionen:***

Lenin, V. I.: *Vad bör göras?* (i: *Valda verk*, band 1, d. 1, Moskva 1956; särtryck, Progress/Arbetarkultur, 1972.)

Lenin, V. I.: *Staten och revolutionen*, Tema/Rabén & Sjögren 1964.

Transición al socialismo y experiencia chilena, CESCO/CEREN, Santiago, Editorial Prensa Latinoamericana, 1972. 191 s. (Inlägg från ett seminarium kring frågan om övergången till socialism, med deltagande av Lelio Basso, Kalki Glauser, Rossana Rossanda, Marta Harnecker, José Antonio Viera-Gallo, Petro Vuskovic, Paul Sweezy, Alberto Martínez, Michel Gutelman, Ruy Mauro Marini, Jacques Chonchol, Franz Hinkelammert och Teotonio dos Santos.)

Den ideologiska debatten mellan Peking och Moskva finns bl.a. i *Fakta om Sovjetunionen* och i de två ambassadernas bulletiner, särskilt årgångarna 1962, 1963 och 1964.

Mera speciellt om Chile:

Allende, Salvador: *Chile's road to socialism*. Harmondsworth, Penguin, 1973. 208 s.

Allende, Salvador: *Chiles Weg zum Sozialismus*. Herausgegeben von Joan E. Garcés. Wuppertal, Peter Hammer Verlag, 1972. 167 s.

Birket-Smith, Jan, Mette Knudsen & Elna Bering (red.): *Chile "Folkeenhed — Folkemagt"*. *Bidrag til en revolutionær strategi*. København, Politisk Revy, 1974.

Brinch, Jens et al. (red.): *Chile*. Tidsskriftet Kurasje 5/6. København, Kurasje, 1972. 183 s.

Chile 1970-72 — la mobilisation des masses. Bulletin de Liaison du CEDETIM, No. 26, février 1973 (ajourfört t.o.m. juli 1973). Paris, CEDETIM, 1973, 25 s. ill.

Debray, Régis: *Samtal med Allende*. Stockholm, Tema/Rabén & Sjögren, 1971. 237 s.

Farnsworth, Elizabeth et al.: *New Chile*. New York/Berkeley, NACLA, 1972. 175 s. ill.

Hareide, Dag (red.): *Chile — på vei til sosialismen?* Oslo, Pax, 1973. 208 s.

Jeppesen, Bent Haugaard et al. (red.): *Chile. Den Ny Verden* 7:2. Institutet for Udviklingsforskning, Kobenhavn, 1972. 107 s.

Johnson, Dale L. (ed.): *The chilean road to socialism*. Garden City, N.Y., Anchor Press/Doubleday, 1973. 546 s.

Joxe, Alain: *Las fuerzas armadas en el sistema político de Chile*. Santiago, Editorial Universitaria, 1970. 176 s.

Labrousse, Alain: *L'expérience chilienne. Réformisme ou révolution?* Paris, Seuil, 1972. 402 s.

Lamour, Catherine: *Le pari chilien*. Paris, Stock, 1972. 314 s.

Lohmann, Jens (red.): *Chile*. Kontakt 2, 1972/73. Kobenhavn, Mellempfolkeligt Samvirke, 1972. 400 s. ill.

"Socialismen måste krossas!" Dokumentation om hur International Telephone & Telegraph Corp. (ITT) försökte störta Chiles president. Föreningen Verdandi, Uppsala/Stockholm, Prisma, 1973. 121 s.

Zammit, J. Ann (ed.): *The chilean road to socialism. Proceedings of an ODEPLAN-IDS Round Table*, March 1972. Institute of Development Studies, University of Sussex, 1973. 465 s.

Bibliografier:

Ibero-Americana. NOSALF, Stockholm, Latinamerika Institutet, utkommer periodiskt.

Lohmann, Jens: *Litteratur om Latinamerika. Annoteret bibliografi*. Kobenhavn, Mellempfolkeligt Samvirke, 1973. 155 s.

MS-Biblioteksnytt. Kobenhavn, Mellempfolkeligt Samvirke. Utkommer periodiskt.

NACLA's Bibliography on Latin America. NACLA's Latin America & Empire Report, Vol. VII, No. 3. March 1973. 48 s.

Tidsskriftsorientering. Kobenhavn, Tidsskriftscentret, Dronningensgade 14. Utkommer periodiskt.

Tillägg (marxistarkivet):

[Chile: klasskamp och strategi 1970-73](#) (skrift från Förbundet Kommunist från 1974)

Tor Sellström: [Massmobilisering och folkmakt i Chile 1970-1973](#) (bok från 1975)

[Tidskriften Fjärde internationalen om Chile](#) (1973-76)

[UP i Chile - gamla illusioner och nya](#) (artiklar och dokument, från 1976)

Om författarna

Salvador Allende Chiles president 3/11 1970-11/9 1973. Av många betraktad som den förste marxistiske statschef som valts av folket i allmänna val i ett icke socialistiskt land. En av grundarna av Chiles socialistiska parti 1933. Hälsovårdsminister i Folkfrontsregeringen under Pedro Aguirre Cerda 1938-1941. Presidentkandidat för sitt parti första gången 1952, och vid valen 1958 och 1964 kandidat för vänsterkoalitionen FRAP (*Frente de Acción Popular*). Blev slutligen vald till president som *Unidad Populares* kandidat 1970. Var övertygad om möjligheten av en fredlig övergång till socialismen, men avvisade aldrig kategoriskt möjligheten av en väpnad konfrontation.

Ellen Brun Dansk skriftställare, medredaktör i *Politisk Revy* åren 1966-1969. Har särskilt ägnat

sig åt internationell politik och Ulandsproblem. Tillsammans med Jacques Hersh författare till *Kulturrevolutionen i Kina* (Rhodos 1968), *Kapitalismens utvecklingssystem — Laerebog om i- og u-lande* (Gyldendal 1972) samt *De riges vold* (Host & Son 1972).

Claes Croner Svensk ekonom, lärare och forskare i nationalekonomi vid det statliga universitetet i Santiago, medarbetare i olika chilenska tidskrifter, bl.a. i den efter kuppen förbjudna *Chile Hoy*. Fångslad av juntan efter kuppen, fånge på nationalstadion i Santiago och därefter utvisad. Förbereder ett arbete om Chile.

Régis Debray Fransk filosof och författare, sedan mitten av 60-talet nära knuten till den kubanska revolutionen. Vistades tillsammans med Che Guevara bland de bolivianska gerillagrupperna 1967. Arresterad i samband med mordet på Guevara och dömd till 30 års fängelse. Han frigavs och utvisades 1970 (huvudsakligen p.g.a. den internationella uppmärksamhet hans fall väckt). Har publicerat ett flertal uppsatser om latinamerikanska förhållanden, bl.a. *Revolution i revolutionen* (i *Kontinent i uppror*, Rabén & Sjögren 1967) och *Samtal med Allende* (Tema/Rabén & Sjögren 1971).

Jaime Faivovich Chilensk socialist, 1972-73 guvernör i huvudstadsprovinsen Santiago, under juli och augusti 1973 biträdande kommunikationsminister.

André Fontaine Fransk liberal journalist, sedan 1965 utrikeschef vid *Le Monde* och en av världens främsta utrikespolitiska kommentatorer. Bland hans arbeten märks fra. *Historie de la Guerre froide* (Fayard, 1965).

Erich Fried Tysk poet, tidigare verksam vid BBC:s avdelning för kortvågssändningar till Väst-tyskland, en post som han senare lämnade av politiska orsaker. Tillhör efterkrigstidens generation av antifascistiska intellektuella.

Jacques Hersh Fransk-amerikansk författare, verksam i Danmark och främst inriktad på internationell politik och ekonomi. Har tillsammans med Ellen Brun publicerat flera böcker och förbereder nu (1974) en bok om Nordkoreas ekonomiska och socialistiska uppbyggnad.

Oskar Lange Polsk marxistisk nationalekonom med världsrykte. En essäsamling av honom utkom i Sverige 1966 under titeln *Ekonomisk utveckling och socialism* (Tema/Rabén & Sjögren 1966).

Jens Lohmann Dansk journalist och författare, specialiserad på latinamerikanska förhållanden. Medarbetare i bl.a. *Information*, Danmarks Radio, *Politisk Revy*, *Kontakt*, samt flera utländska tidningar och tidskrifter. Har skrivit ett flertal böcker om Mexico och om latinamerikansk litteratur.

Harry Magdoff Amerikansk marxistisk ekonom, sedan 1969 huvudredaktör, tillsammans med Paul Sweezy, för tidskriften *Monthly Review*. I Sverige känd bl.a. för sin bok *Imperialismens politiska ekonomi* (Cavefors/Zenit 1969).

Paul M. Sweezy Amerikansk marxistisk ekonom. Tillsammans med Leo Huberman grundare av tidskriften *Monthly Review* 1949. Hans till svenska översatta böcker är *Teorin för den kapitalistiska utvecklingen* (Tema/R&S 1970), *Monopolkapitalet* (i samarbete med Paul A. Baran; Tema/R&S 1970), *Socialismen på Cuba* (i samarbete med Leo Huberman; Tema/R&S 1970) och *Den globala kontrarevolutionen* (tillsammans med Leo Huberman; Tema/R&S 1971).